

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO

15 päivänä lokakuuta 2002 *

Sisällys

I Riidan perustana olevat tosiseikat	I-8626
II Kanteiden käsittely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio	I-8631
III Valituksissa esitetyt vaatimukset	I-8632
IV Valituksenalaisen tuomion kumoamiseksi esitetyt perusteet	I-8637
V Valitusten arviointi	I-8645
A Menettelyä ja muotoa koskevat perusteet	I-8645
1. Montedisonin, Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, joka koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 10 artiklan 1 kohdan ja 32 artiklan 1 kohdan rikkomista	I-8645
2. LVM:n, DSM:n, Enichemin ja ICI:n esittämä oikeusvoiman huomiotta jättämistä koskeva peruste	I-8647
3. LVM:n, DSM:n ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevan periaatteen loukkaamista	I-8650
4. LVM:n, DSM:n, Elf Atochemin, Degussan, Enichemin ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävien hallintotoimien pätemättömyyttä	I-8654
5. Kaikkien valittajien esittämät perusteet, jotka koskevat tarvetta ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen, ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee komission jäsenten muodostaman kollegion käsiteltäväksi toista PVC-päätöstä tehtäessä saatetun asiakirja-aineiston puutteellisuutta	I-8656
a) Uusien väitetiedoksiantojen puuttuminen	I-8657
b) Se, ettei asianomaisia yrityksiä ole kuultu uudelleen	I-8657
c) Se, ettei neuvoa-antavaa komiteaa ole kuultu uudelleen	I-8665
d) Se, ettei kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ole uudelleen osallistunut asian käsittelyyn	I-8667
e) Komission jäsenistä muodostuvan kollegion käsiteltäväksi saatetun asiakirja-aineiston koostumus	I-8669

* Oikeudenkäyntikieli: saksa, englanti, ranska, italia ja hollanti.

6. LVM:n, DSM:n, Montedisonin ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee vanhentumisaikaa kilpailua koskevissa menettelyissä	I- 8670
7. LVM:n, DSM:n, Degussan ja ICI:n esittämä käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamista koskeva peruste	I- 8677
a) Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa koskevat väitteet.	I- 8678
b) Käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamisesta koituvaa seuraamusta koskevat väitteet	I- 8681
c) Käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen noudattamatta jättämistä koskevat väitteet	I- 8683
i) Komission hallintomenettelystä esitetyt väitteet	I- 8683
— Hallintomenettelyn jakaminen kahteen vaiheeseen	I- 8683
— Se, ettei hallintomenettelyn kesto ole tutkittu käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevien kaikkien arviointiperusteiden valossa ...	I- 8685
— Käsittelyajan kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen hallintomenettelyn keston takia	I- 8686
ii) Väite, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta tarkastellessaan ottanut huomioon toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltäviä oikeudenkäyntejä	I- 8690
iii) Väite, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi loukannut käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta, koska oikeudenkäynti, jonka päätteeksi annettiin valituksenalainen tuomio, kesti niin kauan	I- 8692
iv) Väite, jonka mukaan esillä olevassa tapauksessa käytyjen hallintomenettelyjen ja oikeudenkäyntien kokonaiskesto on ristiriidassa käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen kanssa	I- 8695
Asianosaisten lausumat	I- 8695
Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta	I- 8697
8. DSM:n esittämä kotirauhan loukkaamattomuutta koskevan periaatteen loukkaamista koskeva peruste	I- 8699
9. LVM:n ja DSM:n esittämä peruste, joka koskee sitä, että oikeutta olla myötäväikuttamatta oman syyllisyytensä toteamiseen on loukattu	I- 8704
10. DSM:n ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee liikesalaisuuden rikkomista ja puolustautumisoikeuksien loukkaamista	I- 8714
11. LVM:n, DSM:n, Elf Atochemin, Degussan ja Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska niille ei ole annettu oikeutta tutustua riittävässä määrin komission asiakirja-aineistoon ..	I- 8717

12. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on loukattu, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohtaa ja 64 artiklaa on rikottu sekä vastuun henkilökohtaisuuden periaatetta olisi loukattu suullisen käsittelyn järjestämisen yksityiskohdilla I-8726
13. Montedisonin esittämä peruste, joka koskee oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden loukkaamista ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan rikkomista selvitysaineistoa tutkittaessa I-8729
14. Enichemin esittämä peruste, joka koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan rikkomista .. I-8734
15. Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, joka koskee tosiseikkojen puutteellista tutkimista I-8737
16. Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, joka koskee selvitysaineiston ottamista huomioon vääristyneellä tavalla I-8740
17. Montedisonin, Elf Atochemin, Degussan, Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämät perusteet, jotka koskevat tiettyjen perusteiden käsittelemättä jättämistä ja valituksenalaisen tuomion perustelujen ristiriitaisuutta ja puutteellisuutta I-8742
 - a) Montedisonin esittämä peruste, joka koskee sitä, että valituksenalaisessa tuomiossa ei ole käsitelty sen esittämää perustetta, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksista on siirtynyt lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksen I-8743
 - b) Elf Atochemin esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisessa tuomiossa ei ole käsitelty sen esittämää perustetta, joka koskee ensimmäisen ja toisen PVC-päätöksen välisten erojen olemassaoloa I-8745
 - c) Degussan esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisessa tuomiossa ei ole käsitelty Degussan esittämää väitettä, joka koskee sitä, että kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ei ole osallistunut asian käsitelyyn ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä I-8747
 - d) Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisen tuomion perustelut ovat ristiriitaiset ja puutteelliset asiakirjanäytön tutkimisen osalta I-8747
18. LVM:n, DSM:n, Enichemin ja ICI:n esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisessa tuomiossa on perusteltu riittämättömästi tai virheellisesti sen perusteen hylkäämistä, jonka mukaan komissio on rikkonut perustamissopimuksen 190 artiklaa päättäessään tehdä toisen PVC-päätöksen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen I-8749
19. Montedisonin, Degussan ja Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan komissio on jättänyt huomiotta sakon laskentatapaa koskevan perusteluvollisuuden laajuuden I-8752

Asianosaisten lausumat I-8752

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta I-8754

20. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan asiassa meneteltiin virheellisesti hylättäessä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi sen esittämä vaatimus komission velvoittamisesta maksamaan vahingonkorvausta I-8758

B Aineelliset perusteet I-8760

1. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tarkastellut taloudellista kontekstia I-8760

2. Enichemin esittämä peruste, joka koskee sitä, että sen on katsottu olevan kollektiivisessa vastuussa I-8765

3. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan sen on virheellisesti katsottu olevan vastuussa rikkomisesta konsernin holding-yhtiönä, ja jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt virheellisesti jättäessään huomiotta holding-yhtiön liikevaihdon merkityksen sakon määrästä päättäessään I-8770

4. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen niissä päätelmissä, jotka sen oli tehtävä siitä toteamuksestaan, että komission syytösten perustana olevat kaksi asiakirjaa eivät vastaa toisiaan I-8773

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa riitautetut toisen PVC-päätöksen sisältämät seikat I-8773

Valituksenalaisen tuomion riitautetut perustelut I-8776

Valittajan lausumat I-8778

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta I-8779

5. Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, jonka mukaan perustamis-sopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa ja asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa on rikottu I-8784

6. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa on rikottu, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt virheen toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihdon ja sakon määrän välisen suhteen osalta I-8787

7. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan suhteellisuusperiaatetta on loukattu määrättäessä sakon määrästä I-8789

8. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan sakko on suhteettoman suuri ja epäoikeudenmukainen rikkomisen vakavuuteen ja keston nähdessä I-8791

9. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu sakon suuruudesta päätettäessä I-8793

10. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan yhteisön oikeutta on tulkittu ja sovellettu virheellisesti ja jonka mukaan selvitysaineistoa on arvioitu riittämättömästi siltä osin kuin kyse on valittajan maksettavaksi määrätyn sakon ja sen markkinaosuuden välisestä suhteesta	I-8794
Valittajan lausumat	I-8794
Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta	I-8796
11. ICI:n esittämä peruste, joka koskee sitä, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole kumonnut tai pienentänyt sakkoa sen seurauksena, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta oli loukattu	I-8801
VI Valituksenalaisen tuomion osittaisen kumoamisen seuraukset	I-8802
A Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon on loukattu	I-8802
B Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksista siirtyy lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksensä	I-8811
Oikeudenkäyntikulut	I-8814

Yhdistetyissä asioissa C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P—C-252/99 P ja C-254/99 P,

Limburgse Vinyl Maatschappij NV (LVM), kotipaikka Bryssel (Belgia), edustajanaan advocaat I. G. F. Cath, prosessiosoite Luxemburgissa (C-238/99 P),

DSM NV ja DSM Kunststoffen BV, kotipaikka Heerlen (Alankomaat), edustajanaan advocaat I. G. F. Cath, prosessiosoite Luxemburgissa (C-244/99 P),

Montedison SpA, kotipaikka Milano (Italia), edustajinaan avvocato G. Celona ja avvocato P. A. M. Ferrari, prosessiosoite Luxemburgissa (C-245/99 P),

Elf Atochem SA, kotipaikka Pariisi (Ranska), edustajanaan avocat X. de Roux, prosessiosoite Luxemburgissa (C-247/99 P),

Degussa AG, aiemmin Degussa-Hüls AG, sitä aiemmin Hüls AG, kotipaikka Marl (Saksa), edustajanaan Rechtsanwalt F. Montag, prosessiosoite Luxemburgissa (C-250/99 P),

Enichem SpA, kotipaikka Milano, edustajinaan avvocato M. Siragusa ja avvocato F. M. Moretti, prosessiosoite Luxemburgissa (C-251/99 P),

Wacker-Chemie GmbH, kotipaikka München (Saksa),

Hoechst AG, kotipaikka Frankfurt am Main (Saksa), edustajanaan Rechtsanwalt H. Hellmann, prosessiosoite Luxemburgissa (C-252/99 P),

Imperial Chemical Industries plc (ICI), kotipaikka Lontoo (Yhdistynyt kuningaskunta), edustajinaan D. Vaughan ja D. Anderson, QC, barrister K. Bacon, sekä solicitor R. J. Coles ja solicitor S. Turner, prosessiosoite Luxemburgissa (C-254/99 P),

valittajina,

joissa valittajat vaativat muutoksenhaussa Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (laajennettu kolmas jaosto) yhdistetyissä asioissa T-305/94—T-307/94, T-313/94—T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. vastaan komissio, 20.4.1999 antaman tuomion (Kok. 1999, s. II-931) kumoamista,

ja jossa vastapuolena on

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään J. Currall ja W. Wils, avustajinaan avocat M. H. van der Woude (C-238/99 P ja C-244/99 P), avvocato R. M. Morresi, (C-245/99 P ja C-251/99 P), avocat E. Morgan de Rivery (C-247/99 P), Rechtsanwalt A. Böhlke (C-250/99 P ja C-252/99 P), ja D. Lloyd-Jones, QC (C-254/99 P), prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaoston puheenjohtaja J.-P. Puissochet, C. Gulmann (esittelevä tuomari) ja tuomarit D. A. O. Edward, A. La Pergola, P. Jann, F. Macken, N. Colneric ja S. von Bahr,

julkisasiamies: J. Mischo,

kirjaaja: osastopäällikkö D. Louterman-Hubeau ja hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Limburgse Vinyl Maatschappij NV:n (LVM), DSM NV:n ja DSM Kunststoffen BV:n, edustajanaan I. G. F. Cath (C-238/99 P ja C-244/99 P), Montedison SpA:n, edustajinaan G. Celona ja P. A. M. Ferrari (C-245/99 P), Elf

Atochem SA:n, edustajanaan avocat C.-H. Léger (C-247/99 P), Degussa AG:n, edustajanaan F. Montag (C-250/99 P), Enichem SpA:n, edustajinaan M. Siragusa ja F. M. Moretti (C-251/99 P), Wacker-Chemie GmbH:n ja Hoechst AG:n, edustajinaan H. Helmann ja Rechtsanwalt H.-J. Hellman (C-252/99 P), Imperial Chemical Industries plc:n (ICI), edustajinaan D. Vaughan, D. Anderson, R. J. Coles, S. Turner ja solicitor S. C. Berwick (C-254/99 P), ja komission, asiamiehinään J. Currall ja W. Wils, avustajinaan M. H. van der Woude (C-238/99 P ja C-244/99 P), R. M. Morresi (C-245/99 P ja C-251/99 P), E. Morgan de Rivery (C-247/99 P), A. Böhlke (C-250/99 P ja C-252/99 P) ja D. Lloyd-Jones (C-254/99 P), 13.6.2001 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 25.10.2001 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Limburgse Vinyl Maatschappij NV (jäljempänä LVM), DSM NV ja DSM Kunststoffen BV, Montedison SpA (jäljempänä Montedison), Elf Atochem SA (jäljempänä Elf Atochem), Degussa AG (jäljempänä Degussa), aiemmalta nimeltään Degussa-Hüls AG, sitä aiemmalta nimeltään Hüls AG (jäljempänä Hüls), Enichem SpA (jäljempänä Enichem), Wacker-Chemie GmbH (jäljempänä Wacker-Chemie), ja Hoechst AG (jäljempänä Hoechst) sekä Imperial Chemical Industries plc (jäljempänä ICI) ovat yhteisöjen tuomioistuimen 24.6.—8.7.1999 toimittamillaan valituksilla hakeneet muutosta EY:n tuomioistuimen perus-

säännön 49 artiklan nojalla hakeneet muutosta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa T-305/94—T-307/94, T-313/94—T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. vastaan komissio, 20.4.1999 antamaan tuomioon (Kok. 1999, s. II-931; jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muun muassa alensi Elf Atochemin ja ICI:n maksettaviksi ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 27 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyssä komission päätöksessä 94/599/EY (IV/31 865 — PVC) (EYVL L 239, s. 14; jäljempänä toinen PVC-päätös) määrättyjä sakkoja ja muilta osin hylkäsi niiden tästä päätöksestä nostamat kumoamiskanteet.

I Riidan perustana olevat tosiseikat

- 2 Euroopan yhteisöjen komissio ryhtyi 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13, s. 204) 14 artiklan nojalla 13. ja 14.10.1983 tekemiensä tarkastusten perusteella tutkimaan polyvinyylikloridia (jäljempänä PVC) koskevaa tapausta. Tämän johdosta se teki useita tarkastuksia asianomaisten yritysten tiloissa ja esitti näille yrityksille useita tietopyyntöjä.
- 3 Komissio aloitti 24.3.1988 asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan nojalla menettelyn 14:ää PVC:n tuottajaa vastaan omasta aloitteestaan. Se osoitti 5.4.1988 kullekin näistä yrityksistä neuvoston asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetyistä kuulemisista 25 päivänä heinäkuuta 1963 annetun komission asetuksen N:o 99/63/ETY (EYVL 1963, 127, s. 2268) 2 artiklan 1 kohdassa säädetyin väitetiedoksiannon. Kaikki ne yritykset, joille väitetiedoksianto oli osoitettu, esittivät huomautuksensa vuoden 1988 kesäkuussa. Niitä kaikkia kuultiin vuoden 1988 syyskuussa lukuun ottamatta Shell International Chemical Company Ltd:iä (jäljempänä Shell), joka ei ollut tätä pyytänyt.

- 4 Kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevä neuvoa-antava komitea (jäljempänä neuvoa-antava komitea) antoi 1.12.1988 lausuntonsa alustavasta ehdotuksesta komission päätökseksi.
- 5 Menettelyn päätteeksi komissio teki 21.12.1988 päätöksen 89/190/ETY (IV/31.865, PVC) ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (EYVL 1989, L 74, s. 1; jäljempänä ensimmäinen PVC-päätös). Tässä päätöksessään komissio määräsi EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan (josta on tullut EY 81 artiklan 1 kohta) rikkomisesta seuraamuksia seuraaville PVC:n tuottajille: Atochem SA, BASF AG (jäljempänä BASF), DSM NV, Eni-chem, Hoechst, Hüls, ICI, LVM, Montedison, Norsk Hydro A/S (jäljempänä Norsk Hydro), Société artésienne de vinyle SA (jäljempänä Société artésienne de vinyle), Shell, Solvay & Cie (jäljempänä Solvay) ja Wacker-Chemie.
- 6 Kaikki nämä yritykset Solvayta lukuun ottamatta nostivat yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tästä päätöksestä kanteen, jossa ne vaativat päätöksen kumoamista.
- 7 Asiassa T-106/89, Norsk Hydro vastaan komissio, 19.6.1990 antamassaan määräyksessä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jätti Norsk Hydron nostaman kanteen tutkimatta.
- 8 Muut asiat yhdistettiin suullista käsittelyä sekä tuomion antamista varten.
- 9 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi yhdistetyissä asioissa T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, BASF ym. vastaan komissio, 27.2.1992 antamassaan tuomiossa (Kok. 1992, s. II-315, Kok. Ep. XII, s. II-1; jäljempänä 27.2.1992 annettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio) ensimmäisen PVC-päätöksen mitättömäksi.

- 10 Komission haettua muutosta tähän tuomioon yhteisöjen tuomioistuin kumosi asiassa C-137/92 P, komissio vastaan BASF ym., 15.6.1994 antamallaan tuomiolla (Kok. 1994, s. I-2555, Kok. Ep. XV, s. I-239) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion ja ensimmäisen PVC-päätöksen.
- 11 Komissio teki 27.7.1994 toisen PVC-päätöksen, joka koski niitä tuottajia, joista ensimmäisessä PVC-päätöksessä oli kyse, Solvayta ja Norsk Hydroa lukuun ottamatta. Tällä uudella päätöksellä siinä tarkoitetut yritykset määrättiin mak samaan samansuuruiset sakot kuin niiden maksettavaksi ensimmäisessä PVC-päätöksessä määrätty sakot olivat.
- 12 Toisessa PVC-päätöksessä todetaan muun muassa seuraavaa:

”1 artikla

BASF AG, DSM NV, Elf Atochem SA, Enichem SpA, Hoechst AG, [Hüls] AG, Imperial Chemical Industries plc, Limburgse Vinyl Maatschappij NV, Montedison SpA, Société artésienne de vinyle SA, Shell International Chemical Co. Ltd ja Wacker-Chemie GmbH ovat rikkoneet tässä päätöksessä mainittuina ajanjaksoina perustamissopimuksen 85 artiklan määräyksiä osallistuessaan (yhdessä Norsk Hydro A/S:n ja Solvay & Cie:n kanssa) sopimuksiin ja/tai yritysten yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joita on noudatettu arviolta ainakin noin vuoden 1980 elokuusta alkaen ja joiden nojalla tuottajat, jotka toimittavat PVC:tä yhteismarkkinoiden alueella, ovat osallistuneet säännöllisin väliajoin pidettäviin kokouksiin vahvistaakseen (tavoitteellisia) hintoja ja (tavoitteellisia) kiintiöitä, suunnitellakseen yhdenmukaistettuja aloitteita hintatason korottamiseksi ja valvoakseen näiden salaisten järjestelyjen toteutumista.

2 artikla

Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten, jotka vielä toimivat PVC-alalla, lukuun ottamatta Norsk Hydro A/S:ää ja Solvay & Cie:tä, jotka jo on määrätty lopettamaan kilpailusääntöjen rikkominen, on välittömästi lopetettava edellä mainitut rikkomiset (jos ne eivät vielä ole lopettaneet niitä) ja pidättäydyttävä jatkossa PVC-alalla harjoittamassaan toiminnassa kaikista sellaisista sopimuksista ja yhdenmukaistetuista menettelytavoista, joiden tarkoitus voi olla samanlainen tai vastaava tai joilla voi olla samanlaisia tai vastaavia seurauksia, mukaan lukien kaikkien sellaisten tietojen vaihto, jotka yleensä ovat liikesalaisuuksia ja joiden vaihtamisella menettelyyn osallistuvat saisivat suoraan tai välillisesti tietoja muiden tuottajien tuotannosta, toimituksista, varastojen koosta, myyntihinnoista tai investointikustannuksista tai -suunnitelmista tai tietoja, joiden nojalla ne voisivat panna täytäntöön hintoja tai markkinoiden jakamista yhteisössä koskevan nimenomaisen tai hiljaisen sopimuksen tai noudattaa hintoja tai markkinoiden jakamista yhteisössä koskevaa yhdenmukaistettua menettelytapaa. Kaikki yleisluontoisten tietojen vaihtamista koskevat järjestelmät, joihin tuottajat osallistuvat PVC-alalla, on toteutettava siten, etteivät ne koske sellaisia tietoja, joiden perusteella on mahdollista yksilöidä tiettyjen tuottajien käyttäytyminen; yritysten on erityisesti pidättäydyttävä vaihtamasta keskenään sellaisia lisätietoja, joilla on merkitystä kilpailun kannalta ja jotka eivät kuulu tällaisen järjestelmän piiriin.

3 artikla

Tässä päätöksessä tarkoitettujen yritysten maksettavaksi määrätään 1 artiklassa todetun rikkomisen vuoksi seuraavat sakot:

- i) BASF AG: 1 500 000 ecun suuruinen sakko;
- ii) DSM NV: 600 000 ecun suuruinen sakko;

- iii) Elf Atochem SA: 3 200 000 ecun suuruinen sakko;
- iv) Enichem SpA: 2 500 000 ecun suuruinen sakko;
- v) Hoechst AG: 1 500 000 ecun suuruinen sakko;
- vi) [Hüls] AG: 2 200 000 ecun suuruinen sakko;
- vii) Imperial Chemical Industries plc: 2 500 000 ecun suuruinen sakko;
- viii) Limburgse Vinyl Maatschappij NV: 750 000 ecun suuruinen sakko;
- ix) Montedison SpA: 1 750 000 ecun suuruinen sakko;
- x) Société artésienne de vinyle SA: 400 000 ecun suuruinen sakko;
- xi) Shell International Chemical Company Ltd: 850 000 ecun suuruinen sakko;

xii) Wacker-Chemie GmbH: 1 500 000 ecun suuruinen sakko.”

II Kanteiden käsittely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio

- 13 LVM, Elf Atochem, BASF, Shell, DSM NV ja DSM Kunststoffen BV (jäljempänä yhdessä DSM), Wacker-Chemie, Hoechst, Société artésienne de vinyle, Montedison, ICI, Hüls ja Enichem nostivat yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanteet 5.—14.10.1994 toimittamillaan kannekirjelmillä.
- 14 Jokainen kantaja vaati ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta kumoamaan kokonaan tai osittain toisen PVC-päätöksen, ja toissijaisesti ne vaativat kyseistä tuomioistuinta kumoamaan niiden maksettavaksi määrätyt sakot tai pienentämään niiden määrää. Montedison vaati lisäksi, että komissio velvoitetaan maksamaan vahingonkorvausta.
- 15 Valituksenalaisessa tuomiossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— yhdisti asiat tuomion antamista varten

— kumosi toisen PVC-päätöksen 1 artiklan siltä osin kuin siinä katsottiin Société artésienne de vinylen olleen osallisena kilpailusääntöjen rikkomisessa vuoden 1981 ensimmäisen vuosipuoliskon jälkeen

- alensi Elf Atochemin maksettavaksi määrätyn sakon 2 600 000 euroon, Société artésienne de vinylen maksettavaksi määrätyn sakon 135 000 euroon ja ICI:n maksettavaksi määrätyn sakon 1 550 000 euroon

- hylkäsi kanteet muilta osin

- määräsi oikeudenkäyntikuluista.

III Valituksissa esitetyt vaatimukset

16 LVM ja DSM vaativat, että yhteisöjen tuomioistuin

- kumoaa valituksenalaisen tuomion kokonaan tai osittain ja päättää asian käsittelyn tai toissijaisesti palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen, jotta se jatkaisi asian käsittelyä

- kumoaa toisen PVC-päätöksen kokonaan tai osittain

- kumoaa kantajien maksettavaksi määrätty sakot tai alentaa niiden määriä

- velvoittaa komission korvaamaan sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa että yhteisöjen tuomioistuimessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

17 Montedison vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

- kumoaa valituksenalaisen tuomion
- kumoaa toisen PVC-päätöksen
- palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen
- alentaa sakon määrän minimiin
- velvoittaa komission korvaamaan sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa että yhteisöjen tuomioistuimessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

18 Elf Atochem vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

- kumoaa valituksenalaisen tuomion ja ratkaisee asian lopullisesti

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

19 Degussa vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

- kumoaa valituksenalaisen tuomion siltä osin kuin siinä hylätään Degussan kanne ja veloitetaan Degussa korvaamaan oikeudenkäyntikulut
- kumoaa toisen PVC-päätöksen 1, 2 ja 3 artiklan siltä osin kuin ne koskevat Degussaa
- velvoittaa komission korvaamaan sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa että yhteisöjen tuomioistuimessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

20 Enichem vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

- kumoaa valituksenalaisen tuomion Enichemin riitauttamilta osilta ja kumoaa sen seurauksena toisen PVC-päätöksen
- toissijaisesti kumoaa valituksenalaisen tuomion Enichemille vastaisten osien osalta ja tämän seurauksena kumoaa maksettavaksi määrätyn sakon tai alentaa sen määrää

- velvoittaa komission korvaamaan sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa että yhteisöjen tuomioistuimessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

21 Wacker-Chemie ja Hoechst vaativat, että yhteisöjen tuomioistuin

- kumoaa tuomion tuomiolauselman 4 ja 5 kohdan niitä koskevilta osilta
- kumoaa toisen PVC-päätöksen niitä koskevilta osilta
- toissijaisesti alentaa niiden maksettavaksi määrättyjen sakkojen määrää
- tai ainakin palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen, jotta se ratkaisisi asian uudelleen
- velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut, tai siinä tapauksessa, että asia palautetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle, jättää oikeudenkäyntikuluista päättämisen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinten tehtäväksi.

22 ICL vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

- kumoaa valituksenalaisen tuomion sitä koskevilta osilta
- kumoaa toisen PVC-päätöksen sitä koskevilta osilta tai muussa tapauksessa palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen
- kumoaa sakon, jonka määrän ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli alentanut 1 550 000 euroon, tai alentaa sakon määrää edelleenkin
- velvoittaa komission korvaamaan sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa että yhteisöjen tuomioistuimessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

23 Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

- hylkää valitukset
- velvoittaa valittajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

IV Valituksenalaisen tuomion kumoamiseksi esitetyt perusteet

24 LVM ja DSM esittävät kumpikin seuraavat yhdeksän olennaisilta osiltaan samanlaista valituksenalaisen tuomion kumoamisperustetta:

- oikeusvoiman huomiotta jättäminen
- non bis in idem -periaatteen (jäljempänä kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskeva periaate) loukkaaminen
- käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen
- ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävien hallintotoimien pätemättömyys
- tarve ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen
- se, ettei tuomiossa ole perusteltu riittävästi päätöstä hylätä kanneperuste, jonka mukaan komissio on rikkonut EY:n perustamissopimuksen 190 artiklaa (josta on tullut EY 253 artikla) päättäessään tehdä toisen PVC-päätöksen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen
- sen oikeuden loukkaaminen, jonka mukaan henkilön ei tarvitse myötävaikuttaa oman syyllisyytensä toteamiseen

- puolustautumisoikeuksien loukkaaminen, joka on seurausta siitä, että valittaja ei ole voinut riittävässä määrin tutustua komission asiakirja-aineistoon
- komission oikeus ryhtyä toimenpiteisiin on vanhentunut.

25 Lisäksi DSM vetoaa seuraavaan kahteen muuhun perusteeseen:

- kotirauhan loukkaamattomuutta koskevan periaatteen loukkaaminen
- salassapitovelvollisuuden rikkominen ja puolustautumisoikeuksien loukkaaminen.

26 Montedison esittää seuraavat 11 kumoamisperustetta:

- Montedisonin siihen kanneperusteeseen, jonka mukaan valta määrätä seuraamuksia on lopullisesti siirtynyt yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksen, ei ole otettu kantaa
- tarve ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen
- ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tutkinut asian taloudellista kontekstia

- komission oikeus ryhtyä toimenpiteisiin on vanhentunut

- oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden loukkaaminen, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ja 64 artiklan rikkominen sekä se, että suullisen käsittelyn järjestämisen yksityiskohdilla loukattiin vastuun henkilökohtaisuutta koskevaa periaatetta

- oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden loukkaaminen sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan rikkominen selvitysaineistoa arvioitaessa

- ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 10 artiklan 1 kohdan ja 32 artiklan 1 kohdan rikkominen

- se, että komissio on jättänyt huomiotta sakon laskentatapaa koskevan perusteluvollisuuden laajuuden

- kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen ja kestoon nähden suhteettoman suuri ja epäoikeudenmukainen sakko

- yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaaminen sakon määrää vahvistettaessa

- se, että valittajan vaatimukset siitä, että komissio on velvoitettava maksamaan vahingonkorvausta, on virheellisesti jätetty tutkimatta.

27 Elf Atochem esittää seuraavat neljä kumoamisperustetta:

- Elf Atochemin kanneperusteeseen, joka koskee ensimmäisen ja toisen PVC-päätöksen välisiä eroja, ei ole otettu kantaa
- ensimmäistä PVC-päätöstä edeltävien hallintotoimien pätemättömyys
- tarve ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen
- puolustautumisoikeuksien loukkaaminen, joka on seurausta siitä, että valittaja ei ole voinut riittävässä määrin tutustua komission asiakirja-aineistoon.

28 Degussa esittää seuraavat kuusi kumoamisperustetta:

- käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen
- ensimmäistä PVC-päätöstä edeltävien hallintotoimien pätemättömyys
- tarve ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen

- Degussan väitteeseen, jonka mukaan kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ei ollut osallistunut toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävään menettelyyn, ei ole otettu kantaa
- puolustautumisoikeuksien loukkaaminen, joka on seurausta siitä, ettei valittaja ole voinut riittävässä määrin tutustua komission asiakirja-aineistoon
- se, että komissio on jättänyt huomiotta sakon laskentatapaa koskevan perusteluvollisuuden laajuuden.

29 Enichem esittää seuraavat 13 kumoamisperustetta:

- ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan rikkominen
- oikeusvoiman huomiotta jättäminen
- ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävien hallintotoimien pätemättömyys
- tarve ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen

- päätöstä hylätä kanneperuste, jonka mukaan komissio on rikkonut EY:n perustamissopimuksen 190 artiklaa päättäessään tehdä toisen PVC-päätöksen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen, on perusteltu virheellisesti
- ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen niissä päätelmissä, jotka sen oli tehtävä siitä toteamuksestaan, että komission syytösten perustana olevat kaksi asiakirjaa eivät vastaa toisiaan
- se, että yritysten on katsottu olevan kollektiivisesti vastuussa toiminnastaan
- puolustautumisoikeuksien rikkominen, joka on seurausta siitä, ettei valittaja ole voinut riittävässä määrin tutustua komission asiakirja-aineistoon
- valittajan katsominen virheellisesti yhtymän holding-yhtiönä olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, ja se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on virheellisesti jättänyt huomiotta sen, mikä merkitys holding-yhtiön liikevaihdolla on sakon suuruuden määrittämisessä
- asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan rikkominen, joka on seurausta siitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt virheen toista PVC-päätöstä edeltävän tilikauden liikevaihdon ja sakon suuruuden välisen suhteen osalta
- se, että komissio on jättänyt huomiotta sakon laskentatapaa koskevan perusteluvollisuuden laajuuden

- yhteisön oikeuden virheellinen tulkinta ja soveltaminen sekä selvitysaineiston riittämätön arviointi siltä osin kuin kyse on valittajan maksettavaksi määrätyn sakon ja valittajan markkinaosuuden välisestä suhteesta
- suhteellisuusperiaatteen loukkaaminen sakon määrää vahvistettaessa.

30 Wacker-Chemie ja Hoechst esittävät seuraavat kuusi kumoamisperustetta:

- ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 10 artiklan 1 kohdan ja 32 artiklan 1 kohdan rikkominen
- tosiseikkojen puutteellinen tutkiminen
- valituksenalaisen tuomion perustelujen ristiriitaisuus ja puutteellisuus siltä osin kuin kyse on asiakirjanäytön tutkimisesta
- selvitysaineiston vääristäminen
- tarve ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen

- perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan rikkominen.

31 ICI esittää seuraavat yhdeksän kumoamisperustetta:

- oikeusvoiman huomiotta jättäminen
- kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevan periaatteen loukkaaminen
- käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen
- ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävien hallintotoimien pätemättömyys
- tarve ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen ja komission jäsenten muodostaman kollegion käsiteltäväksi toista PVC-päätöstä tehtäessä saatetun asiakirja-aineiston puutteellisuus
- päätöstä hylätä kanneperuste, jonka mukaan komissio on rikkonut EY:n perustamissopimuksen 190 artiklaa päättäessään tehdä toisen PVC-päätöksen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen, on perusteltu virheellisesti

- salassapitovelvollisuuden rikkominen ja puolustautumisoikeuksien loukkaaminen
- komission oikeus ryhtyä toimiin on vanhentunut
- se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt kumoamatta sakon tai alentamatta sen määrää käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamisen seurauksena.

V Valitusten arviointi

- 32 Nämä toisiinsa liittyvät asiat on yhdistettävä yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 43 artiklan nojalla tuomiota varten sen jälkeen kun julkisasiamiestä sekä asianosaisia on kuultu niiden yhdistämisestä.

A Menettelyä ja muotoa koskevat perusteet

1. Montedisonin, Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, joka koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 10 artiklan 1 kohdan ja 32 artiklan 1 kohdan rikkomista

- 33 Montedison, Wacker-Chemie ja Hoechst esittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennettu kolmas jaosto, joka antoi valituksenalaisen tuomion, koostui vain kolmesta jäsenestä, vaikka tässä kokoonpanossa oli viisi jäsentä suullisessa käsittelyssä.

- 34 Montedison, Wacker-Chemie ja Hoechst arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on näin poikennut laajennetun jaoston normaalista kokoonpanosta soveltamalla virheellisesti työjärjestyksensä 32 artiklan 1 kohtaa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kyseisten valittajien mukaan katsonut tässä määräyksessä tarkoitettulla tavalla poissa olevaksi tai estyneeksi tämän jaoston erään jäsenen, joka oli luopunut tehtävistään toimikautensa päätyttyä 17.9.1998 suullisen käsittelyn jälkeen. Kyseisten valittajien mukaan se, että tuomarin toimikausi päättyy, ei kuulu sovelletun määräyksen soveltamisalaan. Valituksenalainen tuomio on kyseisten valittajien mukaan näin ollen kokoonpanoltaan sääntöjenvastaisen jaoston antama, mikä on ristiriidassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 10 artiklan 1 kohdan ja 32 artiklan 1 kohdan kanssa.
- 35 Tältä osin on huomautettava, että työjärjestyksensä 10 artiklan 1 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin perustaa keskuudestaan kolmen tai viiden tuomarin jaostoja.
- 36 EY:n tuomioistuimen perussäännön 15 artiklan nojalla, jota sovelletaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen kyseisen perussäännön 44 artiklan nojalla, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätökset ovat päteviä vain, kun asian käsittelyyn osallistuu pariton määrä sen jäsenistä, ja kolmen tai viiden tuomarin jaostojen päätökset ovat päteviä vain silloin kun asian käsittelyyn osallistuu kolme tuomaria.
- 37 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 32 artiklan 1 kohdassa määrätään, että jos tuomareita jonkun tuomarin estymisen tai poissaolon vuoksi on parillinen määrä, nuorimman tuomarin on pidättäydyttävä osallistumasta neuvotteluun, paitsi jos hän on esittelevä tuomari, jolloin häntä arvojärjestyksessä välittömästi vanhemman tuomarin on pidättäydyttävä osallistumasta neuvotteluun.
- 38 Tässä kohdassa siis täsmennetään EY:n tuomioistuimen perussäännön 15 artiklassa esitettyjen sääntöjen täytäntöönpanon yksityiskohtia. Näiden sääntöjen mukaan estymisen pysyvyydellä tai väliaikaisuudella ei ole merkitystä.

Jos väliaikainen poissaolo tai estyminen oikeuttavat muuttamaan kokoonpanoa, jotta jäseniä on pariton määrä, tämä pätee sitä suuremmalla syyllä silloin, kun kyse on pysyvästä estymisestä, joka johtuu esimerkiksi jäsenen toimikauden päättymisestä.

39 Nyt esillä olevassa tapauksessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennettu kolmas jaosto on siis voinut tehdä päätöksen pätevästi kokoonpanossa, joka supistui kolmesta jäsenestä koostuvaksi sen takia, että jaoston alun perin muodostaneesta viidestä jäsenestä erään toimikausi päättyi suullisen käsittelyn jälkeen.

40 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

2. LVM:n, DSM:n, Enichemin ja ICI:n esittämä oikeusvoiman huomiotta jättämisistä koskeva peruste

41 LVM, DSM, Enichem ja ICI ovat esittäneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että komissio ei voinut tehdä toista PVC-päätöstä ilman, että se näin menetellessään jätti huomiotta yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antaman päätöksen oikeusvoiman.

42 Nämä valittajat arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 77 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa loukannut oikeusvoiman periaatetta hylkäämällä valittajien tätä periaatetta koskevan kanneperusteen.

- 43 Valittajien mukaan yhteisöjen tuomioistuin, joka ratkaisi asian EY:n tuomioistuimen perussäännön 54 artiklan nojalla kumottuaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen 27.2.1992 antaman tuomion, ratkaisi 15.6.1994 antamallaan tuomiolla lopullisesti kaikki kyseisten yritysten esittämät kanneperusteet.
- 44 Tältä osin on korostettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin menetteli perustellusti todetessaan valituksenalaisen tuomion 77 kohdassa, että oikeusvoima ulottuu ainoastaan niihin tosiasia- ja oikeuskysymyksiin, jotka tuomioistuimen päätöksellä nimenomaisesti tai väistämättä on ratkaistu (asia C-281/89, Italia v. komissio, tuomio 19.2.1991, Kok. 1991, s. I-347, 14 kohta ja asia C-277/95 P, määräys 28.11.1996, Kok. 1996, s. I-6109, 50 kohta).
- 45 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 78 kohdassa, että 15.6.1994 antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin oli katsonut, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli tehnyt oikeudellisen virheen todetessaan ensimmäisen PVC-päätöksen mitättömäksi, ja todennut, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen 27.2.1992 antama tuomio oli näin ollen kumottava. Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 78 ja 81 kohdassa, että yhteisöjen tuomioistuin, joka ratkaisi asian lopullisesti EY:n tuomioistuimen perussäännön 54 artiklan nojalla, oli kumonnut ensimmäisen PVC-päätöksen olennaisten muotomääräysten rikkomisen takia, koska komissio oli rikkonut työjärjestyksensä 12 artiklan ensimmäisen kohdan määräyksiä jättäessään saattamatta ensimmäisen PVC-päätöksen todistusvoimaiseksi työjärjestyksensä kyseisessä artiklassa määrätyn mukaisesti.
- 46 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin menetteli perustellusti, kun se päätteli rästä valituksenalaisen tuomion 82 kohdassa, että 15.6.1994 annetussa yhteisöjen tuomioistuimen tuomiossa, jossa oli nimenomaisesti todettu, ettei kantajien esittämiä muita perusteita ollut tarpeen tutkia, ei ollut ratkaistu näitä muita perusteita.
- 47 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lisäksi valituksenalaisen tuomion 84 kohdassa perustellusti, että kun yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee itse lopul-

lisesti asian EY:n tuomioistuimen perussäännön 54 artiklan nojalla ja hyväksyy yhden tai useamman perusteen, jonka tai jotka kantajat ovat esittäneet, se ei ratkaise ipso jure kaikkia niitä tosiasiakysymyksiä ja oikeuskysymyksiä, joihin kantajat ovat asiassa vedonneet.

- 48 Näin ollen yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamasta tuomiosta seuraava ainoa EY:n perustamissopimuksen 176 artiklan (josta on tullut EY 233 artikla) — jonka mukaan toimielimen, jonka säädös on kumottu, on toteutettava yhteisöjen tuomioistuimen tuomion täytäntöön panemiseksi tarvittavat toimenpiteet — nojalla komissioon kohdistuva velvollisuus on se, että sen on siinä säädöksessä, jolla on tarkoitus korvata kumottu säädös, poistettava tosiasiallisesti todettu lainvastaisuus (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 97/86, 99/86, 193/86 ja 215/86, Asteris ym. v. komissio, tuomio 26.4.1988, Kok. 1988, s. 2181, 28 kohta).
- 49 LVM ja DSM eivät voi väittää, että EY:n perustamissopimuksen 174 artiklan toinen kohta (josta on tullut EY 231 artiklan toinen kohta) olisi estänyt myöskin sen, että komissio tekee uuden päätöksen. Tällä määräyksellä ei nimittäin ole merkitystä nyt esillä olevassa tapauksessa. Kyseinen määräys koskee vain yhteisöjen tuomioistuimen mahdollisuutta pitää nimenomaisesti voimassa tiettyjä kumoamansa säädöksen oikeusvaikutuksia, kun taas nyt esillä olevissa yhdistetyissä asioissa kyseessä oleva tapaus kuuluu perustamissopimuksen 176 artiklan soveltamisalaan.
- 50 LVM ja DSM eivät myöskään voi vedota asiassa 17/74, Transocean Marina Paint vastaan komissio, 23.10.1974 annettuun tuomioon (Kok. 1974, s. 1063, Kok. Ep. II, s. 363), jossa yhteisöjen tuomioistuin komission erään päätöksen osittain kumottuaan palautti asian komissiolle. Tätä tuomiota ei voida tulkita toisin eli siten, että jos asiaa ei ole nimenomaisesti palautettu kyseiselle toimielimelle, sillä ei olisi mitään mahdollisuutta poistaa todettua lainvastaisuutta, tai siinä tapauksessa, että päätös olisi kumottu kokonaan, korvata kumottua päätöstä uudella päätöksellä. Se seikka, palauttavatko yhteisöjen tuomioistuimet asian kyseisen toimielimen käsiteltäväksi vai eivät, ei muuta perustamissopimuksen 176 artiklassa toimielimelle asetetun velvollisuuden laajuutta.
- 51 Enichem väittää, että sen asiasta tekemää analyysiä tukee asetuksen N:o 17/17 artikla, jossa yhteisöjen tuomioistuimelle annetaan täysi harkintavalta sen tutkiessa kanteet päätöksistä, joilla komissio on määrännyt sakon. Tällaisessa

tapauksessa yhteisöjen tuomioistuin tutkii sen käsiteltäväksi saatetun asian kokonaisuudessaan. Juuri näin yhteisöjen tuomioistuin on Enichemin mukaan tehnyt nyt esillä olevassa tapauksessa, mikä ilmenee 15.6.1994 annetun yhteisöjen tuomioistuimen tuomion 56 kohtaan sisältyvästä, sille esitettyjä muoto-seikkoja ja aineellista kysymystä koskevien perusteiden luetteloinnista. Koska yhteisöjen tuomioistuin ei antanut mitään ohjeita siitä, kuinka asian käsittelyä olisi jatkettava, eli esimerkiksi palauttanut asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle, kyseinen tuomio kattaa Enichemin mukaan kaikki yhteisöjen tuomioistuimessa esitetyt näkökohdat.

52 Tätä väitettä ei voida hyväksyä. Asetuksen N:o 17 17 artikla koskee vain sen valvonnan laajuutta, jota yhteisöjen tuomioistuimet kohdistavat kilpailuasioissa sovellettuihin seuraamuksiin, jotka ne voivat poistaa tai joiden määrää ne voivat pienentää tai suurentaa. Tämän ainoan seikan osalta annettu toimivalta ei merkitse, että muutoin harjoitettu laillisuusvalvonta kattaisi kaikki esitetyt perusteet, kun yhteisöjen tuomioistuimet ovat ottaneet kantaa vain tiettyihin niistä.

53 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

3. LVM:n, DSM:n ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevan periaatteen loukkaamista

54 LVM, DSM ja ICI ovat esittäneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että komissio oli loukannut kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevaa periaatetta tehdessään uuden päätöksen sen jälkeen, kun yhteisöjen tuomioistuin oli kumonnut ensimmäisen PVC-päätöksen.

55 Ne esittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 96 kohdassa todennut, että komissio ei voi ryhtyä toimenpiteisiin yritystä vastaan asetuksen N:o 17 ja asetuksen N:o 99/63/ETY nojalla yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi tai rangaista yritystä määräämällä tälle sakon sellaisen kilpailua rajoittavan käyttäytymisen vuoksi, jonka osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tai yhteisöjen tuomioistuin on jo todennut

komission näyttäneen tai jättäneen näyttämättä toteen kyseisen käyttäytymisen. Ne kuitenkin arvostelevalt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on tämän jälkeen valituksenalaisen tuomion 97 ja 98 kohdassa todennut, että sen takia, että ensimmäinen PVC-päätös oli kumottu, toisessa PVC-päätöksessä ei langetettu kantajille kahdesti seuraamusta yhdestä ja samasta kilpailusääntöjen rikkomisesta, ja että komissio ei ollut ryhtynyt kahdesti toimenpiteisiin kantajia vastaan samojen tosiseikkojen perusteella, koska yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 annetussa tuomiossa ei ratkaistu yhtäkään niistä asiaperusteista, joihin kantajat olivat vedonneet.

56 LVM:n ja DSM:n mukaan kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskeva periaate soveltuu siinä tapauksessa, että ensimmäinen päätös kumotaan, kumottiinpa se sitten näytön puuttumisen takia tai olennaisten menettelymääräysten rikkomisen takia. Kyseisellä periaatteella pyritään näiden valittajien mukaan suojaamaan yritystä siltä, että sitä vastaan ryhdyttäisiin kahdesti toimenpiteisiin tai että sille määrättäisiin kahdesti seuraamuksia, olipa syy, minkä takia ensimmäinen toimenpiteisiin ryhtyminen ei ole onnistunut, mikä tahansa. Tätä tulkintaa tukee näiden valittajien mukaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi Roomassa 4.11.1950 tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus) seitsemännen lisäpöytäkirjan, joka on tällä välin tullut voimaan, 4 artiklan 1 kappale, jonka mukaan ”ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti”. Näiden valittajien mukaan yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 annetussa tuomiossa tuolloin valittajina olleet oli kuitenkin ”vapautettu” tässä viimeksi mainitussa määräyksessä tarkoitettulla tavalla.

57 ICI esittää myös, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaleessa vahvistetaan kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskeva periaate, joka on kilpailuoikeudessa sovellettava yhteisön oikeuden perusperiaate (asia 7/72, Boehringer Mannheim v. komissio, tuomio 14.12.1972, Kok. 1972, s. 1281, Kok. Ep. II, s. 59). ICI arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että hylätäkseen tätä periaatetta koskevan kanneperusteen se on katsonut, että ICI oli vapautettu maksamasta ensimmäisessä PVC-päätöksessä sen maksettavaksi määrätty sakko, kun ensimmäinen PVC-päätös kumottiin. ICI:n mukaan tällä seikalla ei ollut merkitystä. Sen mukaan ratkaiseva kysymys olisi ollut se, perustuiko toinen PVC-päätös samaan käyttäytymiseen, josta oli kyse yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamassa tuomiossa (asia Gradinger, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, tuomio 23.10.1995, A-sarja, nro 328 C, 55 kohta). Näin oli nyt esillä olevassa tapauksessa ICI:n mukaan käynyt.

- 58 ICI esittää lisäksi, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklaa sovelletaan silloin, kun vastaaja on lopullisesti tuomittu syylliseksi eli kun ei enää ole olemassa säännönmukaisia oikeussuojakeinoja tai kun asianosaiset ovat käyttäneet säännönmukaiset oikeussuojakeinot loppuun tai ylittäneet niihin turvautumiselle varatut määräajat. Juuri tästä on ICI:n mukaan kyse nyt esillä olevassa tapauksessa, sillä yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antaman tuomion jälkeen sillä ei enää ollut mitään oikeussuojakeinoja käytettävissään.
- 59 Tältä osin on korostettava, että kuten valituksenalaisen tuomion perusteluista ilmenee, kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskeva periaate, joka on eräs yhteisön oikeuden peruseriaate ja joka lisäksi vahvistetaan Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaleessa, estää kilpailuasioissa sen, että yritys tuomitaan uudelleen sellaisesta kilpailua rajoittavasta käyttäytymisestä tai että sitä vastaan ryhdytään uudelleen toimenpiteisiin sellaisen kilpailua rajoittavan käyttäytymisen johdosta, josta sille on jo määrätty seuraamus tai jonka osalta on todettu, että se ei ole vastuussa siitä, sellaisella aiemmalla ratkaisulla, johon ei enää voida hakea muutosta.
- 60 Tämän periaatteen soveltaminen edellyttää siis, että oikeussääntöjen rikkomisen tosiasiallisuuteen on otettu kantaa tai että niiden rikkomisesta tehdyn arvioinnin lainmukaisuus on tutkittu.
- 61 Kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskeva periaate estää näin ollen ainoastaan rikkomisen tosiasiallisuuden sellaisen uuden aineellisen arvioimisen, jonka seurauksena määrättäisiin joko toinen seuraamus ensimmäiseksi määrätyn seuraamuksen lisäksi siinä tapauksessa, että asianosaisen todettaisiin uudelleen olevan vastuussa rikkomisesta, tai ensimmäinen seuraamus siinä tapauksessa, että jälkimmäisessä päätöksessä asianosaisen todettaisiin olevan vastuussa rikkomisesta vaikka ensimmäisessä päätöksessä olisi todettu toisin.
- 62 Kyseinen periaate ei sen sijaan sellaisenaan estä ryhtymästä uudelleen toimenpiteisiin tämän saman kilpailua rajoittavan käyttäytymisen takia, kun ensimmäinen päätös on kumottu muotoa koskevilla perusteilla ilman, että tehdyksi väitettyihin tekoihin olisi aineellisesti otettu kantaa, sillä kumoamispäätös ei tällöin merkitse

”vapauttamista” rikosasioissa tälle termille annetussa merkityksessä. Tällaisessa tapauksessa uudessa päätöksessä määrättyjä seuraamuksia ei ole katsottava lisäseuraamuksiksi kumotussa päätöksessä määrätuille seuraamuksille vaan niillä korvataan kumotussa päätöksessä määrättyt seuraamukset.

- 63 Koska yhteisöjen tuomioistuin oli 15.6.1994 antamassaan tuomiossa kumonnut ensimmäisen PVC-päätöksen, mukaan lukien siinä määrättyt seuraamukset, ilman, että se olisi käsitellyt mitään kantajien aineellisia kanneperusteita, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt perustellusti todetessaan, että komissio ei määrännyt yrityksille kahdesti seuraamuksia samoista teoista tai ryhtynyt niitä vastaan kahdesti toimenpiteisiin samoista teoista, kun se teki toisen PVC-päätöksen korjattuaan yhteisöjen tuomioistuimen tuomiossa todetun muotovirheen.
- 64 LVM ja DSM esittävät vielä, että kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevan periaatteen loukkaamista koskevaa kanneperustetta käsitellessään, että kumoamisen johdosta on katsottava, ettei ensimmäistä PVC-päätöstä ole koskaan ollut olemassakaan, se turvautui päättelyyn, joka on ristiriidassa valituksenalaisen tuomion 1100 kohdassa esitetyn päättelyn kanssa siltä osin kuin kyse on vanhentumista koskevasta kanneperusteesta.
- 65 Tämä väite ei ole perusteltu. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 1100 kohdassa ratkaisema oikeuskysymys koski vanhentumisajoista liikennettä ja kilpailua koskeviin Euroopan talousyhteisön sääntöihin liittyvissä menettelyissä ja niiden nojalla määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanossa 26 päivänä marraskuuta 1974 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2988/74 (EYVL L 319, s. 1) 3 artiklassa säädetyn vanhentumisaajan pysähtymisen edellytyksiä. Kyseisen artiklan mukaan ”menettelyyn sovellettava vanhentumisaika pysähtyy ajaksi, jonka komission päätöstä koskeva oikeudenkäynti on vireillä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa”.
- 66 Valituksenalaisen tuomion 1098 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että artiklan tarkoituksena on juuri se, että vanhentumisaika pysähtyy siksi ajaksi kun komissio ei voi puuttua asiaan siitä riippumattomasta objektiivisesta syystä, joka liittyy juuri siihen, että asia on kanteen nostamisen johdosta vireillä.

- 67 Todetessaan valituksenalaisen tuomion 1100 kohdassa lisäksi, että ”vanhentumisajan pysähtyminen on perusteltua juuri siitä syystä, että asia on kanteen johdosta vireillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tai yhteisöjen tuomioistuimessa, eikä niiden päätelmien takia, joita nämä tuomioistuimet tekevät tuomiossaan”, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa vain, että asetuksessa N:o 2988/74 säädetty vanhentumisajan pysähtymismekanismi on riippumaton päätöksen kumoavan tuomion oikeusvaikutuksista. Tässä valituksenalaisen tuomion samassa kohdassa se kaiken lisäksi toteaa, että pysähtymismekanismilla on merkitystä ainoastaan silloin, kun komission päätös tosiasiallisesti kumotaan eli kun tämän jälkeen katsotaan, ettei päätöstä ole koskaan ollut olemassakaan.
- 68 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siis ole menetellyt ristiriitaisesti, kun se näiden kahden erilaisen kysymyksen osalta on toisaalta ottanut huomioon sen vaikutuksen, joka kumoamistuomiolla on ensimmäiseen PVC-päätökseen siltä osin kuin kyse on kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevasta periaatteesta, ja kun se toisaalta on ottanut huomioon vielä sen, että yhteisöjen tuomioistuimissa on vireillä oikeudenkäynti, huolimatta kumoamistuomion sisällöstä ja siitä, mikä sen vaikutus on ensimmäiseen PVC-päätökseen, siltä osin kuin kyse on vanhentumisajan pysähtymismekanismista.
- 69 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

4. LVM:n, DSM:n, Elf Atochemin, Degussan, Enichemin ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävien hallintotoimien pätemättömyyttä

- 70 LVM, DSM, Elf Atochem, Degussa, Enichem ja ICI ovat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittäneet, että ensimmäisen PVC-päätöksen kumoaminen vaikutti kaikkiin kyseistä päätöstä edeltäviin valmisteleviin toimiin. Nämä toimet eivät näin ollen voi pätevästi muodostaa toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltäviä valmistelevia toimia.

- 71 Kyseiset valittajat moittivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 183—193 kohdassa hylännyt vastaavan kanneperusteen todetessaan, että ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisella ei ollut ollut vaikutusta niiden toimenpiteiden pätevyYTEEN, joilla tätä päätöstä valmisteltiin.
- 72 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt perustellusti katsoessaan valituksenalaisen tuomion 184 kohdassa sellaisen vakiintuneen oikeuskäytännön nojalla, jonka mukaan juuri kumoamistuomion antamiseen johtaneet perustelut, jotka toisaalta yksilöivät lainvastaiseksi katsotun täsmällisen säännöksen tai määräyksen ja toisaalta osoittavat tuomiolauselmassa todetun lainvastaisuuden täsmälliset syyt (em. yhdistetyt asiat Asteris ym. v. komissio, tuomion 27 kohta ja asia C-415/96, Espanja v. komissio, tuomio 12.11.1998, Kok. 1998, s. I-6993, 31 kohta), että yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antaman tuomion ulottuvuuden määrittelemiseksi on viitattava kyseisen tuomion perusteluihin.
- 73 Yhteisön toimen kumoaminen ei nimittäin välttämättä vaikuta valmisteleviin toimiin (em. asia Espanja v. komissio, tuomion 32 kohta), sillä kumotun toimen korvaamiseen tähtäävä menettely voidaan lähtökohtaisesti aloittaa uudelleen juuri siitä vaiheesta, jossa lainvastaisuus tapahtui (em. asia Espanja v. komissio, tuomion 31 kohta).
- 74 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin toteaa valituksenalaisen tuomion 189 kohdassa, että yhteisöjen tuomioistuin oli kumonnut ensimmäisen PVC-päätöksen sellaisen menettelyvirheen vuoksi, joka koski yksinomaan komission päätöksen lopullisen tekemisen yksityiskohtia.
- 75 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siis perustellusti voinut päätellä tästä, että koska todettu menettelyvirhe tapahtui ensimmäisen PVC-päätöksen tekemisen viimeisessä vaiheessa, kumoaminen ei ollut vaikuttanut niiden toimenpi-

teiden pätevyyteen, joilla tätä päätöstä valmisteltiin ja jotka edelsivät vaihetta, jonka todettiin olevan virheellinen (ks. erään direktiivin osalta asia C-331/88, Fedesa ym., tuomio 13.11.1990, Kok. 1990, s. I-4023, 34 kohta).

76 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

5. Kaikkien valittajien esittämät perusteet, jotka koskevat tarvetta ryhtyä uusiin hallintotoimiin ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen, ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee komission jäsenten muodostaman kollegion käsiteltäväksi toista PVC-päätöstä tehtäessä saatetun asiakirja-aineiston puutteellisuutta

77 Valittajat ovat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittäneet lähinnä, että vaikka yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamassa tuomiossa todettu virhe on tapahtunut ensimmäisen PVC-päätöksen tekemisen viimeisessä vaiheessa, tämän virheen korjaaminen komissiossa olisi edellyttänyt tiettyjen prosessuaalisten takeiden noudattamista ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä, koska kyseinen päätös muodosti uuden päätöksen. Niinpä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitettiin, että hallintomenettely olisi joko pitänyt aloittaa kokonaan uudelleen väitetiedoksiannosta lähtien tai että asianomaisia yrityksiä ja neuvoo-antavaa komiteaa olisi pitänyt kuulla uudelleen ja että kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan olisi pitänyt uudelleen osallistua asian käsittelyyn. ICI esittää lisäksi, että komission jäsenistä muodostuvalle kollegiolle toimitetussa asiakirja-aineistossa ei ollut sellaisia asiakirjoja, joiden perusteella, jos ne olisi laadittu, päätös olisi voitu tehdä tietoisena kaikista oikeuskysymyksistä ja tosiasioista koskevista kysymyksistä, joita onkin esitetty runsaasti.

78 Valituksissaan valittajat arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se ei ole hyväksynyt kanneperusteita, joita ne ovat esittäneet näistä eri seikoista, joita on paikallaan tarkastella peräkkäin.

a) Uusien väitetiedoksiantojen puuttuminen

79 Montedison väittää, että asetusten No 17 ja N:o 99/63 mukaan komission olisi pitänyt ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä aloittaa uusi hallintomenettely, joka alkaa uudella väitetiedoksiantojen lähettämällä, sillä toinen PVC-päätös on uusi päätös, vaikka sen sisältö on täysin samanlainen kuin ensimmäisen PVC-päätöksen sisältö.

80 Tältä osin on todettava, että tämän tuomion 41—53 kohdassa esitetystä oikeusvoiman huomiotta jättämistä koskevan perusteen tarkastelusta ilmenee, että se, että yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamassa tuomiossa kumottiin ensimmäinen PVC-päätös, ei ole vaikuttanut kyseisen päätöksen tekemistä edeltävien hallintotoimien pätevyyteen eikä varsinkaan väitetiedoksiantojen pätevyyteen.

81 Komission ei siis pelkästään kyseisen päätöksen kumoamisen vuoksi pitänyt lähettää kyseisille yrityksille uutta väitetiedoksiantoa.

82 Montedisonin esittämää väitettä ei näin ollen voida hyväksyä.

b) Se, ettei asianomaisia yrityksiä ole kuultu uudelleen

83 Kaikki valittajat esittävät, että ensimmäisen PVC-päätöksen kumoaminen merkitsi toisen PVC-päätöksen tekemisen kannalta sitä, että oli tarpeen kuulla yrityksiä uudelleen asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 kohdan nojalla. LVM ja DSM väittävät, että tämä tarve johtui puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen

perusperiaatteesta, jota ei voida rajoittaa eikä varsinkaan supistaa johdetun oikeuden säännöksillä yhteisön oikeuden perusperiaatteiden ensisijaisuuden takia.

- 84 Niinpä valittajat arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 251 ja 252 kohdassa todennut, ettei yrityksiä ollut tarpeen kuulla uudelleen, koska asiassa ei ollut esitetty uusia väitteitä.
- 85 Tältä osin on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menettänyt perustellusti muistuttaessaan valituksenalaisen tuomion 246 kohdassa, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kaikissa sellaisissa menettelyissä, joissa voidaan määrätä seuraamuksia — erityisesti sakkoja tai uhkasakkoja — on yhteisön oikeuden perusperiaate, jota on noudatettava myös luonteeltaan hallinnollisessa menettelyssä (asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461, Kok. Ep. IV, s. 341, 9 kohta).
- 86 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on myös menettänyt perustellusti korostaessaan valituksenalaisen tuomion 247 kohdassa, että asetuksen N:o 17/19 artiklan 1 kohdan ja asetuksen N:o 99/63/ETY 4 artiklan mukaan, joissa sovelletaan tätä periaatetta, komissio voi lopullisessa päätöksessään ottaa huomioon ainoastaan sellaiset väitteet, joiden osalta yrityksille ja yritysten yhteenliittymille on varattu tilaisuus esittää näkökantansa.
- 87 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin siis pystyi valituksenalaisen tuomion 249 kohdassa päättelemään, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen edellyttää, että jokaiselle asianomaiselle yritykselle tai yritysten yhteenliittymälle annetaan tilaisuus tulla kuulluksi niistä väitteistä, jotka komissio aikoo hyväksyä kutakin niitä vastaan lopullisessa päätöksessä, jossa kilpailusääntöjen rikkominen todetaan. Näin tehdessään se ei ole rajoittanut puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen perusperiaatetta asetusten N:o 17 ja N:o 99/63/ETY johdetun oikeuden säännöksillä vaan se on itse asiassa palauttanut mieliin kyseisen periaatteen merkityksen kilpailuoikeuden alalla.

- 88 Todettuaan näin ollen, että toinen PVC-päätös ei sisällä mitään sellaista väitettä, joka olisi uusi ensimmäiseen PVC-päätökseen sisältyviin väitteisiin verrattuna, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on minkäänlaista oikeudellista virhettä tekemättä todennut valituksenalaisen tuomion 252 kohdassa, että uusi kuuleminen ei ollut tarpeen ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä.
- 89 Tämän toteamuksen riitauttamiseksi on turhaan esitetty kolmenlaisia väitteitä.
- 90 LVM, DSM, Elf Atochem, Degussa, Enichem ja ICI väittivät ensinnäkin, että ne olisivat voineet uudessa kuulemistilaisuudessa esittää tehokkaasti huomautuksensa niistä johtopäätöksistä, joita ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisesta on tehtävä. Ne olisivat tällöin voineet lausua itse toisen PVC-päätöksen tekemisen tarpeellisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta, erilaisista kysymyksistä, kuten ajan kulumisesta, oikeusvoimasta, kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevasta periaatteesta, ensimmäisen PVC-päätöksen jälkeisestä oikeuskäytännön kehittymisestä ja menettelyn uudelleenaloittamisen edellyttämästä oikeudesta tutustua asiakirja-aineistoon, kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan velvollisuudesta tutkia tiettyjä kysymyksiä, velvollisuudesta kuulla neuvoo-antavaa komiteaa, asetuksen N:o 17 20 artiklan vaikutuksista sekä PVC-markkinoiden vuoden 1988 jälkeisestä kehityksestä.
- 91 Tältä osin on todettava, että siltä osin kuin on kyse siitä, onko uuden päätöksen tekeminen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen tarpeen ja tarkoituksenmukaista, se, että vaaditaan oikeutta esittää huomautuksia tästä aiheesta, ylittää puolustautumisoikeuksien käyttämisen alan, josta säädetään asetuksilla N:o 17 ja N:o 99/63/ETY ja joka on rajattu koskemaan ainoastaan niitä kysymyksiä, jotka koskevat tosiseikkojen ja olosuhteiden paikkansapitävyyttä ja merkitystä sekä niitä asiakirjoja, joihin komissio on perustanut väitteensä kilpailuoikeuden rikkomisesta (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 11 kohta). Puolustautumisoikeuksia on kuitenkin kunnioitettu ennen ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä. Alkuperäisissä kuulemistilaisuuksissa asianomaisilla yrityksillä nimittäin oli tilaisuus kehittää huomautuksiaan komission esittämistä väitteistä, ja näitä huomautuksia on tämän jälkeen käytetty arvioinnin perustana tehtäessä toista PVC-päätöstä.

- 92 Oikeuskäytännön tai taloudellisen tilanteen mahdollinen kehitys eivät sellaise-
naan edellytä uusia kuulemistilaisuuksia yhtään sen enempää kuin ne edellyt-
täisivät niitä siinä tapauksessa, että kyseistä kehitystä tapahtuisi lopullista
pääöstä edeltävän hallintomenettelyn aikana.
- 93 Oikeuskysymykset, jotka voivat nousta esille perustamissopimuksen 176 artiklaa
sovellettaessa — kuten kysymykset, jotka koskevat ajan kulumista, mahdolli-
suutta ryhtyä uudelleen toimenpiteisiin, oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon,
joka liittyy menettelyn uudelleenaloittamiseen, kuulemismenettelyistä vastaavan
neuvonantajan ja neuvoa-antavan komitean osallistumista asian käsittelyyn sekä
asetuksen N:o 17/20 artiklan mahdollisia vaikutuksia — eivät myöskään edel-
lyttäneet uusia kuulemistilaisuuksia, koska ne eivät muuttaneet väitteiden sisäl-
töä, sillä näihin kysymyksiin voidaan ainoastaan tarvittaessa myöhemmin
kohdistaa tuomioistuinvalvontaa.
- 94 Toiseksi LVM ja DSM riittävät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen
toteamuksen, jonka mukaan toisessa PVC-päätöksessä ei ole sellaisia väitteitä,
jotka olisivat uusia ensimmäisessä PVC-päätöksessä oleviin väitteisiin nähden.
Kyseiset valittajat vetoavat tältä osin niihin ”huomattaviin muutoksiin”, joita
niiden mukaan on tehty toisessa PVC-päätöksessä ensimmäiseen PVC-päätökseen
verrattuna, eli uuteen päätöslauselmaan, tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja
koskevia perusteluja koskeviin muutoksiin sekä vanhentumista koskevaan uuteen
lukuun. Yleisemmin esitettynä LVM ja DSM katsovat, että asian kannalta mer-
kityksellinen oikeudellinen arviointiperuste ei ole mahdollisuus luokitella uusia
tosiseikkoja ja olosuhteita väitteiksi, vaan yksinomaan se, onko olemassa sellaisia
uusia tosiseikkoja ja olosuhteita, joista yritykset eivät vielä ole esittäneet kan-
taansa. Nyt esillä olevassa tapauksessa uudet seikat käsittivät tämän tuomion
90 kohdassa tarkoitetut kysymykset, joista valittajat olisivat halunneet esittää
huomautuksia, sekä muutokset, jotka toisessa PVC-päätöksessä oli tehty.
- 95 Elf Atochem väittää, että komission olisi pitänyt järjestää uusia kuu-
lemistilaisuuksia jo pelkästään siitä syystä, että toinen PVC-päätös sisälsi kysei-
sen valittajan mukaan ”uusia seikkoja” ensimmäiseen PVC-päätökseen nähden.
Toisessa PVC-päätöksessä ensinnäkin erotetaan muista yrityksistä Norsk Hydro

ja Solvay, joita ei siinä enää tuomita. Toiseksi toinen PVC-päätös koskee kuitenkin yhä näitä kahta yhtiötä sen kollektiivisten menettelytapojen osalta, josta niitä yrityksiä, joille kyseinen päätös on osoitettu, moititaan, joten komission kaksi peräkkäistä päätöstä koskevat yritysten välisiä yhteistoimintajärjestelyjä tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joista vuonna 1994 syytettiin eri osallistujia kuin vuonna 1988. Kolmanneksi toinen PVC-päätös sisältää Elf Atochemin mukaan vanhentumista koskevia huomioita, joilla perustellaan oikeutta tehdä uusi päätös. Joka tapauksessa Elf Atochemin mukaan sillä, sisältääkö uusi päätös uusia väitteitä vai ei, on vain vähäinen merkitys. Uusi kuuleminen on aina tarpeen. Komissio ei voi yksinkertaisesti käyttää aiempaan kumottuun päätökseen liittyviä väitteitä. Jokainen komission tekemä päätös sisältää Elf Atochemin mukaan omat väitteensä.

- 96 Tältä osin on huomautettava, että päinvastoin kuin LVM ja DSM väittävät, ensimmäisen ja toisen PVC-päätöksen päätöslauselmien väliset erot sekä vanhentumiskysymistä koskevat toteamukset eivät vastaa mitään uutta väitettä, jonka komissio olisi toisessa PVC-päätöksessä ottanut huomioon. Tapahtuneiksi väitetyistä tosiseikoja ja oikeudellisia seikkoja koskevista muutoksista valittajat eivät osoita niitä, jotka kyseisten valittajien mukaan merkitsisivät uusien väitteiden huomioon ottamista, eivätkä myöskään näytä, kuinka nämä muutokset tosiasiallisesti liittyisivät tällaisiin väitteisiin.
- 97 Päinvastoin kuin LVM, DSM sekä Elf Atochem väittävät, pelkästään se seikka, että komission kahdessa peräkkäisessä päätöksessä on eroavuuksia, ei sitä paitsi yksinään edellyttänyt uusien kuulemistilaisuuksien järjestämistä, koska nämä erot eivät merkinneet uusien väitteiden huomioon ottamista.
- 98 Kun komissio kilpailualalla tehdyn päätöksen kumoamisen jälkeen päättää korjata todetun lainvastaisuuden tai todetut lainvastaisuudet ja tehdä täysin samanlaisen päätöksen, jossa ei ole näitä lainvastaisuuksia, tämä päätös koskee samoja väitteitä, joista yritykset ovat jo esittäneet kantansa. Elf Atochem ei näin ollen voi väittää, että ensimmäisessä ja toisessa PVC-päätöksessä kummassakin olisi kyse omista väitteistä.

- 99 Tämän lisäksi on todettava, että ensimmäisen ja toisen PVC-päätöksen väliset Norsk Hydroa ja Solvayta koskevat erot ovat ainoastaan seurausta niistä oikeussuojakeinoista, jotka ovat käytettävissä kilpailualalla useita yrityksiä koskevaa päätöstä vastaan.
- 100 Vaikka tämä päätös on laadittu ja julkaistu yhden ainoan päätöksen muodossa, sen on katsottava muodostuvan useista yksittäispäätöksistä, joissa todetaan kunkin adressaattina olevan yrityksen osalta se kilpailusääntöjen rikkominen tai rikkomiset, johon tai joihin sen on katsottu syyllistyneen, ja joissa tarvittaessa määrätään sakko. Kyseinen päätös voidaan kumota vain niiden adressaattien osalta, joiden nostamat kanteet on hyväksytty yhteisöjen tuomioistuimissa, ja päätös sitoo edelleen niitä adressaatteja, jotka eivät ole nostaneet kumoamiskannetta (ks. vastaavasti asia C-310/97 P, komissio v. AssiDomän Kraft Products ym., tuomio 14.9.1999, Kok. 1999, s. I-5363, 49 kohta ja sitä seuraavat kohdat).
- 101 Nyt esillä olevassa tapauksessa Solvay ei ole nostanut kannetta ensimmäisestä PVC-päätöksestä, ja Norsk Hydron kyseisestä päätöksestä nostama kanne jätettiin edellä mainitussa asiassa Norsk Hydro vastaan komissio annetulla määräyksellä tutkimatta.
- 102 Koska ensimmäinen PVC-päätös on näin ollen tullut lopulliseksi näiden kahden yrityksen osalta, ne eivät enää voineet olla toisen PVC-päätöksen adressaatteina. Kuitenkin siltä osin kuin kaikkia alun perin kyseessä olevia yrityksiä vastaan esitetyt väitteet koskivat näitä kahta yritystä, komissio on voinut ottaa huomioon näiden kahden yrityksen osuudet toisessa PVC-päätöksessä, koska ne liittyivät tämän jälkimmäisen päätöksen adressaatteja vastaan esitettyihin väitteisiin, todetakseen ne rikkomiset, joihin kyseisten adressaattien katsottiin syyllistyneen, kunkin oman vastuunsa rajoissa. Ensimmäinen ja toinen PVC-päätös eivät näin ollen koske sellaisia yritysten välisiä yhteistoimintajärjestelyjä tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joista vuonna 1994 olisi syytetty eri osallistujia kuin vuonna 1988. Näissä päätöksissä on kyse samoista yritysten välisistä yhteistoimintajärjestelyistä tai yhdenmukaistetuista menettelyistä, jotka koskevat samoja yrityksiä, joille ainoastaan menettelysääntöjen takia on määrätty seuraamuksia kahdessa peräkkäisessä päätöksessä.

- 103 Vanhentumiseen liittyvät Elf Atochemin toisesta PVC-päätöksestä esittämät huomautukset, jotka koskevat kolmatta eroa ensimmäiseen PVC-päätökseen nähden, eivät selvästikään liity mihinkään uuteen väitteeseen, koska ne eivät koske muita menettelytapoja kuin sellaisia, joista yritykset jo olivat esittäneet huomautuksensa.
- 104 Lopuksi Wacker-Chemie ja Hoechst arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se ei ole pitänyt uusien kuulemistilaisuuksien järjestämistä tarpeellisenä uusien väitteiden puuttuessa, vaikka toisessa PVC-päätöksessä oli näiden valittajien mukaan katsottu todetun kilpailusääntöjen rikkomisen kestäneen aiemmassa päätöksessä todettua kauemmin ja vaikka kyseinen päätös oli perusteeton siltä osin kuin kyse on sen 2 artiklassa olevasta määräyksestä lopettaa kilpailusääntöjen rikkominen ja vaikka päätöksessä ei määrätä sakon suuruutta asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan mukaisesti.
- 105 Todetun kilpailusääntöjen rikkomisen kesto on niiden mukaan jo yksin toisen PVC-päätöksen tekopäivän takia katsottu viisi ja puoli vuotta pidemmäksi kuin sen rikkomisen, joka todettiin ensimmäistä PVC-päätöstä tehtäessä.
- 106 Tältä osin on kuitenkin todettava, että toisen PVC-päätöksen 1 ja 3 artiklaa, samoin kuin ensimmäisen PVC-päätöksen 1 ja 3 artiklaakin, joissa valittajien katsotaan olleen osallisena todetussa kilpailusääntöjen rikkomisessa ja määrätään näille yrityksille sakkoja, on luettava niiden perustana olevien perustelujen valossa. Siltä osin kuin kyse on erityisesti Wacker-Chemiestä ja Hoechstistä, näiden kummankin päätöksen perustelujen 54 kohdassa täsmennetään, että sakkojen määrä on määrätty sillä perusteella, että kyseiset yritykset ovat olleet osallisina yhteistoimintajärjestelyssä "ainakin vuoden 1984 toukokuuhun asti". Niinpä 27.7.1994 tehdystä toisessa PVC-päätöksessä todetun kilpailusääntöjen rikkomisen ei ole katsottu kestäneen kauempaa kuin sen katsottiin kestäneen ensimmäisessä PVC-päätöksessäkään, sillä tosiasiallisesti huomioon otetun rikkomiseen osallistumisen kesto on ollut sama.
- 107 Wacker-Chemie ja Hoechst väittävät kilpailusääntöjen rikkomisen lopettamismääräyksen osalta, että tällainen määräys edellyttää näyttöä siitä, että rikkominen jatkui toisen PVC-päätöksen tekohetkellä, ja että tällaisen näytön puuttuessa

ajan kuluminen aiheutti kyseisen määräyksen oikeusperustan katoamisen. Kyseiset valittajat väittävät lisäksi, että ne olivat lopullisesti lopettaneet toimintansa PVC-markkinoilla ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä, joten niitä ei voitu velvoittaa lopettamaan kilpailusääntöjen rikkomista.

- 108 Tältä osin on kuitenkin syytä palauttaa mieliin, että sekä ensimmäisen että toisen PVC-päätöksen perustelujen 50 kohdassa komissio on todennut, että tiettyjen yritysten hallintomenettelyn aikana antamista tietyistä sitoumuksista huolimatta komissio ei tiennyt, oliko ”kokousten pitäminen tai edes jonkinlaisen yritysten välisen hintoja ja tonnimääriä koskevien tietojen ilmoittamisjärjestelmän toiminta tosiasiassa koskaan päättynyt”. Niinpä komissio katsoi, että oli paikallaan ”velvoittaa päätöksessä virallisesti yritykset, jotka vielä toimivat PVC-alalla, lopettamaan kilpailusääntöjen rikkominen”. Tämän takia komissio velvoitti yritykset toisen PVC-päätöksen 2 artiklassa, samoin kuin se oli aiemmin tehnyt ensimmäisen PVC-päätöksen 2 artiklassa, lopettamaan välittömästi kilpailusääntöjen rikkomisen, ”jos ne eivät vielä ole lopettaneet niitä”. Annettu kieltomääräys oli näin ollen osoitettu vain niille yrityksille, jotka mahdollisesti vielä rikkoivat kilpailusääntöjä päätöksen tekohetkellä. Samoin kuin ensimmäisessä PVC-päätöksessä annettu kieltomääräys, myös toisessa PVC-päätöksessä annettu kieltomääräys oli siis yksinkertaisesti kohdetta vailla niiden yritysten osalta, jotka olivat lopettaneet kilpailusääntöjen rikkomisen päätöksen tekopäivään mennessä. Kieltomääräyksellä ei myöskään ollut kohdetta Wacker-Chemien ja Hoechstin osalta, jotka olivat väittämänsä mukaan lopettaneet lopullisesti toimintansa relevanteilla markkinoilla, koska toisen PVC-päätöksen 2 artikla samoin kuin ensimmäisen PVC-päätöksen 2 artikla koskevat yrityksiä, jotka ”vielä toimivat PVC-alalla”.

- 109 Lopuksi Wacker-Chemie ja Hoechst esittävät sakon määrän määrittämisen osalta, että sakon, joka on määrätty selvästi niiden tekojen jälkeen, joista yritystä syytetään, ei välttämättä tarvitse merkitä samaa lopputulosta kuin seuraamus, joka on määrätty välittömästi kilpailusääntöjen rikkomisen jälkeen, ja että komission oli selvitettävä toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihto asetuksen N:o 17 15 artiklan kohdan nojalla, jonka mukaan maksettavaksi määrättävä sakko voi olla enintään 10 prosenttia kunkin kilpailusääntöjen rikkomiseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta.

110 Tältä osin on korostettava, että velvollisuus ottaa huomioon edellisen tilikauden liikevaihto sakon enimmäismäärän määrittämiseksi on olemassa komission lopullisen päätöksen tekovaiheessa. Liikevaihdon selvittämistarve ilmenee siis sen jälkeen, kun on järjestetty yritysten kuulemistilaisuus, jonka tarkoituksena on antaa yrityksille tilaisuus esittää huomautuksensa niitä vastaan esitetyistä väitteistä. Liikevaihdon selvittämistarve ilmenee lisäksi vain, jos kuulemisen jälkeen komissio katsoo rikkomisen tulleen toteennäytetyksi. Näin ollen valittajien väite ei ole sillä tavalla asiaan vaikuttava, että sillä voitaisiin nyt esillä olevassa tapauksessa perustella uuden kuulemistilaisuuden järjestämisvelvollisuutta.

111 Edellä esitetystä seuraa, että väite, jonka mukaan asianomaisia yrityksiä ei ole kuultu uudelleen, on hylättävä.

c) Se, ettei neuvoa-antavaa komiteaa ole kuultu uudelleen

112 Kaikki valittajat esittävät, että ensimmäisen PVC-päätöksen kumoaminen merkitsi sitä, että toisen PVC-päätöksen tekemiseksi olisi ollut tarpeen kuulla neuvoa-antavaa komiteaa uudelleen asetuksen N:o 17 10 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

113 Ne arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on valituksenalaisen tuomion 256 ja 257 artiklassa todennut, että neuvoa-antavaa komiteaa olisi pitänyt kuulla uudelleen vain siinä tapauksessa, että asianomaisten yritysten kuuleminen uudelleen olisi ollut tarpeen.

- 114 Tältä osin on palautettava mieliin, että asetuksen N:o 99/63/ETY 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Ennen kuin komissio kuulee kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa, sen on järjestettävä asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 kohdan mukainen kuuleminen.”

- 115 Valituksenalaisen tuomion 256 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti muistuttanut, että tämän säännöksen mukaan asianomaisten yritysten ja neuvoa-antavan komitean kuuleminen ovat tarpeen samoissa tilanteissa (yhdistetyt asiat 46/87 ja 227/88, Hoechst v. komissio, tuomio 21.9.1989, Kok. 1989, s. 2859, 54 kohta).
- 116 Nyt esillä olevassa asiassa on kuitenkin jo todettu, että ensimmäisen PVC-päätöksen kumoaminen ei vaikuttanut tämän päätöksen tekemistä edeltävien hallintotoimien pätevyYTEEN ja että se ei edellyttänyt uusien kuulemistilaisuuksien järjestämistä.
- 117 Niinpä toinen PVC-päätös oli tosiaankin tehty asetuksen N:o 17 10 artiklan 3 kohdan ja asetuksen N:o 99/63/ETY 1 artiklan mukaisesti perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomisen toteamista koskevan menettelyn ”jälkeen”, ja sitä ennen oli suoritettu säädetty yritysten kuulemiset sekä hankittu neuvoa-antavan komitean 1.12.1988 päivätty lausunto.
- 118 Koska toinen PVC-päätös ei sisällä olennaisia muutoksia ensimmäiseen PVC-päätökseen verrattuna ja koska neuvoa-antavaa komiteaa oli kuultu alustavasta luonnoksesta ensimmäiseksi PVC-päätökseksi asetuksen N:o 17 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen voi-

nut perustellusti todeta valituksenalaisen tuomion 257 kohdassa, ettei tätä komiteaa ollut tarpeen kuulla uudelleen (ks. vastaavasti parlamentin kuulemisesta lainsäädäntömenettelyssä asia C-392/95, parlamentti v. neuvosto, tuomio 10.6.1997, Kok. 1997, s. I-3213, 15 kohta).

- 119 Tästä seuraa, että peruste, joka koskee sitä, ettei neuvoa-antavaa komiteaa ole kuultu uudelleen, on hylättävä.

d) Se, ettei kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ole uudelleen osallistunut asian käsittelyyn

- 120 Degussa, Enichem ja ICI esittävät, että komission olisi myöskin pitänyt pyytää kuulemismenettelyistä vastaavaa neuvonantajaa osallistumaan asian käsittelyyn. Kyseisen neuvonantajan uudesta tehtävästä oli tällä välin määrätty ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 ja 66 artiklan soveltamismenettelyissä suoritettavien kuulemisien kulusta 24 päivänä marraskuuta 1990 tehdyssä komission päätöksessä (20. *kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus*, s. 350; jäljempänä 24.11.1990 tehty päätös).

- 121 Kyseiset valittajat arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 253 kohdassa todennut, että koska komissiolla ei ole ollut velvollisuutta kuulla asianomaisia yrityksiä uudelleen, se ei ole voinut rikkoa 24.11.1990 tekemäänsä päätöstä, jota ei sovellettu sinä ajankohdana, jona toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltäneen hallintomenettelyn suullinen vaihe käytiin.

- 122 Tältä osin on palautettava mieleen, että komissio loi kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan tehtävän, joka on ollut olemassa 1.9.1982 alkaen, tiedonnalla, jonka nimi on ETY:n ja EHTY:n perustamissopimusten

kilpailusääntöjen (ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artikla; EHTY:n perustamissopimuksen 65 ja 66 artikla) soveltamismenettelyjä koskeva tiedote ja joka on julkaistu Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä 25.9.1982 (EYVL C 251, s. 2).

- 123 Edellä mainitussa tiedotteessa komissio määritteli tämän tehtävän seuraavasti:

”Kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan tehtävänä on varmistaa kuulemisen moitteeton kulku ja siten huolehtia sekä kuulemisen että sitä mahdollisesti seuraavan päätöksen objektiivisuudesta. Hänen on erityisesti valvottava, että kaikki asian kannalta merkitykselliset, myös asianosaisten kannalta epäedulliset tosiseikat otetaan asianmukaisesti huomioon laadittaessa komission päätösluonnoksia kilpailualalla.

Suorittaessaan tehtäviään kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja valvoo puolustautumisoikeuksien kunnioittamista ottaen samalla huomioon kilpailusääntöjen tehokkaan soveltamisen tarpeen voimassa olevien säännösten ja määräysten sekä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen hyväksymien periaatteiden mukaisesti.”

- 124 Kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan tehtäviä on täsmennetty vuoteen 1983 liittyvän 13. *kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksen* liitteessä olevassa tekstissä, jonka 2 artikla on sanamuodoltaan täysin samanlainen kuin alkuperäinen määritelmä. Kyseinen teksti itse on korvattu 24.11.1990 tehdyllä päätöksellä, jonka 2 artikla oli myöskin sanamuodoltaan täysin samanlainen kuin alkuperäinen määritelmä.
- 125 Jo kuulemismenettelyistä vastaavalle neuvonantajalle, joka on osallistunut ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävään menettelyyn, uskotun tehtävän sisällöstä ilmenee, että kyseinen asian käsittelyyn osallistuminen väistämättä liittyi siihen, että yrityksiä kuultiin mahdollista päätöstä varten.

126 Todettuaan perustellusti, että yritysten kuuleminen uudelleen ei ollut tarpeen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim on näin ollen voinut perustellusti todeta valituksenalaisen tuomion 253 kohdassa, ettei myöskään kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan ollut tarpeen osallistua uudelleen asian käsittelyyn 24.11.1990 tehdyssä, tällä välin voimaan tullessa päätöksessä määrättyllä tavalla.

127 Tästä seuraa, että valitusperuste, joka koskee sitä, ettei kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ole uudelleen osallistunut asian käsittelyyn, on hylättävä.

e) Komission jäsenistä muodostuvan kollegion käsiteltäväksi saatetun asiakirja-aineiston koostumus

128 ICI katsoo, että ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävään hallintomenettelyyn vaikuttaneiden virheiden takia komission jäsenistä muodostuva kollegio ei ole voinut tutkia kaikkia asian kannalta merkityksellisiä asiakirjoja eli erityisesti kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan uutta kertomusta sekä neuvoa-antavan komitean uutta pöytäkirjaa. Koska kollegio oli erilainen kuin ensimmäisen PVC-päätöksen tehnyt kollegio, sillä oli ICI:n mukaan käytössään vain asianosaisten kuusi vuotta aiemmin jättämät kirjelmät, kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan tuolloin laatima kertomus ja neuvoa-antavan komitean lausunto, joka myöskin oli peräisin vuodelta 1988.

129 ICI arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se hylkäsi tämän perusteen valituksenalaisen tuomion 316 kohdassa.

130 Tältä osin on todettava, että valituksenalaisen tuomion 315 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin nimenomaisesti totesi, että sen jälkeen, kun ensimmäinen PVC-päätös kumottiin, komissio ei ole tehnyt mitään oikeudellista virhettä, kun se ei kuullut asianomaisia yrityksiä uudelleen ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä.

- 131 Tämän tuomion 122—127 kohdasta ja 114—119 kohdasta sitä paitsi ilmenee, että kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan osallistuminen uudelleen asian käsittelyyn ja neuvoa-antavan komitean kuuleminen uudelleen eivät olleet tarpeen.
- 132 Päinvastoin kuin ICI väittää, komission jäsenistä muodostuvalle kollegiolle toimitetun asiakirja-aineiston ei näin ollen ollut sisällettävä kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan uutta kertomusta eikä neuvoa-antavan komitean uutta pöytäkirjaa.
- 133 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin menetteli siis perustellusti katsoessaan valituksenalaisen tuomion 316 kohdassa, että koska kyseisen asiakirja-aineiston koostumusta koskevien ICI:n perustelujen lähtökohta on virheellinen, kanneperusteella ei ole oikeudellista perustaa.
- 134 Kaikesta edellä esitetystä seuraa siis, että tarkastellut perusteet on hylättävä.

6. LVM:n, DSM:n, Montedisonin ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee vanhentumisaikaa kilpailua koskevissa menettelyissä

- 135 LVM, DSM, Montedison ja ICI arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1089 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa soveltanut virheellisesti asetusta N:o 2988/74. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näiden valittajien mukaan menetellyt virheellisesti todetessaan, että toimenpiteisiin ryhtymiselle varatun viiden vuoden määräajan kulumisen oli kyseisen asetuksen 3 artiklan nojalla pysähtynyt siksi aikaa, kun ensimmäistä PVC-päätöstä koskevat oikeudenkäynnit olivat vireillä, sillä kyseisen artiklan mukaan menettelyyn sovellettava vanhentumisaika pysähtyy ajaksi,

jonka ”komission päätöstä” koskeva oikeudenkäynti on vireillä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa.

136 Valittajien mukaan tämä viimeksi mainittu säännös ei sovellu rikkomista koskevaan komission lopulliseen päätökseen ja komission määräämään sakkoon. Tällaiseen päätökseen sovelletaan näiden valittajien mukaan jo päätöksen teko- hetkestä lähtien asetuksen N:o 2988/74 5 ja 6 artiklassa vahvistettuja, seuraamusten täytäntöönpanoa koskevia sääntöjä. Niinpä tällaisesta päätöksestä nostettu kanne ei pysäytä vanhentumisaikaa. Asetuksen N:o 2988/74 3 artiklaa sovelletaan vain kanteisiin, jotka nostetaan tämän asetuksen 2 artiklassa luetelluista toimenpiteistä, jotka keskeyttävät vanhentumisajan kulumisen. LVM:n ja DSM:n mukaan tätä säännöstä sovelletaan tarkemmin ottaen vain niihin kanteisiin, jotka nostetaan niistä kyseisessä artiklassa luetelluista komission toimista, joista sen johdosta, että ne toteutetaan päätöksen muodossa, voidaan nostaa kanne. LVM ja DSM väittävät, että koska lopullista päätöstä ei mainita asetuksen N:o 2988/74 2 artiklassa olevassa luettelossa, joka niiden mukaan on tyhjentävä, se ei keskeytä vanhentumisaikaa. LVM ja DSM päättelevät tästä, että tästä päätöksestä nostettu kanne ei voi pysäyttää kyseistä vanhentumisaikaa. ICI väittää, että mikään väitetiedoksiannon, joka on viimeinen asetuksen N:o 2988/74 2 artiklassa mainittu vanhentumisajan keskeyttävä toimenpide, jälkeinen toimi ei keskeytä vanhentumisaikaa.

137 Tältä osin on todettava, että asetuksen N:o 2988/74 4 artiklan 2 kohdan mukaan seuraamusten täytäntöönpanoon varattu määräaika alkaa kulua siitä päivästä, jona ”päätös on tullut lainvoimaiseksi”, eli siis joko siitä, kun kanneaika päätöksestä, jossa rikkominen todettiin ja jossa sakko määrättiin, on päättynyt ilman, että kannetta olisi nostettu, tai siitä, kun yhteisöjen tuomioistuimet ovat lopullisesti ratkaisseet tosiasiallisesti nostetun kanteen hylkäämälle sen, ja on todettava, että silloin, kun päätös kumotaan, täytäntöönpanolle varatun määräjän vanhentumisella ei selvästikään ole merkitystä.

138 Näin ollen täytäntöönpanolle varatun määräjän keskeyttämistä ja pysäyttämistä koskevia asetuksen N:o 2988/74 5 ja 6 artiklassa olevia oikeussääntöjä ei sovelleta sen jälkeen, kun komissio on tehnyt lopullisen päätöksen.

- 139 Niin kauan kuin tämä päätös ei ole lainvoimainen, vanhentumisajoista kilpailua koskevissa menettelyissä säädetään kyseisen asetuksen 1—3 artiklassa säädetyillä menettelyyn sovellettavaa vanhentumisaikaa koskevilla oikeussäännöillä.
- 140 Asetuksen N:o 2988/74 1 artiklan 1 kohdan b alakohdan ja 2 kohdan sekä 2 artiklan 3 kohdan mukaan menettelyyn sovellettava vanhentumisaika päättyy, kun komissio ei ole määrännyt sakkoja tai seuraamuksia viidessä vuodessa siitä, kun se aloitti asiaa koskevan menettelyn, ilman, että tällä välin olisi suoritettu vanhentumisaajan keskeyttävä toimenpide, tai viimeistään kymmenessä vuodessa tästä samasta lähtöajankohdasta laskettuna, jos vanhentumisaajan keskeyttäviä toimia on suoritettu. Kyseisen 2 artiklan 3 kohdan mukaan näin määritelty määräaika kuitenkin pitenee ajalla, joksi vanhentuminen on pysähtynyt 3 artiklan nojalla.
- 141 Päinvastoin kuin valittajat väittävät, asetuksen N:o 2988/74 2 ja 3 artiklasta ei mitenkään seuraa, että 3 artiklassa tarkoitettu ”komission päätös”, jota koskeva oikeudenkäynti on vireillä yhteisöjen tuomioistuimissa, mikä aiheuttaa menettelyyn sovellettavan vanhentumisaajan pysähtymisen, voisi olla vain jokin 2 artiklassa tarkoitettu vanhentumisaajan keskeyttävä toimenpide, joita koskeva luettelo on valittajien mukaan tyhjentävä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa tältä osin valituksenalaisen tuomion 1097 kohdassa perustellusti, että tietyt asetuksen 2 artiklan 1 kohdassa luetelluista toimenpiteistä eli erityisesti kirjalliset tietopyynnöt, tarkastusvaltuutukset ja väitetiedoksiannot ovat valmis-televia toimenpiteitä eivätkä päätöksiä. Lisäksi tässä samassa artiklassa oleva luettelo, jota edeltää adverbi ”erityisesti”, ei ole mitenkään tyhjentävä.
- 142 Ennen kaikkea, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa valituksenalaisen tuomion 1098 kohdassa, menettelyyn sovellettavan vanhentumisaajan keskeytymistä koskevalla asetuksen 2 artiklalla ja pysähtymistä koskevalla asetuksen 3 artiklalla tavoitellaan erilaisia päämääriä.

- 143 Asetuksen 2 artiklassa säädetään rikkomisen tutkintatoimien ja niiden toimien, joihin rikkomisen johdosta on ryhdytty, toteuttamisen seurauksista, ja kyseiset toimet ovat osoitus siitä, että komissio on tosiasiallisesti ryhtynyt toimenpiteisiin asianomaisia yrityksiä vastaan.
- 144 Sen sijaan 3 artiklassa suojataan komissiota vanhentumisajan päättymiseltä sellaisissa tapauksissa, joissa komission on odotettava yhteisöjen tuomioistuinten päätöstä oikeudenkäynneissä, joiden kulun suhteen sillä ei ole määräysvaltaa, ennen kuin tiedetään, rasittaako kanteen kohteena olevaa päätöstä lainvastaisuus vai ei. Kyseinen 3 artikla koskee siis tapauksia, joissa se, että toimielin ei toimi, ei johdu huolellisuuden puutteesta.
- 145 Tällaisista tilanteista on kyse myös silloin, kun nostetaan kanne asetuksen N:o 2988/74 2 artiklassa luetelluista vanhentumisajan keskeyttävistä kannekelpoisista toimista, ja silloin, kun nostetaan kanne päätöksestä, jossa määrätään sakko tai muu seuraamus.
- 146 Näin ollen sekä 3 artiklan sanamuoto että sen tavoite kattavat samalla sekä kanteet, jotka nostetaan 2 artiklassa tarkoitetuista kannekelpoisista toimista, että kanteet, jotka nostetaan komission lopullisista päätöksistä.
- 147 Tämän johdosta sellaisesta lopullisesta päätöksestä, jossa määrätään seuraamuksia, nostettu kanne pysäyttää menettelyyn sovellettavan vanhentumisajan aina siihen asti, kunnes yhteisöjen tuomioistuimet ovat lopullisesti ratkaisseet kyseisen kanteen.
- 148 Montedison ei voi väittää, että menettelyyn sovellettavan vanhentumisajan pysähtymisestä seuraisi, että komission toimivallalla suorittaa tarkastuksia ja

määrätä seuraamuksia ei olisi mitään rajoja sen takia, että sillä olisi tämä toimivalta aina kunkin tuomion julistamisen jälkeen. Vanhentumisaika koskee nimittäin komissiota siltä osin kuin pysähtynyt vanhentumisaika alkaa kumoamistuomion julistamisen jälkeen kulua uudelleen ja kun sitä edelleen koskee asetuksessa N:o 2988/74 säädetty viiden tai kymmenen vuoden määräaika, johon ei lueta mukaan sitä aikaa, jonka vanhentumisajan kuluminen on pysähtynyt.

- 149 ICI ei voi menestyksekkäästi arvostella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1098 kohdassa todennut, että vanhentumisaika pysähtyy ”siksi ajaksi kun komissio ei voi puuttua asiaan siitä riippumattomasta objektiivisesta syystä”, ja väittää, että kanteen nostaminen sellaisesta päätöksestä, jolla määrätään sakkoja, ei mitenkään estä komissiota tekemästä tämäntyyppistä päätöstä. Tämä väite nimittäin merkitsisi, jos se hyväksyttäisiin, että toimielin peruuttaa riitautetun päätöksen korvatakseen sen toisella päätöksellä, jossa otetaan huomioon se, minkä takia päätös on riitautettu. Väite merkitsisi sitä, että komissiolta evättäisiin juuri oikeus siihen, että yhteisöjen tuomioistuimet tarvittaessa toteaisivat kanteen kohteena olevan päätöksen lainmukaisuuden.
- 150 ICI ei myöskään voi vedota siihen, että päätös, jossa määrätään sakkoja, on täysimääräisesti täytäntöönpantavissa aina siihen saakka, kunnes tuomioistuin kumoaa sen. Sellaisen päätöksen, jossa määrätään seuraamuksia rikkomisesta, täytäntöönpanotoimia ei määritelmänsä mukaan voida pitää tutkintatoimina tai toimina, joihin ryhdytään rikkomisen toteamiseksi. Tällaisilla toimilla, joiden lainmukaisuus sitä paitsi edellyttää sellaisen päätöksen lainmukaisuutta, josta on nostettu kanne, ei siis voi olla mitään sellaista vaikutusta, joka keskeyttäisi menettelyyn sovellettavan vanhentumisajan siinä tapauksessa, että tuomioistuimessa riitautettu päätös kumotaan.
- 151 ICI ei voi väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös merkitsisi sitä, että komission annettaisiin hyötyä omasta virheestään. Jos jokin toimi kumotaan, komissio vastaa kaikista kumoamisen seurauksista, ja kumoamisen katsotaan lähtökohtaisesti liittyvän komission tekemään virheeseen. Vanhentumisajan pysähtyminen säästää komission vanhentumisen seurauksilta ainoastaan juuri sen ajan osalta, jonka kulumista ei voida lukea sen syyksi.

- 152 LVM ja DSM esittävät, että jos ensimmäisestä PVC-päätöksestä nostetun kanteen olisi katsottava pysäyttäneen vanhentumisajan, kyseisen päätöksen kumoamisen on katsottava jälkikäteen mitätöineen vanhentumisajan pysähtymisen samoin kuin johtaneen itse päätöksenkin mitättömyyteen.
- 153 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin menetellyt perustellusti todetessaan valituksenalaisen tuomion 1100 kohdassa, että asetuksen 3 artiklalla on merkitystä vain, jos kanteen kohteena oleva päätös, jossa kilpailusääntöjä todetaan rikotun ja jossa määrätään sakko, kumotaan ja että komissio on väistämästä vastuussa tekemänsä toimen kumoamisesta, koska kumoaminen on osoitus siitä, että se on tehnyt virheen. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on voinut päätellä tästä, että jos menettelyyn sovellettavan vanhentumisajan ei katsottaisi kanteen johdosta pysähtyvän, jos kanne johtaa sellaisen virheen toteamiseen, josta komissio on vastuussa, asetuksen 3 artiklalla ei olisi mitään merkitystä. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on korostanut, vanhentumisajan pysähtyminen on perusteltua juuri siitä syystä, että asia on kanteen johdosta vireillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tai yhteisöjen tuomioistuimessa, eikä niiden päätelmien takia, joita nämä tuomioistuimet tekevät tuomiossaan.
- 154 Montedison taas katsoo, että vaikka menettelyyn sovellettava vanhentumisaika pysähtyy, uusi toimi, jolla vanhentuminen keskeytetään, olisi pitänyt toteuttaa viiden vuoden kuluessa edellisestä toimesta.
- 155 Tämä näkemys merkitsisi kuitenkin jo sen taustalla olevan lähtökohdan seurausten huomiotta jättämistä. Kun vanhentumisaika pysähtyy, viiden tai kymmenen vuoden vanhentumisaika pitenee asetuksen N:o 2988/74 2 artiklan 3 kohdan mukaisesti ajalla, joksi vanhentuminen on pysähtynyt.
- 156 LVM, DSM, Montedison ja ICI esittävät, että nyt esillä olevassa tapauksessa vanhentumisaika päättyi 5.4.1993 eli viisi vuotta 5.4.1988 suoritetun väitetiedoksiannon jälkeen. Montedison korostaa, että ensimmäinen PVC-päätös ei voinut muodostaa aiempaa vanhentumisajan keskeyttävää toimenpidettä, koska

se kumottiin yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamassa tuomiossa. ICI lisää tähän, että asetuksen N:o 2988/74 2 artiklan 3 kohdassa säädetty kymmenen vuoden vanhentumisaika oli joka tapauksessa päättynyt sen osalta kymmenen vuotta sen päivämäärän jälkeen, kun se oli lakannut osallistumasta rikkomiseen, eli siis lokakuussa 1993.

- 157 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tältä osin perustellusti todennut valituksenalaisen tuomion 1101 kohdassa, että vanhentumisaika oli pysähtynyt ajaksi, jonka ensimmäistä PVC-päätöstä koskeva oikeudenkäynti oli vireillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa. Tämän jälkeen kyseinen tuomioistuin totesi perustellusti, että vaikka otettaisiin huomioon vain päivämäärä, jona viimeinen kanne toimitettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen eli päivämäärä 24.4.1989 ja vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion julistamispäivän eli päivämäärän 27.2.1992 ja sen päivän välistä ajanjaksoa, jona asia saatettiin yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, ei otettaisi huomioon, vanhentumisaika olisi pysähtynyt vähintään neljän vuoden 11 kuukauden ja 22 päivän ajaksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin lähti siitä oletuksesta, että 5.4.1988 tiedoksi annettua väitetiedoksiantoa oli pidettävä viimeisenä vanhentumisajan keskeyttävänä toimenpiteenä, kuten valittajat väittivät, ja siis ilman, että se olisi yrittänytään selvittää, olisiko joku myöhempi toimenpide, esimerkiksi ensimmäinen PVC-päätös, voinut uudelleen keskeyttää vanhentumisajan, ja kyseinen tuomioistuin päätteli aivan oikein, että komission toimivalta määrätä sakkoja ei näin ollen ollut vanhentunut 27.7.1994 eli päivänä, jona toinen PVC-päätös tehtiin.
- 158 Montedison arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta lisäksi siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1092 kohdassa katsonut, että se, että komissio teki tarkastuksia ICI:n, Shellin ja DSM:n luona 21., 22. ja 23.11. ja 6.12.1983, oli keskeyttänyt vanhentumisajan kilpailua koskevissa menettelyissä niiden osalta. Montedison väittää, että näillä tarkastuksilla ei ole sen osalta voinut olla tätä vaikutusta, koska se oli luopunut PVC-toimintahaarastaan kymmenen kuukautta aiemmin.
- 159 On kuitenkin muistutettava, että asetuksen N:o 2988/74 2 artiklan 2 kohdan mukaan vanhentumisaika keskeytyy suhteessa kaikkiin rikkomiseen osallisiin yrityksiin tai yritysten yhteenliittymiin.

- 160 Erityisesti on todettava, että pelkästään se seikka, että yritys on lopettanut tietyn taloudellisen toiminnan, ei voi vapauttaa sitä vastaamasta kyseisessä toiminnassa ennen sen lopettamista suoritetusta kilpailusääntöjen rikkomisesta.
- 161 Montedison esittää lisäksi, että vanhentumisajan keskeytyminen olisi edellyttänyt ilmoitusta tai kirjallista tarkastusvaltuutusta. Valittajan mukaan ei ole osoitettu, että tällaisia toimia olisi toteutettu ennen väitetiedoksianto.
- 162 Tältä osin riittää, kun todetaan, että asetuksen N:o 2988/74 2 artiklan 1 kohdan mukaan menettelyyn sovellettavan vanhentumisajan keskeyttävät ”kaikki komission — — suorittamat toimenpiteet rikkomuksen esitutkinnan tai rikkomukseen liittyvän menettelyn toimittamiseksi”. Tämän säännöksen perusteella vanhentumisajan keskeytyminen ei siis edellytä ilmoitusta tai kirjallista tarkastusvaltuutusta.
- 163 Kaikesta edellä esitetystä seuraa siis, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

7. LVM:n, DSM:n, Degussan ja ICI:n esittämä käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamista koskeva peruste

- 164 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on hylännyt valituksenalaisen tuomion 120—136 kohdassa käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen louk-

kaamista koskevan kanneperusteen, joka oli esitetty vanhentumista koskevasta kanneperusteesta erillisenä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vedottiin siihen, ettei ensimmäistä PVC-päätöstä eikä varsinkaan toista PVC-päätöstä ollut tehty kohtuullisessa ajassa.

- 165 LVM, DSM, Degussa ja ICI väittävät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehneen useita oikeudellisia virheitä tätä kanneperustetta tarkastellessaan. Ne katsovat loppujen lopuksi, että ajanjakso, joka on otettava huomioon käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta tarkasteltaessa, käsittää hallintomenettelyn lisäksi kaikki tapauksessa nostetut oikeudenkäynnit.

a) Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa koskevat väitteet

- 166 LVM ja DSM arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se ei ole esittänyt perusteltua kantaa niiden väitteeseen, jonka mukaan Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artikla soveltuu sellaisenaan kilpailuasioita koskeviin menettelyihin, kun se on tyytynyt vain viittaamaan yhdistetyissä asioissa T-213/95 ja T-18/96, SCK ja FNK vastaan komissio, 22.10.1997 antamansa tuomion (Kok. 1997, s. II-1739) 56 kohtaan. Kyseiset valittajat väittävät näin ollen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 121 kohdassa luokitellut yhteisön oikeuden yleiseksi oikeusperiaatteeksi käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan perusperiaatteen ja jättänyt soveltamatta Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa. Asiassa C-185/95 P, Baustahlgewebe vastaan komissio, 17.12.1998 antamassaan tuomiossa (Kok. 1998, s. I-8417, 26—44 kohta) yhteisöjen tuomioistuin on näiden valittajien mukaan kuitenkin todennut, käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen laatua täsmentämättä, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artikla on suoraan sovellettava, ja että kyseisessä asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyin oikeudenkäynnin kesto ei ollut todellakaan perusteltu.

167 Tältä osin on kuitenkin todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 120 kohdassa perustellusti muistuttanut, kuten se oli jo tehnyt edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa SCK ja FN vastaan komissio antamansa tuomion 53 kohdassa, että

- vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perusoikeudet ovat olennainen osa yleisiä oikeusperiaatteita, joiden noudattamista yhteisöjen tuomioistuimet valvovat (ks. erityisesti yhteisöjen tuomioistuimen lausunto 2/94, 28.3.1996, Kok. 1996, s. I-1759, 33 kohta ja asia C-299/95, Kremzow, tuomio 29.5.1997, Kok. 1997, s. I-2629, 14 kohta)

- yhteisöjen tuomioistuin ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tukeutuvat tältä osin jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja muihin ihmisoikeuksien turvaamiseksi tehtyihin asiakirjoihin, joiden syntyy jäsenvaltiot ovat vaikuttaneet ja joihin ne ovat liittyneet

- Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksella on tässä suhteessa erityismerkitys (asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986, Kok. 1986, s. 1651, 18 kohta ja em. asia Kremzow, tuomion 14 kohta)

- lisäksi Euroopan unionista tehdyn sopimuksen F artiklan 2 kohdassa (josta on muutettuna tullut EU 6 artiklan 2 kohta) todetaan seuraavaa: ”Unioni pitää arvossa yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina perusoikeuksia, sellaisina kuin ne taataan [Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa] ja sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioiden yhteisessä valtiosääntöperinteessä”.

168 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 121 kohdassa, että on tutkittava, oliko komissio loukannut käsittely-aikojen kohtuullisuutta koskevaa yhteisön oikeuden yleistä oikeusperiaatetta tehdessään päätöksiä kilpailuasioita koskevien hallintomenettelyjen päätteeksi.

169 Kyseinen tuomioistuin viittasi tältä osin edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa SCK ja FNK vastaan komissio antamansa tuomion 56 kohtaan, jossa se oli todennut seuraavaa:

— se, että komission on tehtävä kohtuullisessa ajassa hallintomenettelyn päätteeksi kilpailupolitiikkaa koskevat päätökset, on yhteisön oikeuden yleinen oikeusperiaate

— ei siis ole tarpeen lausua, voidaanko Euroopan neuvoston ihmis-oikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta sellaisenaan soveltaa komission kilpailupolitiikkaa koskeviin hallintomenettelyihin.

Näin tehdessään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on implisiittisesti mutta väistämättä vastannut Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan suoraa soveltuvuutta koskevaan kanneperusteeseen.

170 Pääasian osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin palautti mieleen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen F artiklan 2 kohdan sanamuodon ja totesi aivan oikein, että yhteisön oikeusjärestyksessä Euroopan neuvoston ihmis-oikeussopimuksella taattuja perusoikeuksia suojataan yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina.

- 171 Toisin kuin valittajat väittävät, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole jättänyt huomiotta edellä mainitussa asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annettua tuomiota, jonka 20 ja 21 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin, joka ensin palautti mieliin Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen sisällön, luokitteli yhteisön oikeuden yleiseksi periaatteeksi jokaisen oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja erityisesti oikeuden kohtuullisen ajan kuluessa käytävään oikeudenkäyntiin.
- 172 Tästä seuraa, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa koskevat väitteet on hylättävä.

b) Käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamisesta koituvaa seuraamusta koskevat väitteet

- 173 LVM, DSM, Degussa ja ICI arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on valituksenalaisen tuomion 122 kohdassa todennut seuraavaa:

- käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen — jos se voidaan näyttää toteen — oikeuttaa kumoamaan toisen PVC-päätöksen vain, jos se samalla merkitsee kyseisten yritysten puolustautumisoikeuksien rikkomista
- koska ei ole näytetty toteen, että liian pitkän ajan kuluminen olisi vaikuttanut kyseisten yritysten kykyyn puolustautua tehokkaasti, käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamisella ei ole vaikutusta hallintomenettelyn pätevyyteen eikä sitä näin ollen voida pitää sellaisena vahinkoa aiheuttavana syynä, johon yhteisöjen tuomioistuimissa voidaan vedota perustamissopimuksen 178 artiklan ja 215 artiklan toisen kohdan (joista on tullut EY 235 artikla ja EY 288 artiklan toinen kohta) nojalla nostetuissa kanteissa.

- 174 LVM, DSM ja Degussa katsovat, että siinä tapauksessa, että kohtuullisen ajan ylittämisen voidaan katsoa johtuvan komissiosta, komissiolla ei enää voi olla toimivaltaa ryhtyä toimenpiteisiin. LVM:n ja DSM:n mukaan nyt esillä oleva tapaus eroaa edellä mainitussa asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annettuun tuomioon johtaneesta tapauksesta, jossa oli kyse siitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei toiminut kohtuullisessa ajassa. Degussa väittää, että nyt esillä olevassa tapauksessa ainoa sellainen oikeudellinen seuraus kohtuullisen ajan ylittämisestä, jolla voitaisiin taata kyseisen perusoikeuden toteutuminen, on se, että tehtyä päätöstä pidetään mitättömänä. Nämä kolme valittajaa vaativat ainakin, että maksettavaksi määrättyjä sakkoja pienennetään.
- 175 ICI esittää, että ratkaisu, jossa käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamistapauksessa asetetaan päätöksen kumoamisen edellytykseksi se, että esitetään näyttöä vahingosta, on ristiriidassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa (asia Eckle, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 15.7.1982, A-sarja, nro 51, 66 kohta ja asia Corigliano, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 10.12.1982, A-sarja, nro 57, 31 kohta).
- 176 Tältä osin on korostettava, että kysymys, jota on jo käsitelty edellä mainitussa asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annettussa tuomiossa ja joka koskee sitä seuraamusta, joka on määrättävä siitä, että oikeudenkäynnissä on loukattu käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta, nousee esille vain silloin, kun tämän periaatteen loukkaaminen näytetään toteen.
- 177 Edellä mieliin palautetuilla, valituksenalaisen tuomion 122 kohdassa esitetyillä perusteilla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut tästä kysymyksestä ensin, ennen kuin se oli arvioinut, oliko nyt esillä olleessa tapauksessa loukattu käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta. Koska kyseinen tuomioistuin on päätenyt siihen, että tätä periaatetta ei ollut loukattu, kyseiset perustelut eivät muodosta tuomiolauselman välttämätöntä tukea.

178 Niinpä on paikallaan tutkia ne perustelut, jotka valittajat ovat esittäneet nyt esillä olevien väitteiden yhteydessä, vain, jos toisin kuin valituksenalaisessa tuomiossa on tehty, olisi todettava, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta olisi tosiaankin loukattu.

c) Käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen noudattamatta jättämistä koskevat väitteet

179 On todettava, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta on kilpailuasioissa noudatettava asetuksen N:o 17 mukaisesti käytävissä hallintomenettelyissä, joiden päätteeksi voidaan määrätä kyseisessä asetuksessa säädettyjä seuraamuksia. Jos nostetaan kanne, tätä periaatetta on noudatettava myös yhteisöjen tuomioistuimissa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä (em. asia Baus-tahlgewebe v. komissio, tuomion 21 kohta).

i) Komission hallintomenettelystä esitetyt väitteet

— Hallintomenettelyn jakaminen kahteen vaiheeseen

180 LVM, DSM ja Degussa arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 124 kohdassa jakanut hallintomenettelyn kahteen vaiheeseen, joista toinen alkoi marraskuussa 1983 PVC-alalla asetuksen N:o 17 14 artiklan nojalla tehdyillä tarkastuksilla, ja toinen alkoi siitä päivämäärästä, kun kyseiset yritykset vastaanottivat väitetiedoksiannot, ja

päättyi siihen, kun toinen PVC-päätös tehtiin, eikä tähän vaiheeseen lasketa mukaan ajanjaksoa, jona yhteisöjen tuomioistuin tutki ensimmäisen PVC-päätöksen lainmukaisuutta ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tästä päätöksestä nostettujen kanteiden johdosta 27.2.1992 antaman tuomion pätevyyttä.

181 Tältä osin on korostettava, että päinvastoin kuin valittajat väittävät, hallintomenettelyä voidaan tarkastella kahtena toisiaan seuraavana vaiheena.

182 Ensimmäinen vaihe, joka kestää aina väitetiedoksiantoon asti, alkaa siitä hetkestä, jona komissio asetuksen N:o 17 11 ja 14 artiklassa sille esitutkintaa varten annettuja valtuuksia käyttäessään ryhtyy toimenpiteisiin, jotka merkitsevät moitetta kilpailusääntöjen rikkomisesta ja joilla voi olla merkittäviä vaikutuksia kilpailusääntöjen rikkomisesta epäiltyjen yritysten tilanteeseen (ks. vastaavasti esitutkinnassa rikosasioissa asia Ringeisen, Euroopan ihmis-oikeustuomioistuimen tuomio 16.7.1971, A-sarja, nro 13, s. 40, 110 kohta; ks. myös em. asia Corigliano, tuomion 34 kohta ja asia Hozee v. Alankomaat, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.5.1998, Recueil des arrêts et décisions, 1998-III, s. 1091, 43 kohta). Komission on ensimmäisen vaiheen perusteella tutkimusten jälkeen voitava ottaa kantaa siihen, kuinka menettelyä jatketaan.

183 Toinen vaihe kestää väitetiedoksiannosta lopullisen päätöksen tekemiseen. Komission on voitava toisen vaiheen nojalla ottaa lopullisesti kantaa siihen kilpailusääntöjen rikkomiseen, josta yrityksiä syytetään.

184 Koska kumpikin näistä kahdesta vaiheesta on näin ollen tietyn sisäisen logiikan mukainen, väite on hylättävä.

— Se, ettei hallintomenettelyn kestoja ole tutkittu käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevien kaikkien arviointiperusteiden valossa

- 185 LVM ja DSM arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta virheellisestä perustelemisesta sekä sen oikeudellisen velvollisuuden loukkaamisesta, jonka mukaan käsittelyaikojen kohtuullisuutta on arvioitava kaikkien arviointiperusteiden mukaisesti eli ottaen huomioon asian monitahoisuus, asian merkitys asianosaisille yrityksille sekä se, miten yritykset ja toimivaltaiset viranomaiset ovat toimineet.
- 186 Kyseiset valittajat toteavat hallintomenettelyn ensimmäisen vaiheen osalta, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 128—130 kohdassa tarkastellut käsittelyajan kohtuullisuutta ainoastaan asian monitahoisuuden kannalta ja perusteluja esittämättä jättänyt täysin turvautumatta niihin arviointiperusteisiin, jotka koskevat asian merkitystä ja viranomaisten käyttäytymistä. Hallintomenettelyn jälkimmäisen vaiheen osalta nämä valittajat esittävät myös, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 132 ja 133 kohdassa tyytynyt tarkastelemaan käsittelyajan kohtuullisuutta asian merkitystä koskevan arviointiperusteen valossa ja jättänyt taaskin käyttämättä muita arviointiperusteita.
- 187 Tältä osin on palautettava mieliin, että käsittelyajan kohtuullisuutta on arvioitava kunkin asian ominaispiirteiden perusteella ja erityisesti sen perusteella, mikä merkitys oikeusriidalla on asianosaiselle, asian monitahoisuuden perusteella sekä kantajan ja toimivaltaisten viranomaisten käyttäytymisen perusteella (em. asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 29 kohta).
- 188 Arviointiperusteiden luettelo ei kuitenkaan ole tyhjentävä, eikä käsittelyajan kohtuullisuuden arviointi edellytä asian olosuhteiden järjestelmällistä tarkastelua kunkin arviointiperusteen valossa, kun menettelyn kesto vaikuttaa perustellulta yhden ainoan arviointiperusteen nojalla. Näitä arviointiperusteita käyttäen rat-

kaistaan, onko jonkin asian käsittelyaika ollut perusteltu vai ei. Niinpä asian monitahoisuudella tai kantajan viivästystä aiheuttavalla käyttäytymisellä voidaan perustella menettelyn ensi näkemältä liian pitkää kestoa. Käsittelyajan voidaan toisaalta katsoa olleen kohtuullista pidempi pelkästään yhden ainoan arviointiperusteen valossa, erityisesti silloin, kun menettelyn kesto on seurausta toimivaltaisten viranomaisten käyttäytymisestä. Tietyn hallintovaiheen kestoa voidaan tarvittaessa pitää heti kohtuullisena, kun se vaikuttaa olevan kyseisenlaisten asioiden keskimääräisen käsittelyajan mukainen.

- 189 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei siis ollut tarpeen arvioida käsittelyajan kohtuullisuutta kaikkien LVM:n ja DSM:n esittämien arviointiperusteiden valossa, koska se on valituksenalaisen tuomion 124—133 kohdassa todennut, että tarkastelun kohteena olleen ensimmäisen menettelyvaiheen neljän vuoden ja neljän kuukauden pituinen kesto oli perusteltu asian monitahoisuuden takia ja että jälkimmäistä 10 kuukauden pituista vaihetta ei edes voitu pitää liian pitkänä.

- 190 Tästä seuraa, että tarkasteltu väite on hylättävä.

— Käsittelyajan kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen hallintomenettelyn keston takia

- 191 LVM, DSM, Degussa ja ICI arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 134 kohdassa päätellyt, että toinen PVC-päätös tehtiin kohtuullisessa ajassa, vaikka hallintomenettelyn ensimmäinen vaihe kesti 52 kuukautta ja vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa oli vedottu siihen, että komissio oli 41 kuukauden pituisen ajanjakson ajan ryhtymättä toimenpiteisiin. ICI korostaa, ettei komissio ollut ryhtynyt mihinkään toimenpiteisiin vuoden 1984 kesäkuun ja vuoden 1987 tammikuun välisenä aikana. ICI viittaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sellaisessa asiassa antamaan tuomioon, jossa asia oli ollut vireillä tuomioistuimessa neljä vuotta (asia Guincho, tuomio 10.7.1984, A-sarja, nro 81), ja sellaisessa asiassa antamaan tuomioon, jossa syytetty edeltävä esitutkinta oli kestänyt 15 kuukautta (asia Neumeister, tuomio 27.6.1968, A-sarja, nro 8). ICI viittaa myös edellä mainitussa asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annettuun

tuomioon (sen 45 ja 46 kohtaan), jossa oli kyse 32 kuukauden pituisesta ajanjaksosta, joka oli kulunut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käytävän kirjallisen käsittelyn päättymisen ja suullisen käsittelyn avaamista koskevan päätöksen tekemisen välillä, ja 22 kuukauden pituisesta ajanjaksosta, joka oli kulunut suullisen käsittelyn päättymisen ja tuomion julistamisen välillä. LVM ja DSM korostavat, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt yli kolmen vuoden pituista aikaa, jona ei ole ryhdytty toimenpiteisiin, liian pitkänä (asia Zimmermann ja Steiner, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 13.7.1983, A-sarja, nro 66, 29 kohta). Kyseinen tuomioistuin on näiden valittajien mukaan noudattanut rikosasioihin sovellettavaa kahden vuoden kriteeriä asiassa B vastaan Itävalta 28.3.1990 antamassaan tuomiossa (A-sarja, nro 175), jossa oli kyse tapauksesta, jossa toimettomuutta oli kestänyt 33 kuukautta. Näiden valittajien mukaan kohtuullinen käsittelyaika ei siis voi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ylittää kahta vuotta.

- 192 Tältä osin on todettava, että käsittelyajan kohtuullisuutta ei voida tarkastella tarkan abstraktisesti määritellyn enimmäiskeston avulla, vaan sitä on kussakin tapauksessa arvioitava kyseisen tapauksen olosuhteiden perusteella.
- 193 Ensimmäisessä yleistarkastelussa pyritään selvittämään, vaikuttaako kyseisen ajanjakson kesto ensi näkemältä liian pitkältä, kun otetaan huomioon käyty menettely. Jos se vaikuttaa liian pitkältä, on konkreettisesti selvittettävä, voidaanko tapauksessa todeta sellaisia viiveitä, joita ei voida perustella asian olosuhteilla.
- 194 Tältä osin on todettava, että kilpailuoikeuden alalla käytävässä hallintomenettelyssä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin määrittää merkitykselliset toiseikat ja arvioi niitä, eikä yhteisöjen tuomioistuin voi tutkia tätä toiseikkojen määrittämistä ja arviointia vääristelytapauksia lukuunottamatta, ja luonnehtii niitä sitten oikeudellisesti käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen valossa siten, että yhteisöjen tuomioistuin voi kohdistaa tähän luonnehdintaan valvontaa (ks. vastaavasti asia C-136/92 P, komissio v. Brazzelli Lualdi ym., tuomio 1.6.1994, Kok. 1994, s. I-1981, 49 kohta).

- 195 Nyt esillä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 125 ja 133 kohdassa, että hallintomenettelyn ensimmäinen vaihe oli kestänyt neljä vuotta ja neljä kuukautta ja jälkimmäinen vaihe 10 kuukautta.
- 196 Ensimmäisen vaiheen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa valituksenalaisen tuomion 128—130 kohdassa seuraavaa:

”128 Tältä osin on korostettava niiden tosiasiakysymysten monitahoisuutta, joita komission on pitänyt selvittää kyseessä olevien kilpailunvastaisten menettelytapojen lajin vuoksi ja sen vuoksi, kuinka laajasti näitä menettelytapoja sovellettiin kyseisillä maantieteellisillä markkinoilla; kyseiset menettelytavat kattavat kaikki PVC:n tärkeimpien tuottajien harjoittamat toiminnan osa-alueet yhteismarkkinoilla.

129 Selvitettävien tosiasiakysymysten monitahoisuuteen vaikuttavat myös komissiolle kertyneiden asiakirjojen lukumäärä ja niiden sekavuus. Ne asiakirjat, jotka komissio keräsi tehdessään tarkasteltavana olevana ajanjaksona tarkastuksia useiden petrokemian tuotteiden valmistajien tiloissa, ja kyseisten valmistajien vastaukset kysymyksiin, jotka komissio esitti asetuksen N:o 17/11 artiklan nojalla, muodostivat poikkeuksellisen laajan asiakirja-aineiston. Sitä paitsi komission on pitänyt jakaa hallintomenettelyn aikana hankitut hyvin lukuisat asiakirjat niihin, jotka koskevat PVC-tapausta, ja niihin, jotka koskevat sen kanssa rinnakkain tutkittua tapausta lähialalla eli PEBD-alalla [suurpainepolyeteenialalla], joka sekin on, kuten muutkin termoplastisten tuotteiden alat kyseisenä ajanjaksona, sellaisen tutkimuksen ja menettelyn kohteena, jossa selvitetään, ovatko yritykset, joista useat ovat asianosaisia myös näissä yhdistetyissä asioissa, syyllistyneet sellaisiin rikkomisiin, joista niitä moititaan. On myös mainittava, että asiakirja-aineistossa, jonka perusteella [toinen PVC-päätös] tehtiin, oli ensimmäisen hallinnollisen numeroinnin mukaan asiakirjakokonaisuus, jossa oli yhteensä 1 072 sivua, ja toisen numeroinnin mukaan yli 5 000 sivua, eikä tähän ole laskettu mukaan komission sisäisiä asiakirjoja.

- 130 Selvitettävien tosiasiakysymysten monitahoisuus johtui vaikeudesta hankkia todisteita yritysten osallistumisesta suoritetuksi väitettyyn yhteisjärjestelyyn ja asiaan liittyvien yritysten lukumäärästä. Tämän osalta [toisessa PVC-päätöksessä] todetaan, että '17 yritystä oli rikkonut kilpailusääntöjä — — ajanjaksona' (perustelujen 2 kohdan toinen alakohta) ja että alkuperäinen päätös oli osoitettu 14 yritykselle."
- 197 Hallintomenettelyn jälkimmäisen vaiheen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim on korostanut valituksenalaisen tuomion 132 kohdassa sitä, mikä merkitys kyseisellä vaiheella on asianomaisille yrityksille, yhtäältä siltä kannalta, että siinä kyseiset yritykset saavat tietää, mikä niitä vastaan aloitetun menettelyn kohde on ja mistä kilpailunvastaisista menettelytavoista komissio niitä moittii, ja toisaalta siltä kannalta, että kyseisillä yrityksillä on erityinen intressi siihen, että komissio noudattaa tässä menettelyn jälkimmäisessä vaiheessa erityistä riipeyttä.
- 198 Valituksenalaisen tuomion 133 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa hallintomenettelyn jälkimmäisen vaiheen 10 kuukauden kestosta seuraavaa:
- "133 — — On perusteetonta väittää käsittelyajan olleen liian pitkä. Väitteet nimittäin annettiin tiedoksi asianomaisille yrityksille vuoden 1988 huhtikuun alussa. Yritykset vastasivat väitetiedoksiantoon vuoden 1988 kesäkuussa. Shelliä lukuun ottamatta, joka ei pyytänyt kuulemistaan, yrityksiä, joille väitetiedoksianto oli osoitettu, kuultiin 5.—8.9.1988 ja 19.9.1988. Kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevä neuvoo-antava komitea antoi 1.12.1988 lausuntonsa komission päätösluonnoksesta ja 20 päivää myöhemmin komissio teki alkuperäisen päätöksen. Itse [toinen PVC-päätös] tehtiin 42 päivää 15.6.1994 annetun tuomion julistamisen jälkeen."

199 Kaikkien näiden valituksenalaisissa tuomioissa esitettyjen toteamusten ja arviointien jälkeen vaikuttaa siltä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt aivan oikein katsoessaan kyseisen tuomion 127—134 kohdassa, että komissiossa käydyn hallintomenettelyn kummankin vaiheen käsittelyaika oli kohtuullinen, ennen kuin se perustellusti totesi kyseisen tuomion 135 kohdassa koko tämän hallintomenettelyn osalta, että komissio oli toiminut käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen mukaisesti.

200 Tarkasteltu väite on näin ollen hylättävä.

ii) Väite, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta tarkastellessaan ottanut huomioon toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltäviä oikeudenkäyntejä

201 LVM, DSM, Degussa ja ICI arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 123 kohdassa jättänyt käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen noudattamista tarkastellessaan huomiotta niiden kahden oikeudenkäynnin kestot, jotka päättyivät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen 27.2.1992 antamaan tuomioon ja yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamaan tuomioon, vaikka kyseiset valittajat olivat esittäneet, että näiden oikeudenkäyntien kestot olivat luettavissa komission syyksi, kun otetaan huomioon ne menettelyvirheet, joihin sen oli kyseisten oikeudenkäyntien päätteeksi todettu syyllistyneen. Kyseiset valittajat arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on näin rajannut arviointinsa koskemaan ainoastaan komissiossa käytävän hallintomenettelyn kestoa.

202 Tältä osin on syytä palauttaa mieliin, että valituksenalaisen tuomion 123 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käyttää seuraavia termejä käsitellessään toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävien kahden oikeudenkäynnin vaadittua tarkastelemista:

”123 Tässä tapauksessa komissiossa käyty hallintomenettely kesti nyt kyseessä olevassa asiassa kokonaisuudessaan noin 62 kuukautta. Ajanjaksoa, jona ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutki [ensimmäisen PVC-päätöksen] lainmukaisuutta ja yhteisöjen tuomioistuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen [27.2.1992 antaman] tuomion pätevyyttä, ei voida ottaa huomioon määriteltäessä komissiossa käydyn menettelyn kesto.”

203 Tällä perustelullaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esti sen, että niiden oikeudenkäyntien kesto, jotka päättyivät komission ensimmäisen päätöksen kumoamiseen, voitaisiin lukea tämän toimielimien syyksi ainoastaan sillä perusteella, että itse kumoamiseen johtanut lainvastaisuus oli luettavissa komission syyksi.

204 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vain tehnyt johtopäätöksen siitä toteamuksesta, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa valittajat

— eivät väittäneet, että oikeudenkäynnit, joiden päätteeksi ensimmäinen PVC-päätös kumottiin, olisivat kestäneet liian kauan;

- eivät yrittäneet näyttää toteen mitään sellaista konkreettista viivettä näiden oikeudenkäyntien etenemisessä, joka olisi ollut luettavissa joko yhteisöjen tuomioistuinten syyksi tai mahdollisesti itse komission syyksi sen näissä oikeudenkäynneissä omaksuman käyttäytymisen takia, eivätkä edes vedonneet mihinkään tällaiseen viiveeseen.

205 Näin ollen tarkasteltu väite on hylättävä.

iii) Väite, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi loukannut käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta, koska oikeudenkäynti, jonka päätteksi annettiin valituksenalainen tuomio, kesti niin kauan

206 Degussa väittää, että valituksenalaiseen tuomioon johtaneen oikeudenkäynnin kesto on sellaisenaan ristiriidassa käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen kanssa. Degussa arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on jakanut siinä vireillä olleen oikeudenkäynnin kahteen erilliseen vaiheeseen, joihin molempiin kuuluu oma kirjallinen käsittely ja suullinen käsittely. Tämä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toimintatapa, joka ei mitenkään ole perusteltu, on Degussan mukaan johtanut siihen, että oikeudenkäynti kesti neljä ja puoli vuotta. Niinpä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on itse loukannut käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta.

207 Tältä osin on todettava, kuten tämän tuomion 179 kohdassa jo on muistutettu, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskeva yhteisön oikeuden yleinen periaate soveltuu tilanteeseen, jossa komission päätöksestä, jossa määrätään yritykselle sakkoja kilpailuoikeuden rikkomisesta, nostetaan kanne (em. asia Baustahlge-webe v. komissio, tuomion 21 kohta).

- 208 Näin ollen yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä on valitusta käsitellessään tutkia Degussan väite, joka erityisesti koskee valituksenalaisen tuomion antamiseen päätyneen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin kestoa.
- 209 Tämä oikeudenkäynti alkoi siitä, kun 5.—14.10.1994 jätettiin toista PVC-päätöstä koskevia kanteita, ja se päättyi 20.4.1999, jolloin valituksenalainen tuomio julistettiin. Kyseinen oikeudenkäynti on näin ollen kestänyt noin neljä ja puoli vuotta.
- 210 Oikeudenkäynnin tällainen kesto vaikuttaa ensi näkemältä pitkältä. Kuten tämän tuomion 187 kohdassa on todettu, käsittelyajan kohtuullisuutta on kuitenkin arvioitava kunkin asian ominaispiirteiden perusteella ja ottaen erityisesti huomioon asian merkitys asianosaiselle, asian monitahoisuus sekä kantajan ja toimivaltaisten viranomaisten käyttäytyminen (em. asia Baustahlgewebe, tuomion 29 kohta).
- 211 Nyt esillä olevassa tapauksessa on huomautettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsitellyt kanteet olivat 13 yrityksen viidellä eri oikeudenkäyntikielellä nostamia.
- 212 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ja asianosaiset pitivät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklan nojalla neuvottelun 6.4.1995. Oikeudenkäyntitilanteen erityisesti jo päättäneisiin aiempiin vaiheisiin sekä esitettyjen kanneperusteiden lukumäärään ja tärkeyteen liittyvän vaikeuden takia ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti asianosaisten suostumuksella kirjallisen menettelyn keskeyttämisestä ja sellaisen suullisen käsittelyn järjestämisestä, jossa tarkasteltiin vain oikeudenkäyntiväitteitä.

- 213 Määräyksellä, joka annettiin 25.4.1995, asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten.
- 214 Suullinen käsittely käytiin 13. ja 14.6.1995, mutta siinä ei loppujen lopuksi voitu löytää toivottua menettelyllistä ratkaisua.
- 215 Määräyksellä, joka annettiin 14.7.1995, suullinen käsittely määrättiin näin ollen uudelleen aloitettavaksi ja yhdistämispäätös peruttiin.
- 216 Kirjallinen käsittely eteni tavanomaisesti ja päättyi 20.2.1996. Tämän jälkeen käsittelyssä jouduttiin täyttämään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 35 artiklassa säädetyn kielijärjestelmän asettamat vaatimukset.
- 217 Niiden kumoamisperusteiden johdosta, jotka perustuivat siihen, että yritykset eivät olisi riittävässä laajuudessa voineet tutustua toisen PVC-päätöksen taustalla olevaan komission asiakirja-aineistoon, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin myönsi 7.5.1997 prosessinjohtotoimina kantajille oikeuden tutustua komission asiakirja-aineistoon lukuun ottamatta komission sisäisiä asiakirjoja ja niitä asiakirjoja, joissa mainitaan liikesalaisuuksia tai muita luottamuksellisia tietoja.
- 218 Tutustuttuaan asiakirja-aineistoon vuoden 1997 kesä- ja heinäkuussa kaikki kantajat Wacker-Chemietä ja Hoechstiä lukuun ottamatta toimittivat huomautuksensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon tapauksesta riippuen vuoden 1997 heinä- tai syyskuussa. Komissio esitti vastaukseksi esittämänsä huomautukset vuoden 1997 joulukuussa.

- 219 Sen jälkeen kun asianosaisia oli kuultu, asiat yhdistettiin 22.1.1998 uudelleen suullista käsittelyä varten. Suullinen käsittely pidettiin 9.—12.2.1998.
- 220 Valituksenalainen tuomio annettiin 20.4.1999, ja sen 1269 kohtaa käsittävissä perusteluissa ratkaistiin erittäin monia oikeudenkäyntiväitteitä ja pääasiaa koskevia perusteita.
- 221 Edellä esitetyistä toteamuksista ilmenee näin ollen, että valituksenalaiseen tuomioon päätynyt oikeudenkäynti ei ole kestänyt perusteettoman kauan, kun otetaan huomioon tapauksen erityinen monitahoisuus.

- 222 Tästä seuraa, että tarkasteltu väite on hylättävä.

iv) Väite, jonka mukaan esillä olevassa tapauksessa käytyjen hallintomenettelyjen ja oikeudenkäyntien kokonaisuus on ristiriidassa käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen kanssa

Asianosaisten lausumat

- 223 LVM, DSM, Degussa ja ICI viittaavat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön (asia Wemhoff, tuomio 27.6.1968, A-sarja, nro 7, 18 ja 19 kohta; em. asia Neumeister, tuomion 19 kohta; asia König, tuomio 28.6.1978, A-sarja, nro 27, 98 ja 99 kohta ja asia Garyfallou AEBE v. Kreikka, tuomio

24.9.1997, Recueil des arrêts et décisions, 1997-V, s. 1821, 40—43 kohta) ja esittävät, että käsittelyajan kohtuullisuutta on arvioitava menettelyn kokonaiskesto huomioon ottaen eli ottaen huomioon samalla sekä edeltävän hallintomenettelyn kesto että mahdollisten oikeudenkäyntien kesto. Nyt esillä olevassa tapauksessa menettely on siis otettava huomioon kokonaisuudessaan eli huomioon on otettava myös tämä valituksen johdosta käytävä oikeudenkäynti.

- 224 Degussa väittää, että kun otetaan huomioon tämän valituksen johdosta käytävän oikeudenkäynnin todennäköinen kesto, menettely päättyy lopullisesti vasta noin 20 vuodessa. Käsittelyajan vielä siedettävissä olevan keston absoluuttinen yläraja ylittyy näin ollen.
- 225 Komissio katsoo, että väite menettelyn kokonaisvaltaisuudesta ja yhtenäisyydestä on ristiriidassa tuomioistuinten riippumattomuutta koskevan takuun kanssa, sellaisena kuin se ilmenee yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeuden yleisestä oikeusperiaatteesta, joka on saanut vaikutteita Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta, jonka mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tämä oikeus käsittää myös oikeuden erityisesti toimeenpanovallasta riippumattomaan tuomioistuimeen (yhdistetyt asiat C-174/98 P ja C-189/98 P, Alankomaat ja Van der Wal v. komissio, tuomio 11.1.2000, Kok. 2000, s. I-1, 17 kohta).
- 226 Tuomioistuinten menettelyllisen autonomian periaatteen vastaista olisi kuitenkin se, että hallintomenettelyn kesto ratkaisisi oikeudenkäynnin keston, mikä tapahtuisi, jos oikeudenkäynnin sallittu kesto riippuisi siitä ajasta, jonka hallintoviranomainen on jo asiaan käyttänyt.
- 227 Hallintomenettelyn ja oikeudenkäyntien välinen vallanjako-opin mukainen välttämätön ero seuraa komission mukaan myös asetuksen N:o 1988/77 2 artiklan 3 kohdasta, jonka mukaan vanhentumisaika pysähtyy mahdollisen oikeudenkäynnin ajaksi.

228 Komissio esittää, että asetuksessa N:o 2988/74, joka annettiin yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 45/69, Boehringer Mannheim vastaan komissio, 15.7.1970 antamassa tuomiossa (Kok. 1970, s. 769, 6 kohta) vahvistaman periaatteen panemiseksi täytäntöön, otettiin käyttöön tyhjentävä kokonaisuus sääntöjä, jotka koskevat ajan kulumista komission käsiteltäviksi saatetuissa kilpailuasioissa ja jotka ovat oikeusvarmuusperiaatteen ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin koskevan periaatteen mukaisia. Komission mukaan ei siis ole syytä ottaa käyttöön uutta ”liian pitkää käsittelyaikaa” koskevaa sääntökokonaisuutta.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

229 Yhteisöjen tuomioistuin ei pidä nyt esillä olevassa tapauksessa tarpeellisenä lausua siitä, voidaanko kokonaisvaltaisen arvioinnin perusteella todeta hallintomenettelyn ja oikeudenkäyntimenettelyjen kokonaiskeston, johon luetaan mukaan yhteisöjen tuomioistuimessa valituksen johdosta käytävä viimeinen oikeudenkäynti, olevan ristiriidassa käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen kanssa, ja jos voidaan, niin millä edellytyksillä.

230 Vaikka näet oletettaisiin, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamista koskevan perusteen tarkastelu edellyttää paitsi sitä, että tarkastellaan erikseen kutakin menettelyvaihetta, niin myös hallintomenettelyn ja mahdollisten oikeudenkäyntien muodostaman kokonaisuuden kokonaisvaltaista arviointia, nyt esillä olevassa tapauksessa olisi todettava, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta ei ole loukattu, huolimatta siitä, että hallintomenettelyn alkamisen ja tämän tuomion antamisen välillä on kulunut poikkeuksellisen pitkä ajanjakso.

231 Tältä osin on korostettava, että tämän ajanjakson kokonaiskesto selittyy monitahaisen hallintomenettelyn ja neljän toisiaan seuraavan oikeudenkäynnin yhteisvaikutuksella, jolla kokonaiskesto voidaan myös perustella.

- 232 Olennaisin osa kyseisestä ajanjaksosta kului tapauksen käsittelyyn tuomioistui-
messä, jossa valittajille, jotka olivat esittäneet tarkasteltavana olevan perusteen,
tarjoutui tilaisuus käyttää täysimääräisesti puolustautumisoikeuksiaan. Erityi-
sesti on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vuoden 1991
jälkimmäisellä puoliskolla toteuttamien prosessinjohtotoimien ansioista valittajat
saivat haluamansa lisätiedot niistä olosuhteista, joissa ensimmäinen PVC-päätös
tehtiin. Lisäksi sen prosessinjohtotoimen ansiosta, jonka ensimmäisen oikeus-
asteen tuomioistuin toteutti vuonna 1997, valittajat saivat täysimääräisesti
oikeuden tutustua komission asiakirja-aineistoon ja ne pystyivät tämän jälkeen
esittämään kaikki hyödylliset huomautukset.
- 233 Yleisemmin on todettava, että oikeudenkäynneissä oli täytettävä yhteisöjen
tuomioistuihin sovellettavan kielijärjestelmän asettamat vaatimukset. Oikeu-
denkäynneissä esitettiin erittäin lukuisia perusteita, joissa tietyissä nousi esille
uusia ja monitahoisia oikeudellisia kysymyksiä. Kaikki nämä perusteet tutkittiin
perusteellisesti.
- 234 Tältä osin on korostettava, että nopeuden vaatimus, jonka on ohjattava komis-
siota sen ryhtyessä toimenpiteisiin ja yhteisöjen tuomioistuihin oikeuden-
käynnissä, ei saa vahingoittaa niitä ponnisteluja, joita kukin toimielin suorittaa
selvittääkseen asian tosiseikat perusteellisesti, antaakseen asianosaisille osapuo-
lille kaikki mahdollisuudet esittää näyttönsä ja huomautuksensa sekä tehdäkseen
ratkaisunsa rikkomisien olemassaolosta ja seuraamuksista vasta kypsän harkin-
nan jälkeen (ks. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleessa tar-
koitetusta kohtuullisesta käsittelyajasta em. asia Wemhoff, tuomion 17 kohta; ks.
myös kyseisen sopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen osalta em. asia Neumeister,
tuomion 21 kohta).
- 235 Kaikista edellä esitetyistä syistä seuraa, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta
koskevan periaatteen loukkaamista koskeva peruste on hylättävä kokonaisuus-
dessaan.

8. DSM:n esittämä kotirauhan loukkaamattomuutta koskevan periaatteen loukkaamista koskeva peruste

- 236 DSM on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vedonnut kaikkien tapauksessa suoritettujen tarkastusten lainvastaisuuteen, olivatpa tarkastukset tehty asetuksen N:o 17/14 artiklan 2 kohdan mukaisten kirjallisten valtuutusten perusteella tai kyseisen artiklan 3 kohdassa säädettyjen päätösten perusteella.
- 237 DSM on tältä osin vedonnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa, joka koskee oikeutta nauttia yksityiselämään, perhe-elämään, kotiin ja kirjeenvaihtoon kohdistuvaa kunnioitusta, tarkoitetun kotirauhan loukkaamattomuuden periaatteen loukkaamiseen, sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sitä tulkinnut (asia Niemietz, tuomio 16.12.1992, A-sarja, nro 251 B, 31 kohta).
- 238 DSM on lisäksi riitauttanut kaikkien näiden tarkastusten täytäntöönpanon pätevyyden ja esittänyt, että näissä tarkastuksissa loukattiin liikesalaisuutta, kun otetaan huomioon niissä tosiasiallisesti tarkasteltujen asiakirjojen luonne ja laajuus.
- 239 Valituksenalaisen tuomion 411 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että DSM:llä on oikeus riitauttaa, siltä osin kuin komission hankkimia asiakirjoja on käytetty sitä vastaan, muille yrityksille osoitettujen tarkastuksia koskevien päätösten lainmukaisuus, koska ei ollut selvää, että sillä olisi ollut oikeus riitauttaa niiden lainmukaisuus nostamalla niistä suora kanne. Kyseisen tuomion 412 ja 414 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että DSM:llä on oikeus riitauttaa lopullisesta päätöksestä nostamansa kumoamiskanteen yhteydessä tarkastuksia koskevien valtuutusten lainmukaisuus, vaikka valtuutukset eivät olekaan sellaisia toimenpiteitä, joista voitaisiin nostaa

EY:n perustamissopimuksen 173 artiklassa (josta on muutettuna tullut EY 230 artikla) tarkoitettu kanne, sekä komission suorittamien tarkastusmenettelyjen kulku.

- 240 Pääasian osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo valituksenalaisen tuomion 417 kohdassa, että kyseisen kanneperusteen on katsottava koskevan yhteisön oikeuden sellaisen yleisen periaatteen loukkaamista, jolla taataan suoja sitä vastaan, että julkinen valta puuttuu henkilön yksityisyyteen suhteettomasti tai mielivaltaisesti, olipa kyse luonnollisesta henkilöstä tai oikeushenkilöstä (em. yhdistetyt asiat Hoechst v. komissio, tuomion 19 kohta; asia 85/87, Dow Benelux v. komissio, tuomio 17.10.1989, Kok. 1989, s. 3137, 30 kohta ja yhdistetyt asiat 97/87, 98/87 ja 99/87, Dow Chemical Ibérica ym. v. komissio, tuomio 17.10.1989, Kok. 1989, s. 3165, 16 kohta).
- 241 Komission tietyille yrityksille vuonna 1987 osoittamista tarkastuksia koskevista päätöksistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa valituksenalaisen tuomion 419 kohdassa, että ne ovat samanlaisia tai vastaavanlaisia kuin se päätös, joka osoitettiin Hoechstille samana vuonna ja josta on kyse edellä mainitussa yhdistetyissä asioissa Hoechst vastaan komissio annetussa tuomiossa, jossa kumoamiskanne hylättiin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä, että siltä osin kuin DSM:n esittämät väitteet ja niiden perustelut olivat samanlaisia tai vastaavanlaisia kuin Hoechstin aikoinaan esittämät, asiassa ei ollut syytä poiketa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin siis hylkäsi tuolloin kyseessä olevista päätöksistä esitetyn väitteen.
- 242 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi valituksenalaisen tuomion 421 ja 422 kohdassa myös niistä tarkastuksista, jotka tehtiin pelkkien valtuutusten perusteella, esitetyn väitteen, ja kyseisen tuomion 424—426 kohdassa tarkastustoimien täytäntöönpanosta esitetyn väitteen.
- 243 Niinpä se hylkäsi valituksenalaisen tuomion 427 kohdassa tämän kanneperusteen kokonaisuudessaan.

- 244 DSM arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 420 kohdassa todennut, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sen oikeuskäytännön kehittymisellä, joka koskee Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan soveltamista oikeushenkilöihin, ei näin ollen ollut välitöntä merkitystä yhdistetyissä asioissa Hoechst vastaan komissio, asiassa Dow Benelux vastaan komissio ja yhdistetyissä asioissa Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio tehtyjen ratkaisujen paikkansapitävyyden kannalta.
- 245 DSM:n mukaan edellä mainitussa asiassa Niemietz annetusta tuomiosta päinvastoin seuraa, että asetuksen N:o 17/14 artiklassa säädetyissä tarkastuksissa komission on käytettävä toimivaltuuksiaan niitä takeita kunnioittaen, joita Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tästä artiklasta esittämässä tulkinnassa annetaan.
- 246 DSM korostaa, että sen tältä osin esittämä väite perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan, sellaisena kuin sitä on edellä mainitussa asiassa Niemietz tulkittu, kahdenkertaiseen rikkomiseen. Ensinnäkin valtuutus, jonka perusteella DSM:n luona tehtiin tarkastus 6.12.1983, oli DSM:n mukaan laadittu yleisin sanakääntein. Toisaalta tässä tarkastuksessa on DSM:n mukaan loukattu liikesalaisuutta kohtuuttomassa määrin.
- 247 Niinpä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa oli DSM:n mukaan kyse Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan soveltamisedellytyksistä arvioitaessa tarkastusvaltuutuksen sekä tarkastustoimien tarvetta ja oikeasuhteisuutta.
- 248 DSM väittää, että jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi soveltanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa, se olisi päättellyt sen perusteella, että komissio ei voinut käyttää näyttönä valittajan luota löytyneitä asiakirjoja eikä varsinkaan liitteitä P 5, P 6, P 9, P 11, P 13, P 14, P 18, P 21, P 24, P 29, P 39, P 41 ja P 71.

249 Tältä osin on todettava, että

- Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, joka koskee Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettua viranomaisten puuttumista oikeuksien käyttöön ja johon valittaja on vedonnut, koskee toimia, joita viranomaiset ovat suorittaneet epäillyn tahdon vastaisesti pakkokeinoin;
- edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Hoechst vastaan komissio, asiassa Dow Benelux vastaan komissio ja yhdistetyissä asioissa Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio annetuissa tuomioissa, joiden DSM katsoo olevan edellä mainittua oikeuskäytäntöä kehittymättömämpiä, tarkastellaan yleisesti asetuksen N:o 17 14 artiklassa annettujen tarkastusvaltuutuksien luonnetta ja laajuutta ennen kuin niissä lausutaan kyseisen artiklan 3 kohdan nojalla tehtyjen tarkastusta koskevien päätösten pätevyydestä. Näiden päätösten osalta voidaan kyseisen artiklan 6 kohdassa säädetyissä olosuhteissa turvautua pakkokeinoihin, mikäli jokin yritys vastustaa päätöksessä määrätyn tarkastuksen suorittamista.

250 Valituksen (7.8—7.12 kohdan) sanamuodosta ilmenee kuitenkin selvästi, että valitus koskee yksinomaan sitä, kuinka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut DSM:n luona 29.11.1983 annetun valtuutuksen nojalla 6.12.1983 tehtyä tarkastusta. Valitus siis koskee vain asetuksen N:o 17 14 artiklan 2 kohdan soveltamista, eikä tässä kohdassa sallita turvautumista pakkokeinoihin, jos yritys kieltäytyy alistumasta tällaiseen tarkastukseen, minkä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on aivan oikein todennut valituksenalaisen tuomion 421 kohdassa.

251 Näin ollen DSM:n valituksenalaisen tuomion 420 kohdasta esittämä väite on hylättävä merkityksettömänä ilman, että olisi syytä lausua tähän kohtaan sisältyvän sen väitteen paikkansapitävyydestä, jonka mukaan Euroopan ihmis-

oikeustuomioistuimen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa koskevalla oikeuskäytännöllä ei olisi vaikutusta edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Hoechst vastaan komissio, asiassa Dow Benelux vastaan komissio ja yhdistetyissä asioissa Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio annetuissa tuomioissa tehtyjen ratkaisujen paikkansapitävyyden kannalta. Riitautettu peruste nimittäin liittyy vain siihen, kuinka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 419 kohdassa arvioinut komission asetuksen N:o 17/14 artiklan 3 kohdan nojalla tekemiä tarkastuksia koskevia päätöksiä eli päätöksiä, joista valituksessa ei ole kyse.

252 Valtuutusten perusteella suoritettujen tarkastusten osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 417 kohdassa tarkastellut tätä kumoamiskannetta kokonaisuutena ja menetellyt perustellusti todetessaan edellä mainittujen tuomioiden eli yhdistetyissä asioissa Hoechst vastaan komissio (19 kohta), asiassa Dow Benelux vastaan komissio (30 kohta) ja yhdistetyissä asioissa Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio (16 kohta) annettujen tuomioiden perusteella ensin, että tämän kanneperusteen on katsottava koskevan yhteisön oikeuden sellaisen yleisen periaatteen loukkaamista, jolla taataan suoja sitä vastaan, että julkinen valta puuttuu henkilön yksityisyyteen suhteettomasti tai mielivaltaisesti, olipa kyse luonnollisesta henkilöstä tai oikeushenkilöstä.

253 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin korostaa valituksenalaisen tuomion 421 kohdassa aivan oikein, että pelkän valtuutuksen nojalla suoritettavat tarkastukset tukeutuvat siihen, että yritys tekee vapaaehtoisesti yhteistyötä (em. yhdistetyt asiat Hoechst v. komissio, tuomion 31 kohta; em. asia Dow Benelux v. komissio, tuomion 42 kohta ja em. yhdistetyt asiat Dow Chemical Ibérica ym. v. komissio, tuomion 28 kohta). Tältä osin se menetteli perustellusti todetessaan, että asetuksen N:o 17/15 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetty seuraamus määrätään vain siinä tapauksessa, että yritys, joka on suostunut tekemään yhteistyötä tarkastuksessa, esittää vaaditun kirjanpitosensa tai muut vaaditut liikeasiakirjansa puutteellisina.

254 Vaikka 29.11.1983 annettu valtuutus tosin on laadittu sanakääntein, joita olisi kannattanut vielä täsmentää mutta jotka sisälsivät asetuksen N:o 17/14 artiklan 2 kohdassa vaaditut olennaiset tiedot eli tarkastuksen kohteen ja tarkoituksen, joita nyt esillä olevassa tapauksessa olivat sellaisten tietojen kerääminen, jotka koskevat perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisia, lämpömuovautuvien

tuotteiden, muun muassa PVC:n, tuottajia koskevia olemassa oleviksi epäiltyjä sopimuksia ja hintoja sekä markkinoiden jakamista osallistujien kesken, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien saattoi valituksenalaisen tuomion 422 kohdassa tosiseikkoja arvioidessaan katsoa perusteettomaksi perusteen, jonka mukaan viranomaisen on suorittanut liian pitkälle meneviä toimenpiteitä, koska ei ollut vedottu mihinkään seikkoihin sen osoittamiseksi, että komissio olisi mennyt pidemmälle kuin mitä yritys oli yhteistyön puitteissa suostunut tekemään.

255 Tarkastustoimien toteuttamista koskevan väitteen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien pystyi tosiseikkoja vääristelemättä toteamaan valituksenalaisen tuomion 425 kohdassa, että se, että komissio olisi ottanut liian suuren määrän jäljennöksiä asiakirjoista, mitä väitettä DSM ei sitä paitsi ollut muuten täsmentänyt, ei sellaisenaan voinut olla sellainen virhe, jolla olisi merkitystä tarkastusmenettelyn kulun kannalta, varsinkin kun komissio tutki väitettä kaikkien tietyn alan eurooppalaisten tuottajien välisestä yhteistoimintajärjestelystä.

256 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien ei siis ole tehnyt oikeudellista virhettä hylätessään valittajan perusteen siltä osin kuin siinä saatettiin kyseenalaiseksi yhtäältä valittajan luona 6.12.1993 valtuutuksen perusteella tehdyn tarkastuksen pätevyys ja toisaalta tämän tarkastuksen toteuttamistoimet.

257 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

9. LVM:n ja DSM:n esittämä peruste, joka koskee sitä, että oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä toteamiseen on loukattu

258 LVM ja DSM ovat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimissa riitauttaneet kaikkien niiden tietojen, jotka komissio on saanut yrityksiltä asetuksen N:o 17

11 artiklan 2 tai 5 kohdan perusteella, lainmukaisuuden erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan valossa, olivatpa tietopyynnöt tai tietojen vaatimista koskevat päätökset osoitettu kenelle tahansa.

259 LVM ja DSM ovat esittäneet, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa, sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuim on sitä tulkinnut (asia Funke, tuomio 25.2.1993, A-sarja, nro 256 A, 44 kohta; ks. myös asia Saunders v. Yhdistynyt kuningaskunta, Euroopan ihmisoikeustoimikunnan lausunto 10.5.1994, Recueil des arrêts et décisions, 1996-VI, s. 2095, 69, 71 ja 76 kohta) vahvistetaan oikeus vaikenemiseen ja oikeus olla mitenkään myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä toteamiseen, ilman, että olisi syytä tehdä eroa vaadittujen tietojen laadun perusteella. Tämän oikeuden vastaista on, että yritys pakotettaisiin itse toimittamaan missä tahansa muodossa, kuten asiakirjojen muodossa, näyttöä sellaisista rikkomisista, joihin sen itse väitetään syyllistyneen.

260 Mitään yritysten vastauksista ei näiden valittajien mukaan annettu vapaaehtoisesti. Kaikki vastaukset annettiin asetuksen N:o 17/15 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädettyjen seuraamusten uhalla.

261 LVM ja DSM ovat näin ollen väittäneet, ettei mitään yritysten vastauksia voitu käyttää asian selvittämisessä. Kaikki vastaukset olisi pitänyt jättää käsittelyn ulkopuolelle. LVM ja DSM ovat vaatineet, että toinen PVC-päätös kumotaan siltä osin kuin se perustui sellaiseen näyttöön, joka oli saatu rikkoen oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä toteamiseen.

262 Valituksissaan LVM ja DSM väittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim on tehnyt oikeudellisen virheen tarkastellessaan perustetta, joka koskee sen oikeuden rikkomista, jonka mukaan kenenkään ei tarvitse myötävaikuttaa oman syyllisyytensä toteamiseen, sellaisena kuin kyseinen oikeus ilmenee Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta. LVM ja DSM täsmentävät, että tämä niiden valituksenalaisesta tuomiosta esittämä kumoamisperuste kohdistuu kyseisen tuomion 439—459 kohtaan.

- 263 LVM ja DSM arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta ensinnäkin siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 447 ja 449 kohdassa ratkaissut sen oikeuden laajuutta, johon valittajat vetoavat, koskevan kysymyksen samansuuntaisesti kuin kyseinen kysymys oli ratkaistu asiassa 374/87, Orkem vastaan komissio, 18.10.1989 annetussa tuomiossa (Kok. 1989, s. 3283, 34 ja 35 kohta) ja vahvistanut tälle oikeudelle vähäisemmän suojan kuin sille valittajien mukaan on annettava Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen viimeaikaisen oikeuskäytännön nojalla.
- 264 Tämän jälkeen LVM ja DSM arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 453 kohdassa todennut, että sillä, että LVM:n ja DSM:n riitauttavat kysymykset ovat edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio annetun tuomion valossa lainvastaisia, mikä todetaan kyseisen tuomion 451 kohdassa, ei ollut mitään merkitystä toisen PVC-päätöksen lainmukaisuuden kannalta, koska yritykset joko olivat kieltäytyneet vastaamasta näihin kysymyksiin tai olivat kiistäneet ne tosiseikat, joista niille esitettiin kysymyksiä.
- 265 LVM ja DSM väittävät, että toisin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, niiden esittämä peruste ei koskenut ainoastaan niitä kysymyksiä, jotka komissio oli esittänyt valituksenalaisen tuomion 451—453 kohdassa tarkoitetuissa tietojen vaatimista koskevista päätöksissä, joihin ei ollut vastattu, vaan myös niitä vastauksia, jotka tietyt yritykset, jotka olivat myötävaikuttaneet komission suorittamaan asian selvittämiseen, olivat antaneet. Tältä osin ne viittaavat kuuteen vastaukseen eli kahteen ICI:n antamaan vastaukseen ja neljään muuhun vastaukseen, jotka BASF, Elf Atochem, Solvay ja Shell olivat antaneet, ja jotka ne olivat nimenomaisesti maininneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle toimitetuissa vastauskirjelmissä.
- 266 Ne esittävät, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenevien oikeudellisten arviointiperusteiden soveltamisen olisi pitänyt johtaa siihen, että näitä kuutta vastausta ei olisi käytetty näyttonä.
- 267 Tältä osin on syytä todeta, että valituksenalaisen tuomion 441 ja 442 kohdassa, joista valittajat eivät ole esittäneet mitään perusteltua kritiikkiä, ensimmäisen

oikeusasteen tuomioistuinn jätti kanneperusteen tutkimatta siltä osin kuin siinä vaadittiin toteamaan lainvastaisiksi tietojen vaatimista koskevat päätökset, jotka oli osoitettu valittajille, koska kyseiset yritykset eivät olleet nostaneet näistä päätöksistä kumoamiskanteita kahdessa kuukaudessa niiden tiedoksiantamisesta.

268 Tästä seuraa, että valituksenalaisen tuomion 443—459 kohdassa tämä peruste on tutkittu aineellisesti vain siltä osin kuin se koskee sen oikeuden rikkomista, jonka mukaan jokaisella on oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä toteamiseen

— joko sellaisilla tietopyynnöillä, jotka on esitetty asetuksen N:o 17 11 artiklan 2 kohdan nojalla, ovatpa ne osoitettu kelle tahansa, siltä osin kuin tällaisista toimista ei voitu nostaa välitöntä kumoamiskannetta;

— tai sellaisilla tietojen vaatimista koskevilla päätöksillä, jotka oli asetuksen N:o 17 11 artiklan 5 kohdan nojalla osoitettu muille yrityksille kuin valittajille ja joista valittajat eivät voineet nostaa kumoamiskannetta.

269 Muille yrityksille osoitetuista tietopyynnöistä ja tietojen vaatimista koskevista päätöksistä esitetty väite sisältää implisiittisesti kaksi näkökohtaa eli yhtäältä sen, että komissiota arvostellaan siitä, että se on saanut näiden yritysten vastauksista kyseisten yritysten syyllisyyttä puoltavia tietoja, ja toisaalta siitä, että se on näissä samoissa vastauksissa saanut LVM:n ja DSM:n syyllisyyttä puoltavia tietoja.

- 270 On huomattava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi ei ole saatettu kysymystä siitä, oliko valittajilla asiavaltuus vedota tämän väitteen ensimmäiseen näkökohtaan, tarkasteli aineellisesti niiden koko perusteen, sellaisena kuin se on rajattuna ja analysoituna tämän tuomion kahdessa edellisessä kohdassa.
- 271 Tässä yhteydessä se ei ole toistanut edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio annetun tuomion 30 kohdassa olevaa toteamusta, jonka mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan sanamuodosta ja Euroopan ihmis-oikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ei ilmene, että tässä säännöksessä myönnettäisiin oikeus olla todistamatta itseään vastaan.
- 272 Valituksenalaisen tuomion 444—449 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin sen sijaan on tosiasiallisesti toistanut edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio annetun tuomion 27, 28 ja 32—35 kohdassa esitetyt periaatteet, joissa todetaan muun muassa seuraavaa:
- asetuksessa N:o 17 ei anneta yritykselle, johon tutkimus kohdistuu, oikeutta välttää tutkimusta sen perusteella, että tutkimuksen tulokset voisivat tarjota näytön siitä kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon kyseinen yritys on syyllistynyt
 - päinvastoin, kyseisessä asetuksessa asetetaan yritykselle velvollisuus tehdä aktiivisesti yhteistyötä, mikä merkitsee sitä, että sen on annettava komission käytettäväksi kaikki tutkimuksen kohteeseen liittyvät tiedot;

— koska asetuksessa N:o 17 ei nimenomaisesti säädetä vaikenemisoikeudesta, komission tutkintavaltuuksien tietyt, edeltävään tutkimukseen liittyvät rajoitukset johtuvat kuitenkin tarpeesta taata puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen, joka on yhteisön oikeusjärjestyksen perustavanlaatuisen periaate;

— tältä osin on todettava, että vaikka komissiolla on oikeus asetuksen N:o 17 11 artiklan 2 ja 5 kohdan tehokkaan vaikutuksen toteutumisen turvaamiseksi velvoittaa yritys toimittamaan kaikki tarvittavat mahdollisesti sen tiedossa olevat tosiasioita koskevat tiedot ja sen hallussa olevat kyseisiä seikkoja koskevat asiakirjat, vaikka niiden perusteella voitaisiin osoittaa sellainen kilpailua rajoittava toiminta, jossa kyseinen yritys tai jokin toinen yritys on ollut osallisena, komissio ei sen sijaan voi velvoittaa yritystä antamaan sellaisia vastauksia, joiden seurauksena yrityksen olisi myönnettävä sellainen kilpailusääntöjen rikkominen, jonka toteennäyttäminen kuuluu komissiolle.

273 Edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio on näin ollen tunnustettu yhteisön oikeuden, jonka osana perusoikeudet ovat, yleiseksi oikeusperiaatteiksi, joiden valossa kaikkia yhteisön oikeuden säädöksiä on tulkittava, yritysten oikeus siihen, että komissio ei pakota niitä asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tunnustamaan osallisuuttaan kilpailusääntöjen rikkomiseen (ks. em. asia Orkem v. komissio, tuomion 28 kohta, 38 kohdan loppu ja 39 kohta). Tämän oikeuden suojaaminen edellyttää siinä tapauksessa, että jonkin kysymyksen laajuus riitautetaan, että varmistetaan, merkitseekö sen, jolle kysymys on osoitettu, vastaus tosiasiallisesti rikkomisen tunnustamista, jolloin puolustautumisoikeuksia loukataan.

274 On selvää, että kyseisen tuomion antamisen jälkeen Euroopan ihmis-oikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, joka yhteisöjen tuomioistuinten on otettava huomioon perusoikeuksia tulkittaessa, on kehittynyt edelleen edellä

mainituissa asiassa Funke annetun tuomion, johon valittajat ovat vedonneet, sekä asiassa Saunders vastaan Yhdistynyt kuningaskunta, 17.12.1996 annetun tuomion (Recueil des arrêts et décisions 1996-VI, s. 2044) ja asiassa J. B. vastaan Sveitsi, 3.5.2001 annetun tuomion (jota ei vielä ole julkaistu Recueil des arrêts et décisions -kokoelmassa) myötä.

- 275 Tästä huolimatta asiassa Orkem vastaan komissio annetulla tuomiolla ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen viimeaikaisella oikeuskäytännöllä on yhteistä yhtäältä se, että molemmissa edellytetään sitä, että epäiltyyn on kohdistettu pakko tiettyjen tietojen saamiseksi tältä, ja toisaalta se, että on tarpeen varmistaa, että sitä oikeutta, joka kyseisessä tuomiossa ja oikeuskäytännössä määritetään, on tosiaankin loukattu.
- 276 Valitusperuste, joka koskee oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä toteamiseen, ei tämän toteamisen ja tapauksen ominaispiirteiden valossa tarkasteltuna oikeuta kumoamaan valituksenalaista tuomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön kehittymisen takia.
- 277 Ensinnäkin asetuksen N:o 17/11 artiklan 2 kohdan nojalla esitettyjen tietopyyntöjen osalta on todettava, että niitä on tarkasteltu valituksenalaisen tuomion 455—457 kohdassa.
- 278 Tältä osin on todettava, että valittajat eivät esitä mitään nimenomaista väitettä edellä mainituissa kohdissa esitetyistä perusteluista, joiden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oikeudellisella perusteella hylkäsi valittajien esittämän väitteen.

- 279 Valittajat eivät siis näytä, kuinka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tehnyt valituksenalaisen tuomion 456 kohdassa oikeudellisen virheen perustellessaan hylkäämistä toteamuksella, jonka mukaan yrityksellä ei ole velvollisuutta vastata tietopyyntöön, sillä asetuksen N:o 17 15 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetty seuraamus määrätään vain siinä tapauksessa, että suostuttuaan vastaamaan yritys antaa virheellisiä tietoja. On huomautettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen perustellusti korostanut sitä merkityksellistä eroa, joka on olemassa tietopyyntöjen ja tietojen vaatimista koskevien päätösten välillä. Kyseisissä päätöksissä uhataan yritystä seuraamuksella myös siinä tapauksessa, että yritys kieltäytyy vastaamasta.
- 280 Tietopyynnöistä esitetty väite on siis hylättävä.
- 281 Toiseksi on todettava, että asetuksen N:o 17 11 artiklan 5 kohdan mukaisesti tehtyjä tietojen vaatimista koskevia päätöksiä on tarkasteltu valituksenalaisen tuomion 451—454 kohdassa.
- 282 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että oli selvää, että tietojen vaatimista koskevissa päätöksissä esitetyt kysymykset, joiden lainmukaisuuden valittajat olivat saattaneet kyseenalaiseksi, ovat samanlaiset kuin kysymykset, jotka yhteisöjen tuomioistuin kumosi edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio antamassaan tuomiossa, joten sama lainvastaisuus koskee näitä kysymyksiä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi kuitenkin, että yritykset olivat joko kieltäytyneet vastaamasta näihin kysymyksiin tai kiistäneet ne tosi-seikat, joista niille esitettiin kysymyksiä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä, että kyseisten kysymysten lainvastaisuudella ei ole mitään merkitystä toisen PVC-päätöksen lainmukaisuuden kannalta ja korosti, että kantajat eivät olleet yksilöineet mitään vastausta, joka olisi annettu juuri näihin kysymyksiin, eivätkä myöskään osoittaneet, kuinka komissio olisi käyttänyt näitä vastauksia toisessa PVC-päätöksessään.
- 283 Lausueessaan näin asetuksen N:o 17 11 artiklan 5 kohdan nojalla tehdyistä päätöksistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oikeudellisella perusteella

hylkäsi implisiittisesti kantajien väitteen, joka koski niitä tässä oikeudellisessa yhteydessä esitettyjä kysymyksiä, jotka eivät merkinneet sitä, että yritysten olisi pitänyt antaa vastauksia, jotka olisivat johtaneet siihen, että yritysten olisi pitänyt tunnustaa tutkinnan kohteena olevat kilpailusääntöjen rikkomiset, eli kysymyksiä, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan eivät siis vaikuttaneet edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio annetussa tuomiossa tarkoitetulla tavalla lainvastaisilta.

- 284 Niistä näihin samoihin päätöksiin sisältyvistä kysymyksistä, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin piti lainvastaisina, kyseinen tuomioistuin totesi lähinnä, viittaamatta ainoastaan niihin kysymyksiin, joihin ei vastattu, että niihin ei annettu vastauksia, jotka olisivat muodostaneet tunnustuksia tai jotka olisivat merkinneet kolmansien syyttämistä, sillä niihin joko kieltäydyttiin vastaamasta tai niissä esitetty seikat kiistettiin.
- 285 Näin tehdessään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin harjoitti tosiseikkojen arviointia, joka ei sitä tilannetta lukuun ottamatta, että tuomioistuimelle esitetty selvitys otetaan huomioon vääristyneellä tavalla, ole oikeuskysymys, joka sinänsä kuuluu yhteisöjen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin (ks. mm. yhdistetyt asiat C-280/99 P—C-282/99 P, Moccia Irme ym. v. komissio, tuomio 21.6.2001, Kok. 2001, s. I-4717, 78 kohta ja asia C-430/00 P, Dürbeck vastaan komissio, määräys 13.11.2001, Kok. 2001, s. I-8547, 24 kohta).
- 286 Tukeakseen väitteitään, joiden mukaan tiettyjen yritysten vastaukset olivat myötävaikuttaneet asian selvittämiseen, LVM ja DSM tyytyvät valituksissaan viittaamaan ilman erityisiä selityksiä kuuteen muiden yritysten vastaukseen, joihin LVM ja DSM olivat vedonneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle toimittamissaan vastauskirjelmissä.
- 287 Kyseiset valittajat eivät täsmennä, oliko nämä vastaukset toimitettu tietopyyntöjen perusteella eli ilman pakkoa, vai tietojen vaatimista koskevien päätösten perusteella eli siis oikeudellisen pakon edessä.

- 288 Siltä osin kuin edellä tarkoitetut vastaukset on annettu tietopyyntöjen perusteella, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi valituksenalaisen tuomion 456 kohdassa esitetystä syystä pitää niiden käyttämistä lainvastaisena (ks. tämän tuomion 279 kohta).
- 289 Siltä osin kuin ne on annettu tietojen vaatimista koskevien päätösten johdosta, LVM ja DSM eivät mitenkään yksilöi näissä vastauksissa esitettyä tietoa, jota tosiasiallisesti olisi käytetty esittäessä syytöksiä itse päätösten adressaatteja tai kantajia vastaan, vaikka katsottaisiin, että näiden viimeksi mainittujen osalta vastaava väite kuuluu edelleen perusteeseen, joka koskee oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä toteamiseen.
- 290 Näin ollen valittajat eivät ole menettelleet siten, että yhteisöjen tuomioistuin voisi varmistaa, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ottanut tosiseikat väärityneellä tavalla huomioon arvioidessaan niitä toimenpiteitä, joihin tällaisissa päätöksissä oleviin kysymyksiin, jotka se on todennut lainvastaisiksi, annettujen vastausten johdosta on ryhdyttävä.
- 291 Valittajat eivät myöskään osoita, että vastauksia, joita niiden mukaan annettiin näissä samoissa päätöksissä oleviin muihin kysymyksiin, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole pitänyt lainvastaisina, olisi käytetty syytösten perustana.
- 292 Tästä seuraa, että myös tietojen vaatimista koskevista päätöksistä esitetty väite on hylättävä ilman, että olisi tarpeen lausua siitä, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan valituksenalaisen tuomion 446—449 kohdassa, jossa se viittaa edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio annettuun tuomioon, että tällaiset päätökset ovat lainvastaisia vain siltä osin kuin kysymys pakottaa yrityksen antamaan sellaisia vastauksia, joiden seurauksena sen olisi tunnustettava kilpailusääntöjen rikkominen.

293 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä kokonaisuudessaan.

10. DSM:n ja ICI:n esittämä peruste, joka koskee liikesalaisuuden rikkomista ja puolustautumisoikeuksien loukkaamista

294 DSM ja ICI ovat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vedonneet liikesalaisuuden rikkomiseen, josta säädetään asetuksen N:o 17 20 artiklassa, joka koskee myös puolustautumisoikeuksien turvaamista. Ne ovat arvostelleet komissiota siitä, että se on PVC-alaa koskevassa menettelyssä valtuutuksen perusteella vuoden 1983 marraskuussa ICI:n tiloissa tarkastusta suorittaessaan saanut ICI:ltä uudelleen jäljennöksiä asiakirjoista — eli niin sanotusta suunnitteliasiakirjasta, niin sanotusta taakan jakoa koskevasta asiakirjasta sekä ICI:n 15.4.1981 päivätystä muistiosta — joista se oli jo saanut tiedon ja jäljennökset aiemmin näissä samoissa tiloissa erään toisen, polypropeenialaa koskevan menettelyn yhteydessä 13. ja 14.10.1983 valtuutuksen perusteella suoritettussa tarkastuksessa.

295 DSM on esittänyt saman väitteen niiden kuukausittaisten tai neljännesvuositaitaisten raporttien osalta, jotka koskevat kaikkia tuona ajanjaksona tuotettuja ja myytyjä polymeerejä eli joko polypropyleeniä (jäljempänä PEBD) ja PVC:tä. DSM:n mukaan komissio pääsi selville näistä asiakirjoista, jotka ovat liitteinä P 5, P 6, P 9, P 11, P 13, P 14, P 18, P 21, P 24, P 29, P 39, P 41 ja P 71, myös 13. ja 14.10.1983 polypropyleeniä koskevassa menettelyssä ja vaati niitä uudelleen ICI:ltä ja DSM:ltä PVC-alaa koskevassa menettelyssä näiden kahden yrityksen toimitiloissa 21.—23.11.1983 ja 6.12.1983 valtuutuksien perusteella suorittamissaan tarkastuksissa.

296 DSM esittää, että kyseinen käyttäytyminen oli ristiriidassa myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kanssa, sillä vaikka tässä artiklassa ei ole erityisiä näytön hankkimista ja käyttöä koskevia sääntöjä, se ei kuitenkaan estä

selvittämästä, onko menettely kokonaisuutena tarkastellen eli mukaan lukien näytön esittämistapa oikeudenmukainen (asia Kostovski, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 20.11.1989, A-sarja, nro 166, 39 kohta; asia Vidal, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.4.1992, A-sarja nro 235 B, 33 kohta ja asia Edwards, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 16.12.1992, A-sarja nro 247 B, 34 kohta).

- 297 DSM ja ICI arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on hylännyt niiden väitteet ja pitänyt lainmukaisena riidanalaisten asiakirjojen käyttämistä siten, että käytettiin niistä PVC-alaa koskevan menettelyn yhteydessä saatuja uusia jäljennöksiä. Tällainen ratkaisu on DSM:n ja ICI:n mukaan nimittäin ristiriidassa edellä mainitussa asiassa Dow Benelux vastaan komissio annetun tuomion, yhdistetyissä asioissa Asociación Española de Banca Privada ym. 16.7.1992 annetun tuomion (Kok. 1992, s. I-4785) ja asiassa C-36/92 P, SEP vastaan komissio, 19.5.1994 annetun tuomion (Kok. 1994, s. I-1911) kanssa.
- 298 Tältä osin on palautettava mieliin, että asetuksen N:o 17 20 artiklan 1 kohdasta ja 14 artiklan 2 ja 3 kohdasta seuraa, että tarkastuksissa saatuja tietoja ei voida käyttää muihin tarkoituksiin kuin tarkastusvaltuutuksissa tai tarkastuksia koskevassa päätöksessä mainittuihin tarkoituksiin (em. asia Dow Benelux v. komissio, tuomion 17 kohta).
- 299 Tällä vaatimuksella pyritään turvaamaan asetuksen N:o 17 20 artiklassa nimenomaisesti mainitun salassapitovelvollisuuden lisäksi yritysten puolustautumisoikeudet (ks. em. asia Dow Benelux v. komissio, tuomion 18 kohta), jotka samalla kuuluvat yhteisön oikeuden peruseriaatteiden alaisuuteen ja jotka vahvistetaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa.
- 300 Nämä oikeudet vaarannettaisiin vakavasti, jos komissio voisi vedota yrityksiä vastaan sellaiseen tarkastuksessa saatuun selvitysaineistoon, joka ei mitenkään liittyisi kyseisen tarkastuksen kohteeseen eikä tarkoitukseen (em. asia Dow Benelux v. komissio, tuomion 18 kohta).

- 301 Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että olisi kiellettyä, että komissio aloittaisi uuden tutkimusmenettelyn selvittääkseen niiden tietojen paikkansapitävyyden, jotka se on sattumalta saanut aiemmin suoritettussa tarkastuksessa, tai täydentääkseen näitä tietoja, mikäli nämä tiedot antaisivat viitteitä perustamissopimuksen kilpailusääntöjen vastaisten menettelytapojen olemassaolosta (em. asia Dow Benelux v. komissio, tuomion 19 kohta).
- 302 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nyt esillä olevassa tapauksessa ensin perustellusti muistuttanut näistä periaatteista, jotka yhteisöjen tuomioistuin on ilmaissut edellä mainitussa asiassa Dow Benelux vastaan komissio antamassaan tuomiossa ja jonka kanssa edellä mainitut yhdistetyissä asioissa Asociación Española de Banca Privada ym. annettu tuomio (43 kohta) ja asiassa SEP vastaan komissio annettu tuomio (29 kohta), joihin DSM on vedonnut, eivät ole ristiriidassa, ja sen jälkeen todennut valituksenalaisen tuomion 474 kohdassa, että komissio ei ollut esittänyt nyt esillä olleissa yhdistetyissä asioissa oma-aloitteisesti sellaisia asiakirjoja, jotka se oli saanut muussa menettelyssä, vaan se oli saanut nämä asiakirjat uudelleen erityisesti PVC-tapausta koskevien valtuutuksien nojalla.
- 303 Näin määritettyjen tosiseikkojen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tämän jälkeen analysoi tätä perustetta katsoen, että siinä kysytään, oliko komissiolla, joka oli saanut asiakirjat ensimmäisen asian yhteydessä ja pitänyt niitä merkinä siitä, että oli tarpeen aloittaa toinen menettely, oikeus vaatia tätä jälkimmäistä menettelyä koskevien valtuutuksien perusteella uutta jäljennöstä näistä asiakirjoista ja käyttää niitä sitten selvitysaineistona tässä jälkimmäisessä menettelyssä.
- 304 Tästä kysymyksestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin aivan oikein katsoi valituksenalaisen tuomion 476 kohdassa, että koska komissio oli saanut uudelleen nämä asiakirjat erityisesti PVC-tapausta koskevien, asetuksen N:o 17/14 artiklan mukaisten tarkastusvaltuutuksien nojalla ja käyttänyt niitä näissä valtuutuksissa ilmoitettuun tarkoitukseen, se oli kunnioittanut yritysten puolustautumisoikeuksia sellaisina, kuin ne tästä säännöksestä ilmenevät.

305 Yrityksiltä ei nimittäin mitenkään riistetä asetuksen N:o 17 20 artiklassa annettua suojaa, kun komissio pyytää uudelleen tiettyä asiakirjaa. Yritykset ovat puolustautumisoikeuksiensa kannalta tällöin samassa tilanteessa kuin ne olisivat, jos komissiolla ei vielä olisi kyseistä asiakirjaa, koska komissiolla ei ole oikeutta käyttää välittömästi selvitysaineistona myöhemmässä menettelyssä asiakirjaa, jonka se on saanut aiemmassa menettelyssä.

306 On korostettava — kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinkin on tehnyt valituksenalaisen tuomion 477 kohdassa — että sen seikan johdosta, että komissio on saanut asiakirjoja ensimmäisen kerran jossain tietyssä asiassa, ei synny tältä osin absoluuttista suojaa sitä vastaan, että näitä asiakirjoja ei voitaisi laillisesti vaatia jossain toisessa asiassa ja käyttää siinä selvityksenä.

307 Edellä esitetystä seuraa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tehnyt oikeudellista virhettä päätyessään siihen, ettei asetuksen N:o 17 20 artiklaa ole rikottu ja ettei myöskään puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen perusperiaatetta ole loukattu.

308 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

11. LVM:n, DSM:n, Elf Atochemin, Degussan ja Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska niille ei ole annettu oikeutta tutustua riittävässä määrin komission asiakirja-aineistoon

309 LVM, DSM, Elf Atochem, Degussa ja Enichem väittivät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen, kun se hylkäsi perusteen, jonka kyseiset valittajat olivat sille esittäneet ja jonka mukaan puolustautumis-

oikeuksien kunnioittamisen peruseriaa on loukattu, koska komissio ei ole antanut oikeutta tutustua riittävässä määrin asiakirja-aineistoonsa hallintomenettelyssä.

- 310 Kyseiset valittajat korostavat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen todenneen, että komissio ei ollut hallintomenettelyssä antanut valittajille sääntöjenmukaisesti oikeutta tutustua asiakirja-aineistoonsa.
- 311 Nämä valittajat arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on kuitenkin asettanut toisen PVC-päätöksen kumoamisen edellytykseksi sen, että se, että asiakirjoihin ei ole annettu oikeutta tutustua, on voinut asianomaisen yrityksen haitaksi vaikuttaa menettelyn kulkuun ja kyseisen päätöksen sisältöön.
- 312 Kyseisten valittajien mukaan kumoaminen ei edellytä, että sillä, että ei ole annettu oikeutta tutustua asiakirjoihin, olisi ollut tosiasiallisesti vaikutusta. LVM ja DSM esittävät, että kun otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta ilmenevä oikeus saada yhdenvertainen oikeus tutustua asiakirjoihin (em. asia Edwards, tuomion 36 kohta; asia Lynas v. Sveitsi, Euroopan ihmisoikeustoimikunta 6.10.1977, kanne nro 7317/75, *Annuaire de la convention européenne des droits de l'homme*, s. 413), yksistään sen toteaminen, että oikeutta tutustua asiakirjoihin ei ole myönnetty täydellisenä, johtaa komission päätöksen kumoamiseen. Vastaavansuuntaisesti Enichem väittää, että se, ettei kaikkia asiakirja-aineistoon sisältyviä asiakirjoja, luottamuksellisia tai sisäisiä asiakirjoja lukuun ottamatta, ole annettu tiedoksi, merkitsee sellaisenaan puolustautumisoikeuksien loukkaamista. Degussa mukaan riittää, että komissio ei ole toimittanut yritysten puolustautumisen kannalta mahdollisesti hyödyllisiä asiakirjoja yrityksille.
- 313 LVM, DSM, Elf Atochem, Degussa ja Enichem arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on tämän jälkeen itse tarkastellut asiakirjoja, joihin ei hallintomenettelyssä voitu tutustua, ratkaistakseen, oliko sillä, ettei ollut annettu oikeutta tutustua niihin, voinut olla asianomaisen yrityksen haitaksi vaikutusta menettelyn kulkuun ja toisen PVC-päätöksen sisältöön.

- 314 LVM ja DSM väittävät, että tällainen lähestymistapa on ristiriidassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen itsensä esittämän sen väitteen kanssa, jonka mukaan puolustautumisoikeuksien hallintomenettelyssä tapahtunutta loukkaamista ei voida korjata oikeudenkäynnin aikana. Degussan ja Enichemin kanssa samansuuntaisesti ne katsovat, että riidanalaisia asiakirjoja tarkastellessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on toiminut tutkimuksen suorittajana eli siis komission sijassa ja asemessa ja korjannut näin ollen virheen jälkikäteen.
- 315 Tältä osin on syytä todeta, että kilpailuasioissa oikeudella tutustua asiakirjoihin on tarkoitus muun muassa mahdollistaa se, että ne, joille väitetiedoksiannot on osoitettu, saavat tietoonsa komission asiakirja-aineistoon sisältyvän selvitysaineiston, jotta ne voisivat asianmukaisella tavalla ilmaista tämän selvityksen perusteella näkemyksensä päätelmistä, jotka komissio on tehnyt väitetiedoksiannossaan (asia C-51/92 P, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4235, 75 kohta ja siinä mainittu oikeuskäytäntö).
- 316 Oikeudella tutustua komission asiakirja-aineistoon pyritään siis takaamaan puolustautumisoikeuksien tehokas käyttö (ks. em. asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 76 kohta), ja kyseiset oikeudet samalla kuuluvat sekä yhteisön oikeuden perusperiaatteiden alaisuuteen että vahvistetaan Euroopan ihmis-oikeussopimuksen 6 artiklassa, kuten tämän tuomion 299 kohdassa on muistutettu.
- 317 Se, että oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon päätöksen tekemistä edeltävässä menettelyssä loukataan, voi periaatteessa johtaa kyseisen päätöksen kumoamiseen, jos asianomaisen yrityksen puolustautumisoikeuksia on loukattu (em. asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 77 kohta).
- 318 Puolustautumisoikeuksien loukkaamista ei voida tällaisessa tilanteessa korjata pelkästään sillä, että asiakirjoihin tutustuminen on tehty mahdolliseksi riidan-

alaisen päätöksen kumoamiseksi mahdollisesti nostetun kanteen johdosta käydyn oikeudenkäynnin aikana. Kun oikeus tutustua asiakirjoihin on taattu tässä vaiheessa, asianomaisen yrityksen ei tarvitse osoittaa, että jos sillä olisi ollut oikeus tutustua asiakirjoihin, joita ei ole annettu tiedoksi, komission päätös olisi ollut sisällöltään toisenlainen, vaan sen on osoitettava ainoastaan, että se olisi voinut käyttää kyseisiä asiakirjoja puolustukseksi (em. asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 78 ja 81 kohta).

319 Nyt esillä olevassa tapauksessa on selvää, että komissio on hallintomenettelyssä antanut oikeuden tutustua vain osaan hallintomenettelyn asiakirja-aineistostaan, minkä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin onkin todennut valituksenalaisen tuomion 1010 kohdassa ennen kuin se päätteli kyseisen tuomion 1019 kohdassa, ettei komissio siis ollut antanut sääntöjenmukaisesti oikeutta tutustua kyseiseen asiakirja-aineistoon.

320 On myös selvää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on 7.5.1997 päivätyllä kirjeellä antanut kullekin kantajalle prosessinjohtotoimena oikeuden tutustua komission asiakirja-aineistoon, paitsi ei komission sisäisiin asiakirjoihin ja sellaisiin asiakirjoihin, joissa on liikesalaisuuksia tai muita luottamuksellisia tietoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kehottanut kantajia esittämään huomautuksia, joissa niiden olisi pitänyt osoittaa, kuinka se, ettei tiettyjä asiakirjoja ole annettu tiedoksi, on voinut vaikuttaa niiden puolustautumiseen. Kantajat esittivät sille tällaisia huomautuksia.

321 Tämän tuomion 315—318 kohdassa mieliin palautettujen periaatteiden valossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin menetteli perustellusti todetessaan ensin valituksenalaisen tuomion 1011 kohdassa, että yrityksillä on oikeus tutustua asiakirja-aineistoon, että kyseinen oikeus on yksi menettelyllisistä takeista, joiden tarkoituksena on puolustautumisoikeuksien suojaaminen, ja että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen on yhteisön oikeuden perustavanlaatuinen periaate.

322 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei tämän jälkeen ole menetellyt virheellisesti todetessaan valituksenalaisen tuomion 1020 kohdassa, että se, että

komissio ei ollut antanut sääntöjenmukaisesti oikeutta tutustua asiakirja-aineistoonsa, ei kuitenkaan yksinään voinut johtaa toisen PVC-päätöksen kumoamiseen. Kyseinen tuomioistuin vain ilmaisi toisin sanoin ajatuksen siitä, että tämä seikka yksinkertaisesti voi periaatteessa johtaa kumoamiseen (ks. tämän tuomion 317 kohta).

- 323 Samoin korostaessaan valituksenalaisen tuomion 1021 kohdassa, että on tarkasteltava, onko niillä ehdoilla, joilla kantajat ovat saaneet oikeuden tutustua komission hallintomenettelyn asiakirja-aineistoon, ollut vaikutusta kantajien puolustautumismahdollisuuksiin, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on asettanut kumoamisen edellytykseksi sen, että asianomaisen yrityksen puolustautumisoikeuksia on loukattu (ks. myös tämän tuomion 317 kohta).
- 324 Lopuksi on huomautettava, että esittäessään tässä valituksenalaisen tuomion samassa kohdassa, että puolustautumisoikeuksien loukkaamisen toteamiseksi riittää, kun osoitetaan, että se, ettei ole annettu oikeutta tutustua kyseisiin asiakirjoihin, "on voinut vaikuttaa" kantajan vahingoksi menettelyn kulkuun ja päätöksen sisältöön, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vain asettanut edellytyksen, jonka mukaan tämän kantajan on vain näytettävä toteen, että se olisi voinut käyttää riidanalaisia asiakirjoja puolustukseensa (ks. tämän tuomion 318 kohta).
- 325 Niinpä ratkaistessaan asian näin ilman, että se olisi korjannut virhettä jälkikäteen, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti rajannut valvontansa koskemaan ainoastaan sitä, olisiko jokin yritys voinut vedota kyseisiin asiakirjoihin puolustukseensa.
- 326 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä aivan oikein valituksenalaisen tuomion 1022 kohdassa, että päätös olisi kumottava, jos sen harjoittamassa valvonnassa päädyttäisiin myönteiseen vastaukseen.
- 327 Täsmentäessään tässä yhteydessä, että hallintomenettelyvaiheessa tehtyä puolustautumisoikeuksien loukkaamista ei voida korjata ensimmäisen oikeusasteen

tuomioistuimessa käytävässä oikeudenkäynnissä, jossa harjoitettava valvonta ei voi korvata hallintomenettelyssä tehtyä asian täydellistä selvittämistä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ristiriitaisuuksiin syyllistymättä vain vahvistanut, että kyseinen tuomioistuimen harjoittama valvonta on rajallista. Se on vielä vahvistanut harjoittamansa valvonnan rajallisuuden valituksenalaisen tuomion 1035 kohdassa, jossa se korosti, että sen harjoittaman valvonnan päämääränä on selvittää, onko sillä, ettei asiakirjoista tai niiden otteista ole annettu tietoa, voinut olla vaikutusta kantajien puolustautumismahdollisuuksiin.

328 Edellä esitetystä seuraa, että valittajien väitteet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamasta analyysistä eivät ole perusteltuja.

329 Degussa esittää vielä, että asiakirjoja, joita ei ollut annettu tiedoksi hallintomenettelyssä ja joita on tarkasteltu valituksenalaisen tuomion 1060 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, olisi juuri pitänyt pitää sellaisina, että ne voivat olla hyödyllisiä puolustautumisen kannalta. Näissä asiakirjoissa näytetään Degussan mukaan toteen muun muassa kireän kilpailun olemassaolo, se, että PVC:n tuottajat käyttäytyivät aggressiivisesti hintojen suhteen, tuottajien välisen kompensatiojärjestelmän huono toiminta ja hinta-asioissa tehtyjen aloitteiden heikko menestys, jota on joskus pidetty jopa epäonnistumisena. Degussan mukaan ei siis ollut mitenkään poissuljettua, että komissio olisi ottanut nämä seikat huomioon kyseisen kantajan eduksi. Komission käytännön mukaanhann kielletyn yhteistoimintajärjestelyn täytäntöönpanon toteennäytetty epäonnistuminen johtaa yleensä sakon määrän pienentämiseen.

330 Tältä osin on syytä muistuttaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen harjoittama tosiseikkojen arviointi ei sitä tilannetta lukuun ottamatta, että kyseiselle tuomioistuimelle esitetty selvitys otetaan huomioon vääristyneellä tavalla, ole oikeuskysymys, joka sellaisenaan kuuluu yhteisöjen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin (ks. tämän tuomion 285 kohta).

331 Nyt esillä olevassa tapauksessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittama arviointi koskee kysymystä siitä, olisiko valittaja voinut käyttää riidanalaisia asiakirjoja puolustukseensa. Arviointi siis koski tosiseikkaa.

332 Valituksenalaisen tuomion riidanalaisista kohdista, joita on tarkasteltu Degussan esittämän kritiikin ja toisen PVC-päätöksen perustelujen valossa, ei kuitenkaan ilmene, että tosiseikat olisi mitenkään otettu huomioon vääristyneellä tavalla.

333 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa valituksenalaisen tuomion 1061 kohdassa, että kyseisillä asiakirjoilla ei pyritä saattamaan välittömästi kyseenalaisiksi muita komission päätelmiensä tueksi esittämiä asiakirjoja, vaan niillä pyritään näyttämään toteen, että markkinoilla oli kireää kilpailua, mikä on ristiriidassa näiden päätelmien kanssa.

334 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jatkaa valituksenalaisen tuomion 1062 ja 1063 kohdassa seuraavasti:

”1062 Komission [toisesta PVC-päätöksestä] kuitenkin ilmenee, että nämä seikat on otettu täysimääräisesti huomioon. Niinpä komissio ei väitäkään, että hintoja olisi nostettu jatkuvasti ajanjaksona, jona kilpailusääntöjä rikottiin, eikä myöskään, että ne olisivat pysyneet vakaina kyseisen ajanjakson aikana. Päinvastoin, [toisen PVC-päätöksen] liitteenä olevista taulukoista ilmenee, että hinnat eivät lakanneet vaihtelemasta ja että hinnat saavuttivat alimman tasonsa vuoden 1982 ensimmäisellä neljänneksellä. Komissio on näin nimenomaisesti myöntänyt, että hinta-aloitteet onnistuivat vain osittain ja että niiden joskus katsottiin epäonnistuneen ([toisen PVC-päätöksen] 22 ja 36—38 kohta). Komissio on lisäksi osoittanut tiettyjä syitä näille tuloksille: paitsi että se viittasi tuottajista riippumattomiin syihin (ostajien tavallista aiemmin tekemät ostot, tuonti kolmansista maista, kysynnän romahtaminen erityisesti vuonna 1981 ja vuonna 1982, erityisalennukset, — —), se korosti, että tietyt tuottajat ovat joskus asettaneet etusijalle myynnin volyyminsä hintojen kustannuksella (toisen PVC-päätöksen] 22 ja 38 kohta) ja että ottaen huomioon markkinoiden erityispiirteet olisi ollut turhaa yrittää viedä läpi yhdenmukaistettuja hinta-aloitteita, jos olosuhteet eivät olisi olleet otollisia korotukselle (toisen PVC-päätöksen] 38 kohta). Komissio on myös ollut varsin hyvin tietoinen tiettyjen yritysten ’aggressiivisesta’ käyttäytymisestä ([toisen PVC-päätöksen] 22 kohta). Samoin se on

korostanut, että vaikka taakanjakoa koskeva asiakirja, Alcudia-asiakirja ja DSM-asiakirja osoittavat tuottajien välisen korvausjärjestelmän olleen olemassa, niiden perusteella voidaan myös päätellä, että nämä järjestelmät eivät ole toimineet kunnolla ([toisen PVC-päätöksen] 11 kohta). Kaikki nämä seikat huomioon ottaen komissio on määrittänyt kantajille määrätyn sakon suuruuden.

- 1063 On korostettava, että jo liitteet P1—P70 sekä komission asianosaisille vuoden 1988 toukokuussa lähettämät asiakirjat muodostivat runsaan asiakirjaperustan, jonka perusteella kantajat pystyivät vetoamaan, minkä ne myös tekivätkin, sellaisten seikkojen olemassaoloon, joihin ne nyt vetoavat.”
- 335 Valituksenalaisen tuomion näiden perustelujen — joita toisen PVC-päätöksen edellä mainittujen kohtien lukeminen tukee — valossa vaikuttaa jopa siltä, että sen lisäksi, että Degussa ei ole näyttänyt toteen sitä, että tosiseikat olisi otettu huomioon vääristyneellä tavalla, se on esittänyt väitteen, jolla ei ole kohdetta, sillä
- komissio on ottanut huomioon ne seikat, joiden Degussa väittää voineen olla hyödyllisiä Degussan puolustautumisen kannalta
- Degussa on voinut vedota näihin seikkoihin hallintomenettelyssä — ja onkin tosiasiallisesti vedonnut niihin — niiden erittäin lukuisten asiakirjojen avulla, jotka sisältävät otteita, joissa otetaan itse valituksen sanamuodon mukaan huomioon se, että PVC:n tuottajat eivät noudattaneet yhtenäistä hintapolitiikkaa ja että ne kilpailivat keskenään suhteellisen kireästi; Degussa on nimenomaisesti myöntänyt saaneensa nämä asiakirjat tiedoksi komissiolta 3.5.1998 sellaisina asiakirjoina, jotka ”voivat olla hyödyllisiä sen puolustautumiselle”.

- 336 Näin ollen Degussan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamasta arvioinnista tekemä väite on hylättävä.
- 337 Enichem riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tekemän analyysin asiakirjoista, jotka Enichem oli valinnut niistä asiakirjoista, joihin se sai oikeuden tutustua oikeudenkäynnin aikana, ja joiden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätyi katsomaan, että puolustautumisoikeuksia ei ollut loukattu.
- 338 Enichem arvostelea ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on näitä asiakirjoja edes tutkimatta jättänyt huomiotta niistä suuren joukon sillä perusteella, että ne on päivätty joko ennen tutkimuksen kohteena ollutta ajanjaksoa tai sen jälkeen. Enichem myöntää, että tämä analyysi liittyy ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamiin tosiseikkojen määrittämisiin ja että tosiseikkojen määrittämistä ei voida riitauttaa valituksen yhteydessä. Enichem kuitenkin arvostelea sitä menetelmää, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on turvautunut jättäessään huomiotta kyseiset asiakirjat. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Enichemin mukaan soveltanut kaavamaista ja asiayhteydestä irrallista aikakriteeriä. Enichemin mukaan tällaista kriteeriä ei voida hyväksyä. Enichem esittää, että asiakirjat sisälsivät tietoja, jotka ovat arvokkaita arvioitaessa tuottajien, muun muassa Enichemin itsensä, käyttäytymistä erityisesti tutkimuksen kohteena olevana ajanjaksona ja arvioitaessa kyseisen tutkimuksen kohteena olevia tosiseikkoja. Enichem lisää, että samansuuntaisia tietoja oli johdettavissa myös niistä asiakirjoista, jotka eivät olleet peräisin tutkimuksen kohteena olevalta ajanjaksolta vaan joissa esimerkiksi viitataan tähän ajanjaksoon tai joiden perusteella voitiin verrata aiempaa ja myöhempää ajanjaksoa toisiinsa.
- 339 Tältä osin on palautettava mieliin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 1040 kohdassa jättänyt tarkastelussa huomiotta ne asiakirjat ja asiakirjojen otteet, jotka koskevat yhteistoimintajärjestelyn luomista edeltävää ajanjaksoa tai sen päivämäärän jälkeistä ajanjaksoa, jona rikkomisen loppui ja jonka komissio otti huomioon sakon suuruutta määrittäessään. Tätä varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korosti, että rikkomisen ajanjakson kannalta ei ole merkitystä asiakirjan päivämäärällä vaan sen kohdan asiakuuluvuudella, johon kantaja vetosi.

- 340 On todettava, että Enichem yrittää riidanalaisiin asiakirjoihin sovelletun arviointiperusteen riitauttamalla tosiasiallisesti saattaa kyseenalaiseksi juuri arvionnin, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt kunkin asiakirjan sisällöstä ja joka voidaan kumota valituksen johdosta vain, jos selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla (ks. tämän tuomion 285 kohta).
- 341 Enichem ei kuitenkaan ilmoita, mitkä nimenomaisesti yksilöityjen asiakirjojen tarkkaan määritellyt kohdat voisivat tukea sen väitettä, jonka mukaan se olisi voinut käyttää kyseisiä asiakirjoja puolustukseensa huolimatta niiden päivämäärästä tai siitä ajanjaksosta, johon ne liittyvät.
- 342 Näin ollen yhteisöjen tuomioistuin ei voi Enichemin esittämän perusteella selvittää, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ottanut tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla arviointia suorittaessaan.
- 343 Tästä seuraa, että Enichemin väite on hylättävä.
- 344 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä kokonaisuudessaan.

12. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on loukattu, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohtaa ja 64 artiklaa on rikottu sekä vastuun henkilökohtaisuuden periaatetta olisi loukattu suullisen käsittelyn järjestämisen yksityiskohdilla

- 345 Montedison esittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen painokkaasti esittämä kehoitus esittää istunnossa yhteinen puolustuspuheenvuoro ei ole sopu-

soinnussa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa vahvistetun oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden kanssa, ja että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklassa ja sitä seuraavissa artikloissa ei määrätä yhteisestä puolustuksesta. Tällainen puolustus pakottaa Montedisonin mukaan jättämään tarvittaessa esittämättä puolustukseksi tiettyjä perusteita, näyttöä ja väitteitä, jotka eivät ole yhteisiä kaikille kantajina oleville yrityksille. Yhteisen puolustuksen käyttämiseen pakottaminen merkitsee Montedisonin mukaan lisäksi sitä, että yritysten syyllisyys katsottaisiin toteennäytetyksi.

346 Yhteisen puolustuksen järjestämisestä on Montedisonin mukaan seurannut, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt täysin huomiotta Montedisonin kaksi pääasiallista väitettä. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt tarkastelematta Montedisonin kanteessa tarkoitetun selvityksen, vaikka tästä selvityksestä selviää Montedisonin mukaan, että mistään komission keräämästä asiakirjasta ei ilmene, että Montedison olisi ollut niiden joukossa, jotka olivat osallisena niissä rikkomisissa, joista yrityksiä arvostellaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loppujen lopuksi hyväksynyt vain yhden ainoan Montedisonin vastaisen todisteen ja se on tutkinut vain yhden ainoan Montedisonin kehittelemän perusteen, joka koskee Montedisonille suotuisaa selvitystä, ja näin tehdessään tehnyt sitä paitsi virheen kyseisen selvityksen sisällön osalta.

347 Tältä osin on huomautettava, että tätä perustetta esittäessään Montedison vetoaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohtaan, joka koskee asian käsittelyn kuluessa esitettyjä uusia perusteita. Tämä säännös ei kuitenkaan liity esitettyyn väitteeseen.

348 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklan 2 kohdan mukaan prosessinjohtotoimien tavoitteena on erityisesti varmistaa suullisen käsittelyn moitteeton kulku.

349 Kontradiktorista periaatetta sekä puolustautumisoikeuksia, jotka myös vahvistetaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa, kunnioittaen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi näin ollen kehottaa asianosaisia esittämään

yhdessä yhteiset perusteet, jotta estettäisiin samanlaisten perusteiden toistaminen, ja kullakin asianosaisella on edelleen mahdollisuus täydentää näitä perusteita omakohtaisilla perusteilla.

350 Nyt esillä olevassa tapauksessa asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten 22.1.1998 annetulla määräyksellä.

351 Montedison ei näytä toteen eikä edes väitä, että sen valituksessaan käyttämän sanamuodon mukaiseen ”ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen painokkaasti esittämään kehoitukseen esittää yhteinen puolustuspuheenvuoro” olisi liittynyt kielto esittää yrityskohtaisesti ne perustelut, joita se ei jakanut muiden asianosaisten kanssa. Päinvastoin kuin Montedison väittää, pelkästään se, että esitetään yhdessä samanlaisia perusteita, ei mitenkään merkitse sitä, että asianomaisten yritysten oletettaisiin olevan syyllisiä.

352 Näin ollen suullisen käsittelyn kulusta esitettyä väitettä ei voida hyväksyä.

353 Ei siis ole tarpeen tarkastella enempää Montedisonin väitettä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei olisi tarkastellut Montedisonin kanteessa tarkoitettua selvitystä ja jonka mukaan kyseinen tuomioistuin olisi perustanut ratkaisunsa yhteen ainoaan Montedisonia koskevaan todisteeseen, siltä osin kuin valittaja ei esitä tätä väitettä erillisenä perusteena vaan ainoastaan osoittaakseen, että sen puolustautumisoikeuksia on loukattu, mikä on Montedisonin mukaan seurausta suullisen käsittelyn virheellisestä etenemisestä ja näin ollen oikeuttaa kumoamaan valituksenalaisen tuomion. Kyseinen väite nimittäin pohjautuu lähtökohtaan, joka on perusteen menestyksen kannalta tarpeellinen mutta joka osoittautuu virheelliseksi.

354 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

13. Montedisonin esittämä peruste, joka koskee oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden loukkaamista ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan rikkomista selvitysaineistoa tutkittaessa

355 Montedison väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen loukanneen samalla sekä Montedisonin oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohtaa selvitysaineistoa tutkittaessa.

356 Montedison väittää ensinnäkin, että valituksenalaisen tuomion 903 ja 904 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut kiintiö- tai kompensatiojärjestelmien olemassaolon sellaisen asiakirjan perusteella, jossa viitataan ainoastaan välillisesti Montedisoniin, ja painottanut ICI:n vaatimaa kiintiöiden suurentamista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei tältä osin ole ottanut Montedisonin mukaan huomioon sitä selitystä, jonka Montedison esitti kannekirjelmänsä sivuilla 46 ja 47.

357 Tältä osin on todettava, että valituksenalaisen tuomion 896 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on aivan oikein esittänyt tiivistetysti Montedisonin kannekirjelmään sisältyneet perustelut, joihin Montedison viittaa valituksessaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomautti, että kantaja riitautti niin sanonut Alcudia-asiakirjan näyttöarvon ja väitti, että yksikään italialainen yritys ei ollut yrityskohtaisesti liittynyt korvausjärjestelmään, ja lisäksi, että vaikka oletettaisiin, että tällainen järjestelmä olisi todellisuudessa otettu käyttöön, se olisi ollut vain yksi niistä bilateraalisten sopimusten nojalla tehdyistä rationalisointitoimenpiteistä, joita komissio itse oli suositellut kriisitilanteessa luotavan kartellin tilalle. Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti tämän saman tuomion 903 ja 904 kohdassa nimenomaisesti kantaa tähän väitteeseen ja katsoi Montedisonin olleen osallisena kyseisessä rikkomisen muodostavassa toiminnassa kahden asiakirjan perusteella, joista toinen oli Alcudia-asiakirja.

- 358 Niinpä väite ei vaikuta perustellulta. Kaiken lisäksi väitteellä saatetaan kyseenalaiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tekemä tosiseikkojen arviointi, joka ei kuulu yhteisöjen tuomioistuimen laillisuusvalvonnan piiriin, paitsi silloin, jos selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla (ks. tämän tuomion 285 kohta), mitä ei ole mitenkään näytetty toteen nyt esillä olevassa tapauksessa.
- 359 Tästä seuraa, että väite on hylättävä.
- 360 Toiseksi Montedison väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon Montedisonin kannekirjelmän 24—31 sivulla tarkoitettuja 23:a asiakirjaa, jotka Montedisonin mukaan olisivat näyttäneet toteen aggressiivisen kilpailun olemassaolon, joka on ristiriidassa hintoja ja markkina-osuuksia koskevan yhteistoimintajärjestelyn kanssa.
- 361 Kun valittajan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle toimittamaa kannekirjelmää tarkastellaan, siitä ei kuitenkaan ole löydettävissä viittausta edellä mainittuihin 23 asiakirjaan, joita sitä paitsi ei ole niiden lukumäärän lisäksi muuten yksilöity. Montedison ei myöskään täsmennä, mitä tuomion osaa se arvostelee.
- 362 Näin ollen Montedisonin väite on hylättävä.
- 363 Kolmanneksi Montedison arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 906 kohdassa jättänyt huomiotta Montedisonin esittämän taulukon, jossa Montedison vertaa tavoitehintoja, joita komissio väittää asetetun, ja tosiasiallisesti käyttämiään hintoja, osoittaakseen, että se ei voinut olla osallisena hinta-aloitteissa. Montedison riitauttaa sen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi voinut toimia näin sen vuoksi, että Montedison ei ollut täsmentänyt, mistä nämä luvut, jotka Montedisonin mukaan edustivat sen tosiasiallisesti käyttämiä hintoja, olivat peräisin, eikä se ollut myöskään täsmentänyt sitä tarkkaa päivämäärää, jona nämä tosiasiallisesti käytetyt hinnat oli todettu. Montedison esittää, että luvut pystyivät olemaan

peräisin vain pakollisista kirjanpitoasiakirjoista, joista ilmenee kaikki Montedipen eli sen tytäryhtiön, jolle Montedison oli siirtänyt PVC-tuotantotoimintansa 1.1.1981, myyntitoimet ja että kyse oli kyseisen ajankohdan keskimääräisistä myyntihinnoista.

364 On kuitenkin korostettava uudelleen, että oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeutensa loukkaamisesta esittämällään perusteella — ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohta ei liity nyt tarkasteltavana olevaan väitteeseen — Montedison yrittää itse asiassa riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittaman selvitysaineiston erään osatekijän arvioinnin.

365 Koska yhteisöjen tuomioistuimen harjoittama laillisuusvalvonta ei voi kohdistua tällaiseen arviointiin, paitsi jos selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla (ks. tämän tuomion 285 kohta), mitä ei ole mitenkään osoitettu toteen nyt esillä olevassa tapauksessa, valittajan väite on hylättävä.

366 Neljänneksi Montedison arvostelea ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1009 ja 1028 kohdassa evännyt Montedisonilta mahdollisuuden vedota edukseen sellaiseen neljään uuteen asiakirjaan, joista Montedison oli saanut tiedon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteuttaman sellaisen prosessinjohtotoimen yhteydessä, joka liittyy oikeuteen tutustua komission asiakirja-aineistoon. Montedisonin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin menetteli virheellisesti katsoessaan, että koska Montedison ei ollut esittänyt kanneperusteita, jotka liittyivät oikeuteen tutustua komission asiakirja-aineistoon, ei ollut syytä ottaa huomioon niitä huomautuksia, jotka Montedison oli esittänyt tämän prosessinjohtotoimen jälkeen.

367 Valittaja väittää, että kyseisissä neljässä asiakirjassa kuvaillaan hintojen katastrofaalista romahtamista Italiassa, kilpailun aggressiivisuutta ja sitä, että ulkomaiset yritykset eivät olleet tietoisia Italian markkinoiden tilasta.

- 368 Montedison esittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan mukaan yritys, joka asian käsittelyn kuluessa löytää puolustautumisensa kannalta hyödyllisiä asiakirjoja, voi näiden asiakirjojen perusteella vedota uuteen perusteeseen, jolloin kyseisiä asiakirjoja pidetään asian käsittelyn aikana esille tulleina tosiseikkoina ja oikeudellisena seikkana.
- 369 Tältä osin on palautettava mieliin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan asian käsittelyn kuluessa ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudelliseen perusteeseen.
- 370 Tämän määräyksen mukaan ei ole mitenkään poissuljettua, että oikeudellisia seikkoja tai tosiseikkoja olisi voinut ilmetä sellaisen prosessinjohtotoimen yhteydessä, jossa oikeus tutustua komission asiakirja-aineistoon myönnetään kaikille kantajille, myös niille, jotka eivät olleet esittäneet kanneperustetta, jonka mukaan heidän oikeuttaan tutustua kyseiseen asiakirja-aineistoon olisi loukattu.
- 371 Lisäksi tämä määräys mahdollistaa kaikkien sellaisten uusien perusteiden esittämisen, jotka perustuvat tällaisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin. Edellä olevassa kohdassa tarkoitetuissa olosuhteissa ei siis ole poissuljettua, että kantaja voisi vedota uuteen perusteeseen, joka juuri koskee sitä, että kantajan oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon on loukattu.
- 372 Nyt esillä olevassa tapauksessa on selvää, että toisin kuin muut kantajat, Montedison ei kanteessaan ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle kanneperustetta, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon olisi loukattu.

- 373 On myöskin selvää, että prosessinjohtotoimina ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien ilmoitti asianosaisille 7.5.1997 päivätyllä kirjeellään päätöksestään antaa kullekin kantajalle oikeus tutustua toiseen PVC-päätökseen johtaneessa asiassa kertyneeseen komission asiakirja-aineistoon lukuun ottamatta komission sisäisiä asiakirjoja ja asiakirjoja, jotka sisältävät liikesalaisuuksia tai muita luottamuksellisia tietoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti kantajia esittämään tämän jälkeen tarvittaessa huomautuksia, joissa osoitettaisiin, kuinka se, ettei näitä asiakirjoja ollut annettu tiedoksi, oli voinut vahingoittaa kantajien puolustautumista.
- 374 Sekin on selvää, että prosessinjohtotoimien ansiosta Montedison sai oikeuden tutustua kyseiseen asiakirja-aineistoon ja että se esitti 28.7.1997 huomautuksensa, joissa se vetosi valituksessa tarkoitettuihin neljään asiakirjaan.
- 375 Näiden huomautusten mukaan Montedison nimenomaisesti väitti, että jos sillä olisi ollut nämä asiakirjat hallussaan valmistellessaan puolustustaan hallintomenettelyssä suoritettavaa yritysten kuulemista varten sekä nostaessaan ensimmäisestä ja toisesta PVC-päätöksestä kannetta, se olisi voinut vedota kyseisiin asiakirjoihin osoittaakseen syytöksen perusteettomaksi.
- 376 Vaikuttaa siis siltä, että valittaja on esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan mukaisesti uutena perusteena perusteen, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon oli loukattu.
- 377 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon tätä viimeksi mainittua määräystä jättäessään tutkimatta Montedisonin esittämät huomautukset sillä valituksenalaisen tuomion 1028 kohdassa esitetyllä perusteella, että Montedison ei ollut esittänyt hallintomenettelyn asiakirja-aineistoon tutustumista koskevaa oikeutta koskevia kanneperusteita.

378 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hyväksyttävä näin tehdyn oikeudellisen virheen osalta ja hylättävä muilta osin.

379 Valituksenalainen tuomio on tämän johdosta kumottava siltä osin kuin siinä hylätään Montedisonin esittämä uusi peruste, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon on loukattu.

14. Enichemin esittämä peruste, joka koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan rikkomista

380 Enichem muistuttaa, että vuonna 1995 asianosaiset suostuivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen pyynnöstä toista PVC-päätöstä koskevien väitteidensä kirjallisen esittämisen keskeyttämiseen sellaisen suullisen käsittelyn järjestämiseksi, jossa tarkasteltiin vain väitteitä, joiden mukaan komissio oli rikkonut menettelytapasääntöjä. Enichem lisää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen korostaneen, että kaikkien asianosaisten nimissä esitetyt lausumat otettaisiin huomioon vain niiden kantajien eduksi, jotka olivat esittäneet nämä väitteet omissa kannekirjelmissään.

381 Enichem täsmentää, että kun kirjallista käsittelyä jatkettiin tämän istunnon jälkeen, se valitsi sen asemesta, että se olisi toistanut vastauskirjelmässään kaikki myös sen puolesta esitetyt lausumat, sen, että se viittasi näihin lausumiin ja liitti kirjelmäänsä yhteisesti esitettyjen suullisten lausumien tekstit.

382 Enichem arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on lähinnä valituksenalaisen tuomion 42 ja 43 kohdassa todennut, että Enichemin vastauskirjelmä ei täytä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyk-

sen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdassa määrättyjä edellytyksiä siltä osin kuin kirjelmässä viitataan yhteisesti esitettyjen suullisten lausumien tekstiin, joten sitä ei voitu ottaa huomioon, koska yleisellä viittauksella muihin asiakirjoihin, vaikka ne olisi liitetty vastauskirjelmään, ei voida korjata sitä, ettei vastauskirjelmässä mainita niitä olennaisia tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, joihin vedotaan.

383 Enichem väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen soveltanut virheellisesti työjärjestyksensä 44 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, koska

- yhteisissä suullisissa lausumissa esitetyt menettelyä koskevat väitteet sisältyivät jo Enichemin kannekirjelmään
- istunnossa kehitellyt lausumat olivat osa oikeudenkäyntiä ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli tietoinen niistä, koska ne oli esitetty kyseisessä tuomioistuimessa
- ne väitteet, joita kantajat ja erityisesti Enichem, esittävät komission puolustuksessaan esittämistä väitteistä, sisältyivät jo yhteisiin suullisiin lausumiin
- se, että vastauskirjelmässä viitataan yhteisesti esitettyihin suullisiin lausumiin, merkitsee väistämättä sitä, että valittaja toisti ominaan kaiken näissä lausumissa esitetyn, jotta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei ollut tarpeen tutkia liitteitä ja määrittää niistä niitä perusteita, joille kanne tai vastauskirjelmä perustuu.

- 384 Enichemin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätelmästä seurasi, että Enichemin vastauskirjelmän sitä osaa, joka koskee oikeudenkäyntivirheitä, ei ollut otettu huomioon tuomion antamista varten tai että sen osalta jätettiin huomiotta kaikki yhteisissä suullisissa lausumissa esitetyt väitteet.
- 385 Tältä osin on todettava, että aiemmin suullisessa käsittelyssä esitettyjen perustelujen, jotka liittyvät kannekirjelmän sisältämiin perusteisiin, toistaminen kirjelmässä täysimääräisesti tai edes tiivistetysti ei ole edellytyksenä sille, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii kyseiset perustelut. Jo suullisesta käsittelystä alkaen nämä perustelut sisältyvät asiassa esitettyihin näkökohtiin ja niiden katsotaan tulleen asiaa käsittelevän tuomioistuimen tietoon. Asiaa käsittelevän tuomioistuimen on näin ollen tutkittava kyseiset perustelut, jotka asiaankuuluvina ja jo esitettyihin perusteisiin liittyvinä eivät muodosta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua uutta perustetta.
- 386 Vaikuttaa siis siltä, että Enichemin vastauskirjelmässään suorittama yleinen viittaus 13. ja 14.6.1995 esitettyjen suullisten lausumien sisältöön merkitsi turhaa toistoa.
- 387 Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jätti huomiotta tämän kirjelmän siltä osin kuin siinä viitataan yhteisesti esitettyihin suullisiin lausumiin, se valituksenalaisen tuomion 43 kohdassa sovelsi työjärjestyksensä 44 artiklan 1 kohdan c alakohtaa suullisen käsittelyn osatekijöihin kaavamaisesti ja virheellisesti, koska sen velvollisuutena joka tapauksessa oli tarkastella suullisessa käsittelyssä pätevästi esitettyjä lausumia.
- 388 EY:n tuomioistuimen perussäännön 51 artiklan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio voidaan kumota kyseisessä tuomioistuimessa asian käsittelyssä tapahtuneen oikeudenkäyntivirheen vuoksi kuitenkin vain, jos osoitetaan, että virhe on kantajan edun vastainen.

389 Enichem kuitenkin tyytyy lähinnä väittämään väitettään muuten täsmentämättä, että suullisessa käsittelyssä sen nimissä pätevästi esitettyjä lausumia ei ole otettu huomioon valituksenalaisessa tuomiossa.

390 Enichem ei yksilöi yhtään asian kannalta merkityksellistä täsmällistä lausumaa, jota valituksenalaisessa tuomiossa ei tosiasiallisesti olisi tarkasteltu kaikille asianosaisille, joita yhteiset suulliset lausumat koskevat, mukaan lukien Enichem itse, yhteisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tiedossa olevana suullisessa käsittelyssä esille tulleen seikkana tai seikkana, joka on nimenomaisesti esitetty jonkun toisen kantajan esittämässä vastauskirjelmässä ja jota ei ole jätetty tutkimatta, ja jolla, jos se olisi tutkittu, olisi voinut olla vaikutusta riita-asian tulokseen.

391 Tarkasteltu peruste on näin ollen hylättävä.

15. Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, joka koskee tosiseikkojen puutteellista tutkimista

392 Wacker-Chemie ja Hoechst arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 611 kohdassa jättänyt huomiotta Hoechstin myyntilukuja, jotka sisältyvät erittäin hyvämaineisen hyväksytyn tilintarkastusyhtiön laatimaan ja kahden tilintarkastajan vahvistamaan asiakirjaan (jäljempänä tilintarkastajien todistus), sillä perusteella, että kyseisten lukujen ei voitu katsoa olevan riittävän luotettavia, jotta ne saattaisivat kyseenalaiseksi Hoechstin itsensä komission esittämään tietopyyntöön toimittamien lukujen paikkansapitävyyden. Tältä osin Wacker-Chemie ja Hoechst ihmettelevät, mitä mahdollisuuksia oikeudenkäynnin asianosaisille jää korjata vahingossa annettuja virheellisiä tietoja, jos hyväksytyn tilintarkastusyhtiön toteamukset eivät riitä.

- 393 Jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voinut hyväksyä tilintarkastajien toteamuksia, sen olisi valittajien mukaan pitänyt selvittää asiaa niiden tietojen osalta, joita se piti virheellisinä ja kyseenalaisina. Jos epäilyjä olisi edelleen esiintynyt, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt ratkaista asia kyseisen yrityksen hyväksi.
- 394 Niinpä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näiden valittajien mukaan ole tarkastellut riidanalaisia seikkoja siitä huolimatta, että ne ovat oikeudellisesti merkityksellisiä. Se ei siis mitenkään ole analysoinut niihin liittyvää selvitystä eikä se myöskään olisi voinut tehdä sitä, koska se ei ollut selvittänyt asiaa.
- 395 Tältä osin on muistettava, että valituksenalaisen tuomion 582 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tosiasiallisesti tarkastellut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista koskevia väitteitä.
- 396 Tarkemmin eriteltynä se on valituksenalaisen tuomion 584—617 kohdassa tarkastellut kiintiöjärjestelmän olemassaoloa koskevia väitteitä.
- 397 Perusteellisen analyysin suoritettuaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensin pitänyt kuutta asiakirjaa selvityksenä tällaisen järjestelmän olemassaolosta.
- 398 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on yksityiskohtaisesti tarkastellut seitsemättä asiakirjaa eli Atochem SA:n toimitiloista löydettyä asiakirjaa, jonka otsikkona on ”PVC — ensimmäinen neljännes” (jäljempänä Atochem-taulukko). Tämä vuoden 1984 ensimmäisiä kuukausia koskeva taulukko tukee komission mukaan sitä, että kiintiöjärjestelmä oli olemassa ainakin vuoden 1984 huhtikuuhun asti.

- 399 Arvioidakseen, onko tämän asiakirjan sisältämillä luvuilla näyttöarvoa vai ei, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tarkastellut niitä vertailuja, joita komissio oli suorittanut näiden ja muiden tietojen, erityisesti PVC:n neljän saksalaisen tuottajan, joita olivat muun muassa Wacker-Chemie ja Hoechst, vuoden 1984 ensimmäisellä kolmanneksella toteuttamaa myyntiä koskevien tietojen kesken.
- 400 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomautti ensiksi, että tämän myynnin selvittääkseen komissio oli käyttänyt BASF:lta, Wacker-Chemiltä ja Hülsilta peräisin olevia tietoja sekä Hoechstin ilmoittamia myyntilukuja ja että se oli päätenyt sellaiseen kokonaislukuun, joka poikkeaa vain vähäisessä määrin Atochem-tilulukosta ilmoitetusta määrästä, mikä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan tukee sitä, että viimeksi mainittua taulukkoa ei ollut voitu laatia ilman tuottajien välistä tietojenvaihtoa.
- 401 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa Hoechst oli kiistänyt ne luvut, jotka se oli itse esittänyt, ja esittänyt uusia lukuja, joiden sen myöhemmin kuitenkin oli todettava olleen virheellisiä.
- 402 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että Hoechst oli 21.10.1988 esittänyt kolmannet luvut, jotka sisältyvät tilintarkastajien todistukseen, johon tämä yritys vetoaa nyt esillä olevaa valitusperustetta tutkittaessa.
- 403 Vaikuttaa siis siltä, että riidanalaisen seikan osalta komission asiakirja-aineistossa oli kolme asiakirjaa, joita voidaan verrata Atochem-tilulukoon komission suorittamien vertailujen tarkastamiseksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tosiasiallisesti tarkastellut näiden Hoechstin esittämien asiakirjojen näyttöarvoa.

404 Päinvastoin kuin Hoechst väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen, jolla oli käytössään asiakirja-aineistoon sisältyviä eri asiakirjoja riidanalaista kohtaa ratkaistessaan, ei ollut mitenkään tarpeen ryhtyä viran puolesta selvittämään asiaa lisää. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei olisi pitänyt ryhtyä selvittämään asiaa lisää myöskään siinä tapauksessa, että se olisi tullut analyysinsä päätteeksi siihen johtopäätökseen, että mikään näistä asiakirjoista ei vaikuttanut luotettavalta. Se olisi tällöin voinut tehdä ratkaisunsa todistustaakkaa koskevien sääntöjen perusteella.

405 Edellä esitetystä seuraa, että tosiseikkojen puutteellista tutkimista koskeva peruste on hylättävä.

406 On todettava, että kysymys siitä, voidaanko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen selvitysaineistosta tekemä arviointi kumota, kuuluu erilliseen perusteeseen, jonka valittajat esittävät selvitysaineiston ottamisesta huomioon vääristyneellä tavalla ja jota tarkastellaan jäljempänä.

16. Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, joka koskee selvitysaineiston ottamista huomioon vääristyneellä tavalla

407 Wacker-Chemie ja Hoechst arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 609 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa ottanut vääristyneellä tavalla huomioon selvitysaineiston, joka muodostuu Hoechstin komissiolle toimittamista luvuista ja erityisesti niistä luvuista, jotka sisältyvät edellisen valitusperusteen käsittelyn yhteydessä mainittuun tilintarkastajien todistukseen. Länsi-Euroopan maissa tilintarkastajien vahvistamalla tarkastustuloksilla katsotaan näiden valittajien mukaan yleensä olevan näyttöarvoa asiaa selvitetäessä tai niiden ainakin oletetaan olevan paikansapitäviä ja tyhjentäviä.

- 408 Tältä osin tämän tuomion 285 kohdassa on jo muistutettu, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittama tosiseikkojen arviointi ei sitä tilannetta lukuun ottamatta, että tuomioistuimelle esitetty selvitys otetaan huomioon vääristyneellä tavalla, ole oikeuskysymys, joka sinänsä kuuluisi yhteisöjen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin.
- 409 Valituksenalaisen tuomion 609 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korosti, että Atochem-taulukossa mainitun saksalaisten tuottajien kokonaismyynnin (198 226 tonnia) ja sen kokonaismyynnin, joka koostuu Hoechstin vapaaehtoisesti ilmoittamista ensimmäisistä luvuista sekä BASF:n, Wacker-Chemien ja Hülsin toimittamista tiedoista (198 353 tonnia), välinen ero oli hyvin pieni, todetakseen, että kyseinen kokonaismyynti oli voitu saada selville vain vaihtamalla tietoja tuottajien kesken.
- 410 Hylätäkseen Hoechstin komissiolle sen järjestämässä kuulemistilaisuudessa toimittamat toiset luvut, joiden tueksi Hoechst ei ollut esittänyt mitään asiakirjoja, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion seuraavassa kohdassa todennut, etteivät ne olleet luotettavia, koska niiden mukaan Hoechstin toimitilojen käyttöaste olisi ollut yli 105 prosenttia, kun muut tuottajat olivat saavuttaneet vain 70 prosentin käyttöasteen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi erityisesti, että Hoechst itse oli myöntänyt näiden lukujen olleen virheellisiä.
- 411 Sen tilintarkastajien todistuksen osalta, johon Wacker-Chemie ja Hoechst lähinnä perustavat selvitysaineiston vääristämistä koskevan kritiikkinsä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on korostanut valituksenalaisen tuomion 611 kohdassa, että tässä todistuksessa olevissa luvuissa on alun perin toimitettuihin lukuihin verrattuna tehty hyvin pieni korjaus, joka pelkästään vahvistaa Atochem-taulukosta ilmenevien lukujen täsmällisyyttä. Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että näiden lukujen välinen ero johtui pelkästään siitä, että jälkimmäisissä luvuissa lisätään ”myyntinä kuluttajille” Hoechstin oma kulutus Kallessa sijaitsevan tehtaansa myyntiin.

412 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut tilintarkastajien todistusta vääristyneellä tavalla huomioon, kun se valituksenalaisen tuomion 611 kohdassa hyväksyi Hoechstin alun perin toimittamat luvut ja huomautti, että kyseinen todistus ei voi saattaa kyseenalaisiksi näitä lukuja.

413 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

17. Montedisonin, Elf Atochemin, Degussan, Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämät perusteet, jotka koskevat tiettyjen perusteiden käsittelemättä jättämistä ja valituksenalaisen tuomion perustelujen ristiriitaisuutta ja puutteellisuutta

414 Montedison arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei se ole käsitellyt Montedisonin esittämää perustetta, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksia on siirtynyt lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio oli tehnyt ensimmäisen PVC-päätöksen, ja jonka mukaan tämä oikeus pysyi yhteisöjen tuomioistuimilla edelleenkin sen jälkeen, kun kyseinen päätös oli kumottu. Elf Atochem väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole käsitellyt sen esittämää perustetta, joka koskee ensimmäisen ja toisen PVC-päätöksen välisiä eroja. Degussa arvostelee valituksenalaista tuomiota siitä, että siinä ei ole käsitelty sen esittämää perustetta, joka koskee sitä, ettei kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ole osallistunut uudelleen asian käsitelyyn ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä. Wacker-Chemie ja Hoechst vetoavat valituksenalaisen tuomion perustelujen ristiriitaisuuteen ja puutteellisuuteen siltä osin kuin kyse on selvitysaineiston arvioimisesta.

415 On paikallaan tarkastella näitä perusteita peräkkäin.

a) Montedisonin esittämä peruste, joka koskee sitä, että valituksenalaisessa tuomiossa ei ole käsitelty sen esittämää perustetta, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksista on siirtynyt lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksen

416 Montedison arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei se ole tarkastellut Montedisonin kyseisessä tuomioistuimessa ensimmäisenä esittämää perustetta, joka koskee EY:n perustamissopimuksen 172 artiklan (josta on tullut EY 229 artikla) ja asetuksen N:o 17 17 artiklan, kun niitä luetaan yhdessä EY:n perustamissopimuksen 87 artiklan 2 kohdan d alakohdan (josta on muutettuna tullut EY 83 artiklan 2 kohdan d alakohta) kanssa, rikkomista.

417 Montedison huomauttaa, että perustamissopimuksen 172 artiklassa ja asetuksen N:o 17 17 artiklassa annetaan yhteisöjen tuomioistuimille täysi harkintavalta eli rajaton valta arvioida tosiseikkoja. Koska asetuksen N:o 17 17 artiklassa annetaan erityisesti yhteisöjen tuomioistuimille oikeus poistaa sakko tai alentaa tai korottaa sitä, komissiolla ei Montedisonin mukaan ole tätä oikeutta enää sen jälkeen, kun sen tekemästä päätöksestä on nostettu kanne. Kyse itse asiassa on arviointivallan lopullisesta siirtymisestä yhteisöjen tuomioistuimille.

418 Komissio esittää, että valituksessa ei mainita mitään valituksenalaisen tuomion kohtaa tai osaa, jota esitetty väite erityisesti koskisi. Komissio siis epäilee, voidaanko väite ottaa tutkittavaksi.

419 Komissio vastaa valittajalle, että valituksenalaisen tuomion 65—85 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tarkastellut, tarkasteluaan kuitenkin nimenomaisesti Montedisoniin liittämättä, perustetta, jonka mukaan komissiolla ei olisi ollut oikeutta tehdä toista PVC-päätöstä yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamaan tuomioon liittyvän oikeusvoiman takia. Komissio korostaa myös, että valituksenalaisen tuomion 86—99 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi nimenomaisesti Montedisoniin ja lausui perusteesta, joka koskee kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevan periaatteen louk-

kaamista, eli siis komission ensimmäisen kumotun päätöksen uudelleen tekemisestä.

- 420 Komissio toteaa lisäksi, että perustelujen selventämisvelvollisuus kuuluu kaikille kantajille heti ensimmäisestä oikeudenkäynnistä alkaen. Niinpä siinä tapauksessa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei olisi voinut tarkastella jotain kanneperustetta sen takia, että kantaja ei olisi selventänyt sitä riittävästi, valituksenalaista tuomiota ei voitaisi tältä osin mitenkään arvostella eikä varsinkaan väittää, ettei siinä ole tarkasteltu kyseistä perustetta tai asianmukaisesti perusteltu sen hylkäämistä.
- 421 Komissio esittää vielä, että valituksessa vain toistetaan ensimmäisessä oikeusasteessa jo esitetyt perusteet. Näitä perusteita, joita on jo tarkasteltu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, jossa ne on hylätty, ei komission mukaan voida ottaa tutkittavaksi, sillä niillä pyritään ainoastaan siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetty kanne tutkittaisiin uudelleen (em. asia *Baustahlgewebe v. komissio*, tuomion 113—115 kohta).
- 422 Tältä osin on todettava, että Montedison tosiaankin on esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa perusteen, jonka mukaan oikeus määrätä sakkoja on siirtynyt lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille ensimmäisestä PVC-päätöksestä nostetun kanteen takia. Tätä perustetta perusteltiin nimenomaisesti perustamissopimuksen 172 artiklan ja asetuksen N:o 17/17 artiklan, kun niitä luetaan yhdessä perustamissopimuksen 87 artiklan 2 kohdan d alakohdan kanssa, rikkomisella.
- 423 Kun valittaja muutosta hakiessaan väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole käsitellyt tiettyä perustetta, valittajaa ei voida arvostella valitusperusteen tutkittavaksi ottamista tarkasteltaessa siitä, että valittaja ei mainitse mitään sellaista valituksenalaisen tuomion kohtaa tai osaa, jota valittajan väite erityisesti koskee, kun asiassa juuri vedotaan kyseisen perusteen käsittelemättä jättämiseen. Samasta syystä valittajaa ei voida arvostella siitä, että se vain toistaa tai esittää uudelleen ensimmäisessä oikeusasteessa jo esitetyn perusteen.

424 Nyt esillä olevassa tapauksessa komissio väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on käsitellyt riidanalaista perustetta valituksenalaisen tuomion 65—85 ja 86—99 kohdassa.

425 Montedisonin kanteessaan esittämä peruste ei kuitenkaan vastaa niitä kahta perustetta, joita tarkastellaan valituksenalaisen tuomion edellä mainituissa kohdissa ja jotka koskevat oikeusvoiman huomiotta jättämistä ja kahdenkertaisen seuraamuksen kieltoa koskevan periaatteen loukkaamista. Montedisonin kanteessaan esittämä peruste perustuu erilliseen ja selvästi ilmaistuun oikeudelliseen perusteeseen.

426 Komissio ei voi väittää, että Montedison ei olisi riittävästi selventänyt perustettaan, minkä vuoksi Montedison ei voisi mitenkään arvostella valituksenalaista tuomiota. Kanne nimittäin sisältää pitkät perustelut, joissa päädytään siihen johtopäätökseen, että kannekirjelmässä mainittujen määräysten ja säännösten nojalla oikeus määrätä sakkoja oli lopullisesti siirtynyt yhteisöjen tuomioistuinten.

427 Niinpä Montedisonilla vaikuttaa olevan perusteltu syy vedota perusteen käsittelemättä jättämiseen.

428 Tästä seuraa, että valituksenalainen tuomio on osittain kumottava sen takia, ettei tätä perustetta ole käsitelty.

b) Elf Atochemin esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisessa tuomiossa ei ole käsitelty sen esittämää perustetta, joka koskee ensimmäisen ja toisen PVC-päätöksen välisten erojen olemassaoloa

429 Elf Atochem arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se ei ole ottanut kantaa Elf Atochemin perusteeseen, jonka mukaan toinen PVC-

päätös on olennaisilta osilta erilainen kuin ensimmäinen PVC-päätös ja jota Elf Atochem itse ja muut kantajat olivat laajalti kehittäneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, mikä ilmenee valituksenalaisen tuomion 222 kohdasta. Tämä seikka riittää Elf Atochemin mukaan perusteeksi valituksenalaisen tuomion kumoamiselle.

- 430 Tältä osin on todettava, että valituksenalaisen tuomion 222 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että Elf Atochem ja muut kantajat väittävät sen perusteensa tueksi, jonka mukaan yrityksillä on oikeus tulla uudelleen kuulluksi, että toisen PVC-päätöksen teksti poikkeaa ensimmäisen PVC-päätöksen tekstistä ratkaisevilta kohdin, esimerkiksi vanhentumista koskevien sääntöjen arvioinnin osalta ja siltä osin, että toisesta PVC-päätöksestä on aiempaan päätökseen verrattuna poistettu kaksi yritysten välistä yhteisjärjestelyä koskevaa virkettä ja että siihen on lisätty vuoden 1988 jälkeen käytyä menettelyä koskeva osa ja jätetty määräämättä seuraamuksia Solvaylle ja Norsk Hydrolle.
- 431 Todetessaan valituksenalaisen tuomion 252 kohdassa, että toisen PVC-päätöksen tekstissä ei ole mitään sellaista väitettä, joka olisi uusi ensimmäisen PVC-päätöksen tekstissä mainittuihin väitteisiin nähden, ja korostaessaan tältä osin, että toisen PVC-päätöksen tekohetkellä vallinneet tietyt erilaiset tosiasialliset ja oikeudelliset olosuhteet eivät merkitse, että toinen PVC-päätös sisältäisi uusia väitteitä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on implisiittisesti todennut, että näiden kahden päätöksen välillä todetut erot eivät koske ratkaisevia seikkoja. Valituksenalaisen tuomion 257 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tämän jälkeen nimenomaisesti vahvisti tämän arvioinnin toteamalla, että toisessa PVC-päätöksessä ”on tehty ainoastaan toimituksellisia muutoksia, joilla ei ole vaikutusta väitteisiin”.
- 432 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siis käsitellyt väitettä, johon Elf Atochem vetosi kyseisessä tuomioistuimessa esittämänsä perusteen tueksi.
- 433 Tarkasteltu valitusperuste on näin ollen hylättävä.

c) Degussan esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisessa tuomiossa ei ole käsitelty Degussan esittämää väitettä, joka koskee sitä, että kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ei ole osallistunut asian käsittelyyn ennen toisen PVC-päätöksen tekemistä

434 Degussa arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 270 kohdassa hylännyt Degussan esittämän perusteen, joka koskee tarvetta toteuttaa uusia toimia hallintomenettelyssä ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen, ottamatta kantaa väitteeseen, jonka Degussa on esittänyt siitä, ettei kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja ollut osallistunut asian käsittelyyn.

435 Tältä osin riittää, kun palautetaan mieliin, että valituksenalaisen tuomion 253 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että asianomaisten yritysten kuuleminen uudelleen ei ollut tarpeen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen, ja päättelee tästä lähinnä, että kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan osallistuminen uudelleen asian käsittelyyn 24.11.1990 tehdyssä päätöksessä, joka oli tällä välin tullut voimaan, tarkoitetulla tavalla ei ollut tarpeen (ks. tämän tuomion 126 kohta).

436 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen käsitellyt valittajan esittämää väitettä.

437 Tästä seuraa, että tarkasteltu valitusperuste on hylättävä.

d) Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisen tuomion perustelut ovat ristiriitaiset ja puutteelliset asiakirjanäytön tutkimisen osalta

438 Niiden perusteidensa lisäksi, jotka koskevat tosiseikkojen puutteellista tutkimista ja selvityksineiden ottamista huomioon vääristyneellä tavalla ja joita tarkastellaan tämän tuomion 392—405 kohdassa ja 407—413 kohdassa, Wacker-Chemie

ja Hoechst arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 610 ja 611 kohdassa esittänyt ristiriitaisia ja puutteellisia perusteluja tarkastellessaan kiintiöjärjestelmän olemassaoloa koskevaa selvitystä.

- 439 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näiden valittajien mukaan ole antanut asianosaisille mahdollisuutta korjata erehdyksessä annettuja virheellisiä tietoja niiden kahdessa edellä tarkastellussa perusteessa tarkoitetun tilintarkastajien todistuksen avulla. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei myöskään ole ottanut huomioon niitä menettelyn asiakirja-aineistossa olevia asiakirjoja, joista valittajien mukaan olisi selvinnyt, että Hoechstin alun perin toimittamat luvut vastasivat tilintarkastajien todistuksessa olevia lukuja. Kyseinen tuomioistuin on näiden valittajien mukaan myöskin jättänyt huomiotta kausaalisuhteen, kun se ei ottanut huomioon sitä, että Hoechst oli korjannut omia myyntilukujaan sen jälkeen, kun komissio oli muuttanut tietopyyntöjensä ja asian selvittämisen perustettaan.
- 440 Tältä osin riittää, kun todetaan, että tämän perusteen avulla Wacker-Chemie ja Hoechst itse asiassa yrittävät riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen selvitysaineistosta tekemän arvioinnin.
- 441 Kuten tämän tuomion 285 kohdassa korostetaan, tällainen arviointi ei voi kuulua yhteisöjen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin, paitsi jos selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla. Tämän tuomion 412 kohdassa, jossa tarkastellaan valittajien perustetta, joka koskee nyt esillä olevassa perusteessa kyseessä olevan selvitysaineiston ottamista huomioon vääristyneellä tavalla, on kuitenkin jo todettu, että vääristämistä koskeva väite ei ole varsinkaan tilintarkastajien todistuksen osalta perusteltu.
- 442 Tarkasteltu valitusperuste on näin ollen hylättävä.

18. LVM:n, DSM:n, Enichemin ja ICI:n esittämä peruste, jonka mukaan valituksenalaisessa tuomiossa on perusteltu riittämättömästi tai virheellisesti sen perusteen hylkäämistä, jonka mukaan komissio on rikkonut perustamissopimuksen 190 artiklaa päättäessään tehdä toisen PVC-päätöksen ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen

443 LVM, DSM, Enichem ja ICI arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 386—391 kohdassa hylännyt niiden esittämän perusteen, jonka mukaan komissio on rikkonut perustamissopimuksen 190 artiklaa perustellessaan riittämättömästi päätöstään tehdä uusi päätös ensimmäisen PVC-päätöksen kumoamisen jälkeen.

444 LVM, DSM ja ICI katsovat erityisesti, että komission olisi pitänyt perustella ratkaisuaan, joka koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetystä perusteesta lueteltuja, valituksenalaisen tuomion 382 kohdassa mielin palautettuja seuraavia esteitä uuden päätöksen tekemiselle: se, ettei väitteitä ole annettu uudelleen tiedoksi ja ettei asianomaisia yrityksiä ole kuultu uudelleen; eri tapausta koskevassa tutkimuksessa löydettyjen asiakirjojen käyttö tai sellaisen selvitysaineiston käyttö, joka on saatu rikkoen oikeutta olla syyttämättä itseään; se, että asiassa ei ole myönnetty oikeuskäytännön mukaista oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon; sellaisen sakon määrääminen, joka perustuu tosiasioita koskevaan virheeseen, ja päätelmä, jonka mukaan ensimmäinen PVC-päätös jää voimaan Solvayn ja Norsk Hydron osalta.

445 Kyseiset valittajat katsovat myös, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt virheellisesti todetessaan valituksenalaisen tuomion 389 kohdassa, että näitä esiintyneiksi väitettyjä esteitä koskevilla väitteillä pyritään lähinnä vain riitauttamaan komission näistä eri kysymyksistä tekemien arviointien paikkansapitävyys. LVM:n ja DSM:n mukaan se, ovatko tietyt väitteet paikkansapitäviä, on täysin eri kysymys kuin niiden hylkäämisen perusteluja koskeva kysymys. Komissio on siis näiden valittajien mukaan toiminut perusteluvelvollisuutensa vastaisesti riippumatta siitä, olivatko esitetyt väitteet perusteltuja vai eivät.

446 ICI esittää, että komission velvollisuutena ei ollut tehdä uutta päätöstä. Se, että komissio päätti tehdä niin antamatta väitteitä uudelleen tiedoksi ja kuulematta

yrietyksiä ja neuvoa-antavaa komiteaa uudelleen, oli ICI:n mukaan paitsi epäta-
vallista myös täysin ennenkuulumatonta. Niinpä yrityksillä on ICI:n mukaan
ollut oikeus saada selityksiä näistä seikoista. ICI vetoaa tältä osin asiassa 73/74,
Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique ym. vastaan komissio,
26.11.1975 annettuun tuomioon (Kok. 1975, s. 1491, 31 kohta) ja asiassa
C-350/88, Delacre ym. vastaan komissio, 14.2.1990 annettuun tuomioon
(Kok. 1990, s. I-395, 15 kohta), joiden nojalla komissio ei voi tyytyä esittämään
suppeita perusteluja, kun se poikkeaa aiemmasta vakiintuneesta päätös-
käytännöstään.

- 447 Tältä osin on palautettava mieliin, että EY:n perustamissopimuksen 89 artiklassa
(josta on muutettuna tullut EY 85 artikla) annetaan komission tehtäväksi muun
muassa valvoa perustamissopimuksen 85 artiklassa vahvistettujen periaatteiden
soveltamista ja tutkia tarvittaessa omasta aloitteestaan tapaukset, joissa kyseisiä
periaatteita oletetaan loukatun. Tämä tehtävä käsittää sen, että mahdolliset
rikkomiset todetaan perustellussa päätöksessä. Kyseinen tehtävä on erityisilmaus
komissiolle EY:n perustamissopimuksen 155 artiklassa (josta on tullut
EY 211 artikla) annetusta yleisestä valvontatehtävästä.
- 448 Tätä tehtävää täyttäessään komissiolla on harkintavaltaa toimenpiteisiin ryhty-
misen osalta sen yleisen politiikan mukaisesti, jota se on vahvistanut noudatta-
vansa kilpailuasioissa.
- 449 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt perustellusti korostaessaan
valituksenalaisen tuomion 387 kohdassa, että siltä osin kuin toisen PVC-
päättöksen ensimmäisessä perustelukappaleessa viitataan ”Euroopan yhteisöjen
perustamissopimukseen”, implisiittisesti mutta väistämättä nimenomaisesti vii-
tataan komissiolle annettuun tehtävään. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin
on näin ollen voinut todeta, että tämä pelkkä viittaus muodostaa riittävän
perustelun komission intressille todeta rikkomisen ja määrätä sen johdosta seu-
raamuksia yrityksille. Tässä yhteydessä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin
on menetellyt aivan oikein katsoessaan, että koska komissiolla on harkintavaltaa
niiden oikeuksien käytön suhteen, jotka sille on perustamissopimuksessa annettu
kilpailuoikeuden alalla, komission ei tarvinnut selittää enempää niitä syitä, joiden
johdosta se oli valinnut tämän toimintatavan.

450 Täsmennettyään aivan oikein niitä rajoja, jotka koskevat komission velvollisuutta perustella valintaansa tehdä uusi päätös, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien on menetellyt perustellusti todetessaan valituksenalaisen tuomion 389 kohdassa, että

se seikka, että komissio ei mitenkään ole selittänyt valituksenalaisen tuomion 382 kohdassa lueteltuja ja tämän tuomion 444 kohdassa toistettuja seikkoja, ei merkitse toisen PVC-päätöksen perustelujen puuttumista huolimatta siitä huomiosta, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien on muutoin esittänyt ja jonka mukaan näitä seikkoja koskevilla väitteillä pyritään vain riitauttamaan komission tekemien arviointien paikkansapitävyys.

451 Päinvastoin kuin ICI väittää, komissio, joka päätti ensimmäisen PVC-päätöksen tultua kumotuksi todeta uudessa päätöksessä kilpailusääntöjen rikkomiset, jotka oli todettu ensimmäisessä PVC-päätöksessä, ei ole poikennut vakiintuneesta päätöskäytännöstä. Komissio on yksinkertaisesti vahvistanut alkuperäisen valintansa määrätä seuraamuksia näistä rikkomisista, mitä ei kielletä perustamissopimuksen 176 artiklassa, jonka mukaan se ainoastaan on velvollinen ryhtymään niihin toimenpiteisiin, joita yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antaman tuomion täytäntöönpano edellyttää, eli korjaamaan kyseisessä tuomiossa todetun ainoan lainvastaisuuden.

452 Joka tapauksessa komissiolle päätöksen sisällön mutta ei päätöksen tekemistä koskevan valinnan osalta kuuluva perusteluvelvollisuus rajoittuu siihen, että komission on riittävällä tavalla kuvailtava rikkomista, josta sitä, jolle päätös osoitetaan, syytetään, niitä syitä, joiden perusteella komissio katsoo, että rikkomisen edellytykset täyttyvät, ja niitä velvoitteita tai seuraamuksia, joita se aikoo määrätä asianomaiselle yritykselle.

453 Nyt esillä olevassa asiassa on kuitenkin todettava seuraavaa:

— tästä perusteluvelvollisuuden toisesta näkökohdasta ei ole esitetty mitään väitettä

- ne seikat, joiden osalta valittajat vetoavat perustelujen puuttumiseen, eivät kuulu myöskään tähän toiseen näkökohtaan, koska komission velvollisuutena ei ole tarkastella kaikkia vastaväitteitä, joita voidaan esittää myöhemmässä riita-asiassa, ja vastata niihin ennakoivasti päätöksessään
- kyseisiä seikkoja koskeviin kysymyksiin voidaan tarvittaessa myöhemmin kohdistaa tuomioistuimen harjoittamaa valvontaa.

454 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

19. Montedisonin, Degussan ja Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan komissio on jättänyt huomiotta sakon laskentatapaa koskevan perusteluvelvollisuuden laajuuden

Asianosaisten lausumat

455 Montedison, Degussa ja Enichem arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta lähinnä siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1172—1184 kohdassa jättänyt huomiotta sen komissiolle perustamissopimuksen 190 artiklan nojalla kuuluvan velvollisuuden laajuuden, jonka mukaan komission on perusteltava kyseisten yritysten maksettavaksi määrättyjen sakkojen laskentatapa.

456 Montedison väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt katsoa, että toisessa PVC-päätöksessä on käytettyä laskentatapaa koskeva perusteluvirhe. Komission on päätöksessään ilmoitettava ne erityiset seikat, jotka

se on ottanut huomioon, jotta yritykset voisivat paremmin arvioida yhtäältä sitä, onko komissio tehnyt virheitä määritessään kunkin sakon suuruuden, ja toisaalta sitä, onko kukin yksittäinen sakko suuruudeltaan perusteltu sovellettujen yleisten arviointiperusteiden valossa. Sakon määrästä päättämiseksi on Montedisonin mukaan määritettävä rikkomisen vakavuus monien seikkojen perusteella, kuten asian ominaispiirteiden, asiayhteyden ja sakkojen ennalta ehkäisevän vaikutuksen perusteella (asia C-137/95, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

457 Degussa arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on hylännyt Degussan perusteen, jonka mukaan komissio ei ole täsmentänyt sakon laskentatapaa, sillä virheellisellä perusteella, että sakon laskemista koskevat tiedot eivät olisi osa perusteluja. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Degussan mukaan menetellyt vastoin perustamissopimuksen 190 artiklan sanamuotoa pitäessään valituksenalaisen tuomion 1183 kohdassa riittävänä sitä, että komissio oli antanut laskentatapaa koskevia tietoja ensimmäistä PVC-päätöstä koskevan oikeudenkäynnin kuluessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Degussan mukaan lisäksi menetellyt ristiriitaisesti ilmoittaessaan valituksenalaisen tuomion 1180 kohdassa, että on toivottavaa, että yritykset voisivat saada tiedon sakon laskentatavasta ilman, että niiden olisi tätä varten nostettava tuomioistuimessa kanne.

458 Enichem väittää, että hylätäkseen Enichemin esittämän perustelujen puutteellisuutta koskevan perusteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt virheellisesti katsoessaan valituksenalaisen tuomion 1179 kohdassa, että toisen PVC-päätöksen perustelujen 51—54 kohdat sisältävät riittävästi merkityksellistä tietoa arvioinnissa huomioon otetuista seikoista, joita ovat muun muassa 53 kohdassa mainittu "[kunkin yrityksen] merkitys PVC-markkinoilla". Tuottajan merkitys voidaan Enichemin mukaan kuitenkin päätellä sekä tuottajan markkinaosuuden että sen liikevaihdon perusteella. Enichemin mukaan ei siis ole mahdollista väittää varmasti, että sakon laskentatapa olisi selvästi ilmoitettu toisessa PVC-päätöksessä.

459 Tältä osin Enichem esittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on erityisesti valituksenalaisen tuomion 1191 kohdassa katsonut erään toisen perusteen

osalta, että sakon kokonaismäärä oli jaettu eri yritysten kesken yritysten markkinaosuuksien perusteella. Niinpä tämän arviointiperusteen olisi pitänyt sisältyä toisen PVC-päätöksen perusteluihin.

- 460 Degussan tavoin Enichem katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen todenneen, että on toivottavaa, että yritykset voisivat saada tiedon sakon laskentatavasta ilman, että niiden olisi tätä varten nostettava tuomioistuimessa kanne päätöksestä.
- 461 Enichemin mukaan komission on itse asiassa sisällytettävä laskelmansa päätökseen, jotta vältettäisiin se, että yritykset ja yhteisöjen tuomioistuimet joutuisivat arvailemaan, mihin numeroihin ilmoitetut yleiset arviointiperusteet johtavat, ja jotta asianosaiset voisivat esittää huomautuksensa ja yhteisöjen tuomioistuimet harjoittaa laillisuusvalvontaa.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 462 Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa komissiolle perustamissopimuksen 190 artiklan nojalla kuuluvan, maksettavaksi määrätyn sakon laskentatapaa koskevan perusteluvollisuuden laajuus on määritettävä asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan toisen alakohdan mukaan siten, että ”sakon suuruutta määriteltäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto”.
- 463 Perusteluvollisuutta koskevan olennaisen muotomääräyksen vaatimukset täyttyvät näin ollen, jos komissio ilmoittaa päätöksessään ne arvioinnissa huomioon ottamansa seikat, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston (asia C-291/98 P, Sarrió v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok. 2000, s. I-9991, 73 kohta).

464 Päinvastoin kuin valittajat nimenomaisesti tai pohjimmiltaan väittävät, tämän muotomääräyksen vaatimukset eivät edellytä sitä, että komission olisi ilmoitettava päätöksessään sakkojen laskentatapaan liittyviä numerotietoja, ja on korostettava, että komissio ei missään tapauksessa voi luopua harkintavallastaan käyttämällä yksinomaan ja mekaanisesti aritmeettisia laskentakaavoja (em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 76 ja 80 kohta).

465 Sellaisen päätöksen osalta, jossa usealle yritykselle määrätään sakkoja, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti huomauttanut valituksenalaisen tuomion 1173 kohdassa, että perusteluvollisuuden laajuutta on arvioitava ottaen huomioon erityisesti se seikka, että kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus on määritettävä erittäin monien seikkojen, kuten erityisesti asian ominaispiirteiden, asiayhteyden ja sakkojen ennalta ehkäisevän vaikutuksen perusteella, vaikka huomioon otettavista arviointiperusteista ei ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta).

466 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin todennut valituksenalaisen tuomion 1174 kohdassa, että komissio oli ilmoittanut toisen PVC-päätöksen 51—54 kohdassa ne yleiset ja yrityskohtaiset seikat, jotka se oli ottanut huomioon sakkojen suuruudesta päättäessään.

467 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 1175 ja 1178 kohdassa, että toisessa PVC-päätöksessä viitattiin seuraaviin arvioinnissa huomioon otettaviin seikkoihin:

— kyseisen teollisuustuotteen merkitys

— kyseiseen teollisuustuotteeseen liittyvän myynnin arvo Länsi-Euroopassa

- kilpailusääntöjen rikkomisessa mukana olleiden yritysten määrä
 - se, missä määrin kukin yritys oli osallisena kilpailusääntöjen rikkomisessa ja mikä tehtävä kullakin yrityksellä oli siinä
 - kunkin yrityksen merkitys PVC-markkinoilla
 - se, kuinka kauan kukin yritys oli osallisena kilpailusääntöjen rikkomisessa.
- 468 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 1176 kohdassa myös, että komissio oli ottanut huomioon lieventävinä seikkoina seuraavat seikat:
- yritykset olivat kärsineet huomattavia tappioita suuren osan sitä ajanjaksoa, jona kilpailusääntöjä rikottiin
 - suurin osa yrityksistä oli jo velvoitettu maksamaan huomattavia sakkoja osallisuudestaan rikkomisessa, joka oli toteutettu lämpömuovautuvien tuotteiden (polypropeenin) alalla käytännössä lähes samana ajanjaksona.

469 Näiden toteamusten ja perusteluvollisuuden edellä esitetyn kaltaisen laajuuden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siis perustellusti

voinut päätellä valituksenalaisen tuomion 1179 kohdassa, että toisessa PVC-päätöksessä oli riittävästi merkityksellistä tietoa niistä seikoista, jotka oli arvioinnissa otettu huomioon määritettäessä sen rikkomisen vakavuutta ja kestoa, johon kukin kyseessä olevista yrityksistä on syyllistynyt.

470 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellut sille esitetyn perusteen hylkäämistä ainoastaan näillä perusteilla.

471 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaisussa ei voida katsoa olevan oikeudellista virhettä pelkästään sen takia, että kyseinen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 1180 kohdassa, että on toivottavaa, että voidakseen määrittää kantansa tietoisina kaikista seikoista yritykset voisivat komission sopivaksi harkitsemalla tavalla saada yksityiskohtaisen tiedon sen sakan laskentatavasta, joka niiden maksettavaksi on määrätty päätöksessä, jossa yhteisön kilpailusääntöjä todetaan rikotun, ilman että yritysten olisi tätä varten nostettava tuomioistuimessa kanne päätöksestä.

472 Esittäessään tämän toteamuksen — joka ei ole sen tekemän päätöksen välttämätön perusta — ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vain korostanut komission mahdollisuutta ylittää perusteluvollisuudesta johtuvat vaatimukset siten, että yritykset saisivat tietää yksityiskohtaisesti niiden maksettavaksi määrätyn sakan laskentatavan.

473 Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan muuta perusteluvollisuudesta johtuvien vaatimusten laajuutta (em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 77 kohta).

474 Päinvastoin kuin Degussa väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei myöskään ole pitänyt valituksenalaisen tuomion 1183 kohdassa riittävänä sitä,

että komissio oli ensimmäistä PVC-päätöstä koskevassa oikeudenkäynnissä esittänyt taulukon, jossa täsmennettiin tässä päätöksessä maksettavaksi määrättyjen sakkojen laskentatapaa ja joka oli liitetty toisesta PVC-päätöksestä nostetun kanteen liitteeksi.

475 Tätä seikkaa koskeva toteamus, jossa on mukana sana ”tosiasiassa”, esitettiin täydellisyysden vuoksi, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli jo katsonut, että perusteluvelvollisuutta oli noudatettu.

476 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

20. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan asiassa meneteltiin virheellisesti hylättäessä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi sen esittämä vaatimus komission velvoittamisesta maksamaan vahingonkorvausta

477 Montedison arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1262 ja 1263 kohdassa hylännyt tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa Montedisonin vaatimuksen komission velvoittamisesta maksamaan vahingonkorvausta sillä perusteella, että vaatimus ei täyttänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksessä määrättyjä vähimmäisvaatimuksia.

478 Valittaja ei kuitenkaan oikeudenkäynnin neljän vuoden aikana ole lakannut arvostelemasta komission lainvastaista käyttäytymistä. Niinpä valittajan mukaan sen esittämä vaatimus sekä täyttää tutkittavaksi ottamisen edellytykset että on perusteltu. Valittaja viittaa lisäksi edellä mainitussa asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annetun tuomion 48 kohtaan, jossa yhteisöjen tuomioistuin

tapauksessa, jossa oikeudenkäynti oli kestänyt liian kauan, alensi sakon määrää prosessiekonomisista syistä korvaten tällä määrällä Montedisonin mukaan aiheutuneen vahingon, joka luettiin komission syyksi.

479 Tältä osin on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämänsä kanteen vaatimisosassa Montedison on vain vaatinut vahingonkorvausta lukuja esittämättä. Se ei siis ole perustellut tätä vaatimusta millään erityisillä tosiasiaperusteilla ja oikeudellisilla perusteilla.

480 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen menetellyt perustellusti katsoessaan valituksenalaisen tuomion 1262 kohdassa, että kannekirjelmän perusteella ei voitu yksilöidä niitä oikeudellisia perusteita, joilla kantaja yritti perustella vahingonkorvausvaatimustaan. Niinpä kyseinen tuomioistuin on menetellyt perustellusti todetessaan valituksenalaisen tuomion 1263 kohdassa, että kanne ei täyttänyt EY:n tuomioistuimen perussäännön 19 artiklassa ja työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdassa kanteen tutkittavaksi ottamiselle määrättyjä vähimmäisvaatimuksia, joiden mukaan kanteen on muun muassa sisällettävä yhteenvedo kanteen oikeudellisista perusteista.

481 On lisäksi korostettava, että jälkikäteen esitetyt perustelut vahingonkorvausvaatimukselle, jonka valittaja nyt perustaa edellä mainitussa asiassa Baustahl-geewebe vastaan komissio annettuun tuomioon, liittyvät käsittelyaikaisten kohtuullisuutta koskevaan perusteeseen, jota valittaja ei ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamassaan kanteessa eikä valituksessaan.

482 Tarkasteltu peruste on näin ollen hylättävä.

B Aineelliset perusteet

1. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim ei ole tarkastellut taloudellista kontekstia

- 483 Montedison arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei se ole tutkinut taloudellista toimintaympäristöä, mikä sen mukaan on tehtävä ennen kaikkia kilpailua koskevia päätöksiä etenkin, jos päätöksellä määrätään sakko (asia 23/67, Brasserie de Haecht, tuomio 12.12.1967, Kok. 1967, s. 525 ja 537).
- 484 Montedison muistuttaa esittäneensä ensimmäisessä oikeusasteessa väitteen, joka on esitetty tiivistetysti valituksenalaisen tuomion 736 kohdassa ja jonka mukaan riidanalaiset teot johtuivat öljykriisistä, joka muutamassa vuodessa pakotti yli puolet PVC-tuottajista vetäytymään kyseiseltä alalta. Näissä olosuhteissa tuottajien välinen yhteydenpito oli täysin lainmukaista ja jopa välttämätöntä. Yhteydenpidolla pyrittiin Montedisonin mukaan yksinkertaisesti pienentämään tappioita.
- 485 Valituksenalaisen tuomion 740 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Montedisonin mukana menetellyt virheellisesti katsoessaan, että vaikka tämä markkinoiden kriisitilanne pystyi oikeuttamaan perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaisen poikkeuslupan, tällaista poikkeuslupahakemusta ei missään vaiheessa ollut tehty. Tilanne ei nimittäin vaatinut mitään poikkeuslupaa, koska yritysten välisenä yhteisjärjestelynä ei voida pitää sellaisten menettelytapojen kokonaisuutta, joihin jokaisen yrityksen oli Montedisonin mukaan pakko turvautua sekä oikeudellisista että taloudellisista syistä.
- 486 Tältä osin on korostettava, että edellä mainitussa asiassa Brasserie de Haecht, johon valittaja viittaa, yhteisöjen tuomioistuin mainitsi tarpeen ottaa huomioon sopimusten, päätösten tai menettelytapojen vaikutukset siinä taloudellisessa toi-

mintaympäristössä, johon nämä sopimukset, päätökset ja menettelytavat kuuluvat ja jossa niillä muiden tekijöiden kanssa voi olla kumulatiivinen vaikutus kilpailuun. Toisin kuin nyt esillä olevassa tapauksessa, tuossa tapauksessa annetussa tuomiossa oli kyse sellaisten samankaltaisten sopimusten olemassaolosta, jotka yhdessä saattoivat muodostaa sellaisen taloudellisen ja oikeudellisen toimintaympäristön, jonka valossa tiettyä sopimusta oli tarkasteltava arvioitaessa, oliko se omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

487 On ennen kaikkea todettava, että pelkästään sen seikan perusteella, että tietty ala on kriisissä, ei perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa voida päätellä, ettei kyseessä ole kilpailua rajoittava yhteistoiminta.

488 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siis menetellyt perustellusti todetessaan valituksenalaisen tuomion 740 kohdassa, että tämän seikan perusteella ei voitu esillä olleessa tapauksessa päätellä, etteivät perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamisedellytykset olisi täyttyneet. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin menetteli aivan oikein korostaessaan, että kriisin olemassaoloon voitiin tarvittaessa vedota perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaisen poikkeuslupan saamiseksi mutta että asianomaiset tuottajat eivät olleet tehneet tällaista poikkeuslupahakemusta. Kuten komissio perustellusti esittää, Montedisonin väite, jonka mukaan poikkeuslupa ei olisi ollut tarpeen, tekisi asetuksen N:o 174 artiklassa säädetyn ilmoittamismenetelmän täysin merkityksettömäksi, koska yritykset, joille on määrätty sakkoja, voisivat jälkikäteen pyytää yhteisöjen tuomioistuimilta poikkeuslupaa, jota ne eivät olleet aiemmin pyytäneet komissiolta.

489 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on joka tapauksessa todennut, että komissio oli erityisesti toisen PVC-päätöksensä 5 kohdassa osoittanut olleensa tietoinen alaa kohdanneesta kriisistä, jonka se oli ottanut huomioon sakon määrästä päättäessään.

490 Montedison väittää lisäksi, että jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi ottanut huomioon asian taloudellisen toimintaympäristön, se ei olisi todennut

valituksenalaisen tuomion 745 kohdassa, että eurooppalaisten tavoitehintojen vahvistaminen oli väistämättä muuttanut kilpailutilannetta PVC-markkinoilla ja rajoittanut ostajien neuvotteluvaraa. Montedisonin mukaan komission tehtävänä on osoittaa, että liiketoimissa käytetyt hinnat olisivat olleet matalampia, jos tuottajat eivät olisi tehneet salaista yhteistyötä. Missään säännöksissä ei Montedisonin mukaan myöskään säädetä, että kilpailusäännöillä pyritäisiin suosimaan lopputuotteiden tuottajia raaka-aineiden tuottajien kustannuksella siten, että niissä kiellettäisiin ehdottamasta raaka-aineiden tuottajille hintaa, joka on omiaan pienentämään tappioita.

491 Tältä osin on huomattava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti muistuttanut valituksenalaisen tuomion 741 kohdassa, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sopimuksen konkreettisia seurauksia ei tarvitse ottaa huomioon 85 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa, jos ilmenee, että sopimuksen tarkoituksena on rajoittaa, estää tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla (ks. erityisesti yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/64, Consten ja Grundig v. komissio, tuomio 13.7.1966, Kok. 1966, s. 429 ja 496).

492 Siltä osin kuin valitusperuste voidaan ymmärtää siten, että siinä vaaditaan todellisten kilpailua rajoittavien vaikutusten toteennäyttämistä, se ei ole perusteltu, sillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 741 kohdassa myöskin korostanut, että niiden menettelytapojen, joista yrityksiä arvosteltiin, kilpailua rajoittava tavoite oli näytetty toteen.

493 Tämä valitusperuste ei sitä paitsi voi olla perusteltu myöskään siltä osin kuin sillä voidaan ymmärtää haluttavan arvostella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että lausueessaan, että eurooppalaisten tavoitehintojen vahvistaminen "on väistämättä muuttanut kilpailutilannetta", se on yksinkertaisesti todennut kilpailutilanteen muutoksen olemassaolon tarkastelematta sitä selvitystä, joka tukee tätä, tai hyväksymättä sitä. Valituksenalaisen tuomion 745 ja 746 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimittäin niissä nimenomaisesti mainittuun selvitysaineistoon viitaten luetellut niitä erilaisia vaikutuksia, joita asianomaisten yritysten hinta-aloitteilla konkreettisesti ottaen oli PVC-markkinoilla huolimatta siitä, että tietyt hinta-aloitteet epäonnistuivat.

494 Joka tapauksessa on niin, että Montedisonilla ei ole perusteita väittää, että sen riitauttamassa analyysissä suosittaisiin lopputuotteiden tuottajia raaka-aineiden tuottajiin verrattuna. Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa nimittäin pyritään takaamaan vapaa kilpailu kaikilla tasoilla siinä määrättyjen seuraamusten uhalla.

495 Montedison esittää vielä, että jättäessään huomiotta taloudellisen toimintaympäristön ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien on ottanut selvitysaineiston vääristyneellä tavalla huomioon ja korvannut selvitysaineiston tietyt asiakirja-aineistosta selvästi ilmenevät puutteet kilpailua rajoittavia menettelytapoja koskeviin oletuksiin tukeutuvilla teorioilla. Tällaiseen menettelytapaan on Montedisonin mukaan puututtava valitusta käsiteltäessä, sillä kyse on selvitysaineiston ottamisesta huomioon vääristyneellä tavalla (asia C-119/97, Ufex ym. v. komissio, tuomio 4.3.1999, Kok. 1999, s. I-1341, 66 kohta).

496 Valittaja näin ollen arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on päättellyt pelkästään tuottajien välisten kokousten pitämisestä, että hintaaloitteita on olemassa, että strategisia tietoja on vaihdettu ja että kiintiöitä on jaettu. Valittaja arvostelee kyseistä tuomioistuinta myös siitä, että se on katsonut, että hintaaloitteet sellaisinaan olivat lainvastaisia, vaikka niillä pyrittiin pienentämään tappioita ja vaikka nämä aloitteet aina epäonnistuivat sen vuoksi, että kysyntä oli hyvin vähäistä verrattuna liian suureen tarjontaan.

497 Tältä osin on syytä muistuttaa, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan EY:n perustamissopimuksen 168 a artiklan (josta on tullut EY 225 artikla), EY:n tuomioistuimen perussäännön 51 artiklan ensimmäisen kohdan ja yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 112 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan c alakohdan määräysten mukaan valituksessa on ilmoitettava täsmällisesti sekä se, miltä osin tuomion kumoamista vaaditaan, että ne oikeudelliset perusteet, joilla erityisesti tuetaan tätä vaatimusta (ks. mm. asia C-31/95 P, Del Plato v. komissio, määräys 14.3.1996, Kok. 1996, s. I-1443, 18 ja 19 kohta ja asia C-352/98 P, Bergaderm ja Goupil v. komissio, tuomio 4.7.2000, Kok. 2000, s. I-5291, 34 kohta), uhalla, että valitusta tai kyseistä perustetta ei muuten oteta tutkittavaksi.

- 498 Tämä velvollisuus merkitsee erityisesti sitä, että valittajan, joka väittää ensimmäisen oikeusasteen ottaneen selvitysaineiston huomioon vääristyneellä tavalla, on ilmoitettava täsmällisesti ne seikat, jotka se katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ottaneen huomioon vääristyneellä tavalla, ja näytettävä toteen ne arviointivirheet, joiden takia ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valittajan mukaan päätenyt niiden ottamiseen huomioon vääristyneellä tavalla.
- 499 On kuitenkin todettava, että Montedison esittää vääristämistä koskevan väitteensä yleisin sanankääntein.
- 500 Montedison tyytyy väittämään, että tapahtuneeksi väitetty selvitysaineiston ottaminen huomioon vääristyneellä tavalla on seurausta taloudellisen toimintaympäristön huomiotta jättämisestä, ja esimerkkinä mainitsemaan pelkkien väitteiden muodossa ne johtopäätökset, jotka sen mukaan on valituksenalaisessa tuomiossa tehty pelkästään tuottajien välisten kokousten pitämisestä. Näin tehdessään Montedison ei täsmällisesti mainitse niitä valituksenalaisen tuomion kohtia, joita se arvostelee, eikä luettele niitä asiakirjoja, joita sen väite koskee, ja se jättää näyttämättä toteen erityisesti sen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tukeutunut vain sellaisiin asiakirjoihin, joiden mukaan yritykset ovat osallistuneet riidanalaisiin kokouksiin mutta joilla sen lisäksi ei näytetä toteen, että kyseisten kokousten aiheena olisi ollut kilpailun rajoittaminen.
- 501 Tästä seuraa, että Montedisonin väite on tältä osin jätettävä tutkimatta.
- 502 Siltä osin kuin tässä väitteessä vaaditaan myöntämään, että hinta-aloitteet eivät sellaisinaan olleet lainvastaisia, koska niillä pyrittiin pienentämään tappioita ja koska ne aina epäonnistuivat, tämä väite liittyy aiempiin jo hylättyihin väitteisiin, jotka on esitetty nyt käsiteltävänä olevan perusteen yhteydessä ja jotka koskevat yhtäältä sitä oikeutusta, jonka kriisin olemassaolo PVC-markkinoilla Montedisonin mukaan muodosti toiminnalle, ja toisaalta sitä, että olisi näytettävä toteen ne konkreettiset vaikutukset, joita oli niillä menettelytavoilla, joista yrityksiiä arvostellaan ja joiden kilpailua rajoittava tarkoitus sitä paitsi on näytetty toteen.

503 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä kokonaisuudessaan.

2. Enichemin esittämä peruste, joka koskee sitä, että sen on katsottu olevan kollektiivisessa vastuussa

504 Enichem arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 768—780 kohdassa hylännyt Enichemin perusteen, jonka mukaan komissio olisi vastuun henkilökohtaisuuden yleisperiaatteen vastaisesti katsonut Enichemin olevan kollektiivisessa vastuussa.

505 Enichem väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voinut pätevästi päätellä siitä, että valittaja oli osallistunut tiettyihin epämuodollisiin yksilöimättä jääneisiin kokouksiin, että valittaja olisi ollut tietoinen kokouksiin osallistuneiden yritysten yhteisestä suunnitelmasta tai toisessa PVC-päätöksessä käytettyä ilmaisua käyttäen ”kokonaisvaltaisesti tarkastellusta yhteistoimintajärjestelystä” tai ”yhteistoimintajärjestelystä kokonaisuutena”. Koska Enichem ei osallistunut säännöllisesti kokouksiin, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei Enichemin mukaan voinut katsoa sen olevan vastuussa kaikesta kilpailusääntöjen rikkomisesta kokonaisuutena ja lähteä siitä olettamuksesta, että Enichem olisi ollut tietoinen kaikista yhteistoimintajärjestelyn ilmenemismuodoista.

506 Joka tapauksessa on niin, että siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että ICI:n luota löydettyt suunnitteluasiakirjat, jotka mainitaan tämän tuomion 294 kohdassa, eivät osoita sitä ajankohtaa, jona yhteinen tahdonmuodostus tapahtui, vaan ne pikemminkin ovat osoitus ICI:n suunnitelmasta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei Enichemin mukaan voinut päätellä näistä asiakirjoista, että Enichem oli tietoinen yhteisestä suunnitelmasta.

507 Siltä osin kuin kyse on vain tiettyä yksittäistä toimea koskevasta vastuusta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi Enichemin mukaan pitänyt katsoa valittajan olleen vähäisemmässä määrin osallisena yhteistoimintajärjestelyssä ja katsoa, ettei se ollut osallisena hinta-aloitteissa tai että sen osallisuus oli ajallisesti vähäisempää. Niissä asiakirjoissa, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittaa valituksenalaisen tuomion 940 kohdassa todetakseen, että hinta-aloitteita oli tarkoitus soveltaa Italiassa, mitä valittaja ei kiistä, ei valittajan mukaan nimittäin missään kohdassa viitata valittajaan nimenomaisesti, ja ne on päivätty vuosina 1982 ja 1983.

508 Tältä osin tämän tuomion 491 kohdassa on jo muistutettu, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamiseksi riittää, että sopimuksen tarkoituksena on rajoittaa, estää tai vääristää kilpailua, eikä sopimuksen konkreettisilla vaikutuksilla ole tällöin merkitystä.

509 Niinpä silloin, kun keskenään kilpailevien yritysten kokouksissa tehdään sopimuksia

— tätä määräystä rikotaan, kun näillä kokouksilla on tällainen aihe ja kun niissä pyritään keinoitekoisesti järjestämään markkinoiden toimintaa

— tietyn yrityksen voidaan pätevästi katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, kun kyseinen yritys on osallistunut näihin kokouksiin tietoisena niiden aiheesta, vaikka yritys ei sittemmin olekaan toteuttanut jotain näissä kokouksissa sovittua toimea.

510 Sillä, kuinka säännöllisesti yritys on osallistunut kokouksiin ja kuinka täysimääräisesti se on toteuttanut sovitut toimet, ei ole vaikutusta sen vastuun syntymiseen vaan vastuun laajuuteen ja sitä kautta seuraamusten tasoon.

511 Enichemin oikeudellisia seikkoja koskevassa väitteessä arvostellaan sitä, että on sovellettu olettamusta, jonka mukaan se on ollut tietoinen kaikista riidanalaisen yhteistoimintajärjestelyn osatekijöistä pelkästään sen perusteella, että se on osallistunut tiettyihin epämuodollisiksi luokiteltuihin kokouksiin. Tämä merkitsee sitä, että Enichemin mukaan sen väitetään olevan vastuussa kollektiivisesta toimesta.

512 Tämä väite ei ole perusteltu.

513 Valituksenalaisen tuomion 768 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että toisen PVC-päätöksen 25 kohdan toisen alakohdan mukaan ”ei ole ollut mahdollista näyttää toteen, että jokainen tuottaja olisi tosiasiallisesti osallistunut yhdenmukaistettuihin hinta-aloitteisiin, koska ei ole olemassa hintoja koskevia asiakirjoja — — komissio on kunkin järjestelyyn osallistuneeksi oletetun osalta tarkastellut pikemminkin sitä, onko olemassa riittäviä ja varmoja todisteita sen kuulumisesta kokonaisvaltaisesti tarkasteltuun yhteistoimintajärjestelyyn, kuin sitä, onko olemassa näyttöä kunkin järjestelyyn osallistuneeksi oletetun osalta siitä, että se on ollut osallinen jokaisessa yhteistoimintajärjestelyn ilmenemismuodossa”.

514 Valituksenalaisen tuomion 771 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt perustellusti todetessaan, että tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että komissio olisi hyväksynyt kollektiivisen vastuun periaatteen, jonka perusteella se olisi katsonut joidenkin yritysten osallistuneen sellaisiin tekoihin, joiden kanssa niillä ei ollut mitään tekemistä, pelkästään sillä perusteella, että toisten yritysten osallisuus näihin tekoihin oli sen sijaan näytetty toteen. Komission tällainen lähestymistapa merkitsee nimittäin sitä, että seuraamus määrätään sillä perusteella, että henkilökohtainen osallistuminen koko kollektiiviseen toimintaan tai sen osaan näytetään toteen eikä vain oleteta.

515 Valituksenalaisen tuomion 772 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että kilpailusääntöjen rikkominen, josta yrityksiä syytetään, koostui siitä, että usean vuoden ajan oli säännöllisesti järjestetty kilpailevien tuottajien välisiä kokouksia, joiden aiheena oli sellaisten lainvastaisten menettelytapojen käyttöönottoaminen, joilla oli tarkoitus järjestää keinotekoisesti PVC-markkinoiden toimintaa.

516 Valituksenalaisen tuomion 675, 677, 680—686, 931 ja 932 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa arvioituaan sille yksinomaan kuuluvan toimivallan nojalla selvitysaineiston eri osatekijöitä, joita ei ole väitetty otetun huomioon vääristyneellä tavalla, että

— Enichem oli osallistunut kilpailevien yritysten välisiin kokouksiin, muun muassa sellaisiin, jotka pidettiin vuosien 1980—1984 elokuussa

— näiden kokousten aiheena tosiaankin oli kilpailun rajoittaminen ja niissä pyrittiin sopimaan erityisesti hintatasoista ja tuotantomäärien valvonnasta, vaikka näissä keskusteluissa ei annettukaan tiukkoja hintasitoumuksia.

517 Päinvastoin kuin valittaja väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole päättelyt suunnitteluasiakirjojen perusteella, että Enichem oli tietoinen kyseisten sopimusten kilpailua rajoittavasta tarkoituksesta, vaan se tosiasiaassa päätteli tämän siitä, että Enichemin oli osallistunut kyseisiin kokouksiin.

518 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa valituksenalaisen tuomion 939 kohdassa, että sillä, kuinka säännöllisesti yritys on osallistunut kokouksiin, ei ole vaikutusta sen kannalta, onko se ollut osallisena rikkomisessa, vaan ainoastaan sen kannalta, missä määrin se on osallisena siinä.

519 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa tässä valituksenalaisen tuomion samassa kohdassa, että komissio oli ottanut Enichemin osalta toisen PVC-päätöksen 8 kohdan kolmannessa alakohdassa ja sakon määrän osalta kyseisen päätöksen 53 kohdassa huomioon sen, että Enichem oli tarkastellun selvityksen perusteella osallistunut enemmän tai vähemmän säännöllisesti kokouksiin. Sakon määrän osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on täyttä harkintavaltaansa käyttäen katsonut, että koska komissio oli onnistunut hankkimaan näytön kunkin yrityksen osallistumisesta tuottajien välisiin kokouksiin lähes neljän vuoden ajan, asetetut sakot vaikuttivat suhteellisen pieniltä rikkomisen vakavuuteen nähden.

520 Sen sijaan, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi hyväksynyt kollektiivista vastuuta koskevan oletaman soveltamisen, se näin ollen totesi selvitysaimeistoa tarkasteltuaan, että komissio oli näyttänyt toteen, että Enichem oli yrityskohtaisesti liittynyt yhteistoimintajärjestelyyn, ja siis näyttänyt toteen myös sen, että se oli yrityskohtaisesti vastuussa tämän perusteella, ottaen samalla huomioon seuraamuksen tasosta päättäessään, että Enichemin osallisuus eri toimiin, jotka muodostivat kilpailusääntöjen rikkomisen, oli rajoitetumpaa kuin muiden yritysten.

521 Siltä osin kuin valittaja on väittänyt, ettei se tosiasiallisesti ollut osallisena hinta-aloitteissa, riittää, kun todetaan, että tällä väitteellä pyritään horjuttamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen niistä useista seikoista, jotka mainitaan valituksenalaisen tuomion 940 kohdassa, tekemää arviointia, jonka päätteeksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi ainoastaan, että italialaiset tuottajat eivät olleet jääneet hinta-aloitteiden ulkopuolelle ja että hinta-aloitteita piti soveltaa Italiassa, vaikkei suunniteltua korotusta aina ollut tehty, minkä johdosta kilpailijat olivat esittäneet kritiikkiä.

522 Koska ei kuitenkaan ole esitetty väitettä, jonka mukaan tarkasteltu selvitysaimeisto olisi otettu huomioon vääristyneellä tavalla ja joka osoittaisi, että nämä yleiset toteamukset ovat virheellisiä, yhteisöjen tuomioistuin ei valitusta käsitellessään voi kohdistaa riitautettuun arviointiin valvontaa, kuten edellä tämän tuomion 285 kohdassa on jo huomautettu.

523 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

3. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan sen on virheellisesti katsottu olevan vastuussa rikkomisesta konsernin holding-yhtiönä, ja jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt virheellisesti jättäessään huomiotta holding-yhtiön liikevaihdon merkityksen sakon määrästä päättäessään

524 Enichem on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vedonnut kumoamis-perusteeseen, jonka mukaan se ei voinut pätevästi olla toisen PVC-päätöksen adressaattina konsernin holding-yhtiönä. Tässä asemassaan se ei nimittäin ole mitenkään vastuussa lämpömuovautuvien raaka-aineiden, joihin PVC lukeutuu, alalla harjoitetuista toimista.

525 Tätä arvioidessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ensin korostaa valituksenalaisen tuomion 986 kohdassa, että kantajan vastauskirjelmän (s. 15) mukaan tällä kanneperusteella ei ollut itsenäistä päämäärää vaan se oli olennainen perusta myöhemmille sakon määrään liittyville seikoille ja että sakko Enichemin mukaan oli laskettu ottaen huomioon holding-yhtiön liikevaihto, joka on suurempi kuin tuotantoyhtiön liikevaihto. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin toteaa, että komissio oli, kuten sillä on oikeus tehdä, etukäteen määrittänyt sakon kokonaismäärän, joka oli tämän jälkeen jaettu yritysten kesken kunkin keskimääräisen markkinaosuuden perusteella ja kutakin yritystä koskevien mahdollisten lieventävien tai raskauttavien seikkojen perusteella. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli tästä, että holding-yhtiön liikevaihtoa ei näin ollen ollut otettu huomioon kantajalle määrätyn yrityskohtaisen sakon suuruutta määritettäessä, jollei mukaan lasketa asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan, jossa säädetään sen sakon enimmäismäärästä, jonka komissio voi määrätä, soveltamista. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajalla ei ollut intressiä esittää kanneperustetta, joka koskee toisen PVC-päätöksen adressaattien virheellistä määrittämistä, mutta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei kuitenkaan todennut, ettei kyseistä perustetta voitu ottaa tutkittavaksi.

- 526 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutki kyseisen perusteen perusteellisesti valituksenalaisen tuomion 987—992 kohdassa ja lopulta hylkäsi sen.
- 527 Valituksessaan Enichem kohdistaa valituksenalaista tuomiota koskevan kritiikkinsä kyseisen tuomion 978—992 kohtaan. Enichem vaatii valituksenalaisen tuomion kumoamista siltä osin kuin sen 986 kohdassa todetaan, ettei holding-yhtiön liikevaihdon merkitystä ole otettu huomioon sille määrätyn sakon suuruutta laskettaessa. Ennen tämän perusteen pidemmälle kehittämistä Enichem täsmentää, että se liittyy väitteeseen, jonka se on esittänyt päätöksen adressaatin virheellisestä määrittämisestä ja jonka se haluaa toistaa valituksen yhteydessä. Enichem siis vaatii valituksenalaisen tuomion kumoamista myös siltä osin kuin siinä on hylätty tämä väite.
- 528 Tältä osin on todettava, että tämän tuomion 497 kohdassa on jo muistutettu, että valituksessa on ilmoitettava täsmällisesti sekä se, miltä osin valituksenalaisen tuomion kumoamista vaaditaan, että ne oikeudelliset perusteet, joilla erityisesti tuetaan tätä vaatimusta.
- 529 Tätä edellytystä ei täytä valitus, jossa vain toistetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa jo esitetyt perusteet ja lausumat, ilman että valitukseen edes sisältyisi perusteluja, joiden tarkoituksena olisi erityisesti osoittaa valituksenalaiseen tuomioon sisältyvä oikeudellinen virhe. Tällaisella valituksella pyritään tosiasiaissa ainoastaan siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetty kanne tutkittaisiin uudelleen, mikä ei kuulu yhteisöjen tuomioistuimen toimivaltaan (ks. erityisesti em. asia Del Plato v. komissio, määräyksen 20 kohta ja em. asia Bergaderm ja Goupil v. komissio, tuomion 35 kohta).
- 530 Tätä suuremmalla syyllä yhteisöjen tuomioistuimen toimivallan ulkopuolelle jää valitus, jossa vain ilmoitetaan, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetty peruste esitetään uudelleen, ilman, että kyseistä perustetta toistetaan.

- 531 Nyt esillä olevassa tapauksessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle esitetty peruste koski virhettä, joka on tehty määrittettäessä toisen PVC-päätöksen adressaattia eli siis sitä oikeushenkilöä, joka on vastuussa rikkomisesta. Perustetta on kehitelty laajasti kannekirjelmässä sekä sen jälkeen vastauskirjelmässä.
- 532 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellut tämän perusteen hylkäämistä valituksenalaisen tuomion 987—992 kohdassa.
- 533 Enichem ei kuitenkaan esitä perusteluja, jotka erityisesti koskisivat sen oikeudellisen virheen yksilöimistä, joka näissä tuomion perusteluissa sen mukaan on. Enichem tyytyy toteamaan, että se haluaa esittää uudelleen tämän perusteen, ja vain lisää, että se on huomauttanut useaan otteeseen siitä, kuinka epä johdonmukaisesti komissio on menetellyt päätyessään nimeämään Enichemin holding-yhtiönä toisen PVC-päätöksen adressaatiksi ja rikkomisesta vastuussa olevaksi yhtiöksi.
- 534 Näin ollen valituksen yhteydessä esitetty peruste jää yhteisöjen tuomioistuimen toimivallan ulkopuolelle.
- 535 Valituksenalaisen tuomion 986 kohdasta esitetyn väitteen osalta on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tässä kohdassa mainitsemisessa perusteluissa, jotka on toistettu tämän tuomion 525 kohdassa, otetaan kantaa niihin loppuhuomautuksiin, jotka esitetään Enichemin vastauskirjelmässä niiden viimeisten kanteen kehittelyä koskevien toteamusten lopuksi, jotka koskevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle tosiasiallisesti esitettyä perustetta, ja joissa todetaan seuraavaa:

”Lopetamme tämän kysymyksen käsittelyn korostamalla, että edellä esitetty ei ole steriiliä ajatustenvaihtoa, joka olisi sellaisenaan itsetarkoitus, vaan se muodostaa olennaisen perustan niille toteamuksille, jotka jäljempänä esitämme sakon suuruudesta; sakko on selvästikin laskettu holding-yhtiön liikevaihdon perusteella, joka on selvästi suurempi kuin tuotantotoimintaa harjoittavan yhtiön liikevaihto. Juuri tämän vuoksi kantaja haluaa saada [toisen PVC]-päätöksen

kumotuksi, koska siinä katsotaan Enichemin eikä mahdollisesti Enichem Anicin olevan vastuussa rikkomisesta ja koska se on osoitettu Enichemille eikä Enichem Anicille.”

536 Tällaiset toteamukset eivät kuitenkaan muodostaneet esitetyn perusteen osaa. Niissä vain ilmoitettiin muista Enichemin esittämistä perusteista, jotka koskevat sakon määrän vahvistamisen edellytyksiä, ja korostettiin sitä seurausta, jota tapahtuneeksi väitettyllä oikeudellisella virheellä, joka koski rikkomisesta vastuussa olevan oikeushenkilön määrittämistä, oli sakon määrää vahvistettaessa käytetyn liikevaihdon osalta.

537 Tältä osin on todettava, että valituksenalaisen tuomion 986 kohdasta esitettyä kritiikkiä ei voida hyväksyä, koska kritiikki on kohdistettu varmuuden vuoksi esitettyihin perusteisiin, joiden johdosta tuomiota ei näin ollen voida kumota (ks. erityisesti em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 47 kohta ja siinä mainittu oikeuskäytäntö).

538 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä kokonaisuudessaan.

4. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien on tehnyt oikeudellisen virheen niissä päätelmissä, jotka sen oli tehtävä siitä toteamuksestaan, että komission syytösten perustana olevat kaksi asiakirjaa eivät vastaa toisiaan

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa riitautetut toisen PVC-päätöksen sisältämät seikat

539 Kuten tämän tuomion 294 kohdassa on jo todettu, komissio löysi kaksi vuodelta 1980 olevaa suunnitteluasiakirjaa marraskuussa 1983 ICI:n toimitiloista.

Kyseisten asiakirjojen otsikkoina on ”valvontalista” ja ”ehdotuksiin annettu vastaus”. Kyseiset asiakirjat muodostavat toisen PVC-päätöksen 7 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan yhteistoimintajärjestelyn luomista koskevan suunnitelman; ensin mainitulla asiakirjalla pyritään luomaan uusi kokouskehys kiintiöiden laskemista ja hintojen vahvistamista koskevan tarkastetun järjestelmän hallinnoimiseksi, ja jälkimmäiseksi mainituissa asiakirjassa viitataan siihen, että muut tuottajat suhtautuivat yleensä myönteisesti ICI:n ehdotukseen.

540 Toisen PVC-päätöksen 7 kohdan viimeisessä alakohdassa komissio on todennut, että ehdotuksiin annetussa vastauksessa esitettiin tiivistetysti PVC:n tuottajien vastaus ehdotuksiin ja että siitä ilmenee, että kaikki kyseiset tuottajat suhtautuivat suunnitelmaan myönteisesti ja että ainoat esitetyt varaumat liittyivät siihen, oliko syytä sallia tietty joustavuus yrityskohtaisten kiintiöiden osalta, mitä ICI:n ehdotuksessa oli esitetty.

541 Kyseisen päätöksen 10 kohdan ensimmäisessä alakohdassa komissio on todennut ehdotuksiin annetun vastauksen osoittavan, että tuottajat suhtautuivat hyvin myönteisesti ehdotukseen siitä, että tonnimääräiset kiintiöt jatkossa laskettaisiin yrityskohtaisesti eikä enää kansallisesti kuten aiemmin oli tehty; ne suhtautuivat samoin ehdotukseen siitä, että kiintiöt laskettaisiin prosentteina tuottajien vuoden 1979 markkinaosuuksien perusteella, vaikka tietyt ”poikkeavuudet” oli korjattava.

542 Kyseisen päätöksen 25 kohdan ensimmäisessä ja viimeisessä alakohdassa komissio on todennut seuraavaa:

— vuoden 1980 suunnitteluasiakirjat, kilpailijoina pidettyjen yritysten säännöllisten kokousten järjestelmän toteen näytetty täytäntöönpano ja kiintiö- ja korvausjärjestelmää koskevat asiakirjat muodostivat olennaisen selvityksen yhteistoimintajärjestelyn olemassaolosta

— tällä olennaisella selvityksellä paitsi näytettiin tosiasiassa toteen yhteisen järjestelmän olemassaolo, niin myös yksilöitiin lähes kaikki yhteistoimintajärjestelyyn osalliset, koska lähes kaikki yritykset mainitaan suunnitteluasiakirjoissa, ja BASF ja ICI olivat nimenneet suurimman osan niistä, jotka olivat osallistuneet kokouksiin

— vuonna 1987 erityisesti Solvayn ja Atochem SA:n luona suoritetuissa tarkastuksissa löydetty asiakirjat tukevat tätä selvitystä.

543 Kyseisen päätöksen 30 kohdan toisessa alakohdassa komissio on katsonut, että PVC:n tuottajien useiden vuosien aikana soveltamat pysyvät kilpailua rajoittavat järjestelyt väistämättä liittyivät vuoden 1980 ehdotukseen, jonka käytännön täytäntöönpanon ne muodostivat.

544 Rikkomisen keston osalta on todettava, että komissio arvioi 48 kohdassa rikkomisen alkaneen vuoden 1980 elokuun paikkeilla. Komissio perusti toteamuksensa ICI:n ehdotusten päivämäärään ja siihen seikkaan, että tuona ajankohtana otettiin käyttöön uusi kokousjärjestelmä. Komissio myönsi, ettei ollut mahdollista näyttää varmuudella toteen sitä päivämäärää, jona kukin tuottaja oli aloittanut kokouksiin osallistumisen. Vuoden 1980 asiakirja osoitti komission mukaan kuitenkin, että kaikki tuottajat Hoechstiä, Montedisonia, Norsk Hydroa, Shelliä ja LVM:ää lukuun ottamatta olivat mukana alkuperäisen suunnitelman laatimisessa. Komissio lisäsi, että todennäköiset päivämäärät, joina nämä tuottajat olivat liittyneet suunnitelmaan, voitiin kuitenkin selvittää muiden asiakirjojen perusteella.

545 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa Enichem on esittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen kiistäessään, että suunnitteluasiakirjoilla ei ole näyttöarvoa yhteistoimintajärjestelyn alkuperän osalta. Enichem on väittänyt, että ehdotuk-

siin annettu vastaus ei ollut muiden tuottajien vastaus ICI:n valvontalistassa esittämiin ehdotuksiin. Enichemin mukaan suunnitteluasiakirjat saattoivat yksinkertaisesti vain olla ICI:ssä toimivien eri henkilöiden mielipiteenilmaisuja. Valittaja on lisäksi väittänyt, ettei ollut mahdollista ilman todisteita väittää toisen PVC-päätöksen 8 kohdassa, että tuottajat olivat pitäneet kokouksen ”vuoden 1980 ehdotusten johdosta”.

Valituksenalaisen tuomion riitautetut perustelut

- 546 Enichem täsmentää, että sen esittämä peruste kohdistuu valituksenalaisen tuomion 663—673 kohtaan.
- 547 Valituksenalaisen tuomion 668 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on pitänyt mahdottomana sitä, että nämä kaksi suunnitteluasiakirjaa eivät liittyisi toisiinsa, seuraavat perustelut esitettyään:

”Väitettä, jonka mukaan kaksi suunnitteluasiakirjaa ei liittyisi toisiinsa, ei voida hyväksyä. Tältä osin on todettava ensinnäkin, että nämä asiakirjat on löydetty ICI:n toimitiloista ja että ne olivat kiinnitettyinä toinen toiseensa. Lisäksi on korostettava, että valvontalistassa oli luettelo tietyistä aiheista, jotka yleisesti ottaen koskivat myynnin volyymien valvontamekanismia ja hintasäännöstelyä. Näitä aiheita tarkastellaan tarkemmin ehdotuksiin annetussa vastauksessa. Lisäksi kummassakin asiakirjassa on joitakin yksityiskohtaisempia kohtia. Näissä kohdissa käsitellään viittausta kolmen kuukauden vakautusjaksoon, mahdollisuutta korottaa hintaa vuoden 1980 viimeisen neljänneksen aikana, tarvetta löytää järjestely uuden tuotantokapasiteetin huomioon ottamiseksi ja vielä mahdollisuutta siihen, että markkinaosuudet vaihtelevat ennalta vahvistettuihin markkinaosuuksiin nähden, minkä osalta on sama viittaus 5 %:n toleranssiin ja tätä varten tehtyihin varauksiin — — .”

548 Valituksenalaisen tuomion 670 kohdassa kyseinen tuomioistuin sen sijaan katsoo, että suunnitteluasiakirjojen pelkän sanamuodon perusteella ei voida olettaa, kuten komissio on tehnyt toisen PVC-päätöksen 7 kohdan viimeisessä alakohdassa ja 10 kohdan 1 alakohdassa, että jälkimmäinen suunnitteluasiakirja olisi muiden PVC:n tuottajien vastaus ICI:n tekemiin ehdotuksiin, eikä sanamuodon perusteella voida myöskään päätellä, että nämä asiakirjat olisivat ainoastaan ICI:n työntekijöiden mielipiteenilmaisuja.

549 Katsoakseen valituksenalaisen tuomion 671 kohdassa, että suunnitteluasiakirjat olivat ainakin perusta, jonka nojalla käytiin neuvotteluja ja keskusteluja ja jotka johtivat suunniteltujen lainvastaisten toimenpiteiden tosiasialliseen toteuttamiseen, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tukeutui seuraaviin perusteluihin:

” — — Kuten aiemmin tehdystä tarkastelusta ilmenee, komissio on esittänyt useita asiakirjoja, jotka näyttävät toteen [toisessa PVC-päätöksessä] kuvailtujen menettelytapojen olemassaolon. Lisäksi on niin, että suunnitteluasiakirjoissa ja erityisesti valvontalistassa, jotka ovat peräisin ICI:n tärkeältä johtohenkilöltä, todetaan selvästi sellaisen yhteistoimintamenettelyä koskevan hankkeen olemassaolo, jota tämä yritys, joka oli näiden asiakirjojen laatimisaikana yksi merkittävimmistä PVC:n eurooppalaisista tuottajista, oli mukana luomassa; lisäksi näissä asiakirjoissa suunnitellut menettelytavat havaittiin seuranneina viikkoina PVC:n markkinoilla Länsi-Euroopassa — — .”

550 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jatkoi 672 kohdassa seuraavasti:

”Vaikka pitääkin paikkansa, että niissä asiakirjoissa, jotka komissio on esittänyt PVC-markkinoilla harjoitettuja menettelytapoja koskevia tosiseikkoja koskevien toteamustensa tueksi, ei mitenkään viitata suunnitteluasiakirjoihin, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että näiden menettelytapojen ja näissä asiakirjoissa kuvailtujen menettelytapojen välinen vahva korrelaatio on riittävä näyttö siitä, että ne ovat yhteydessä toisiinsa.”

- 551 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi lopuksi 673 kohdassa, että komissio oli näin ollen perustellusti päätellyt, että suunnitteluasiakirjoja voitiin pitää sen yhteistoimintamenettelyn alkuperänä, joka oli toteutunut niiden laatimista seuraavina viikkoina.

Valittajan lausumat

- 552 Valituksessaan Enichem täsmentää, että se ei riitauta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 670 kohdassa tekemää toteamusta, jonka mukaan ehdotukset olivat vain ICI:n suunnitelma, joka ei saanut vastakaikua siten, että muut yritykset olisivat hyväksyneet ne ehdotuksiin antamissaan vastauksissa, vaan joka pikemminkin sai vastakaikua niiden menettelytapojen myötä, jotka yritykset myöhemmin ottivat käyttöön. Päinvastoin kuin komissio on katsonut, ehdotuksiin annettu vastaus ei Enichemin mukaan ole määrittänyt sopimuksentekoaajankohtaa.
- 553 Valittaja kuitenkin väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt ottaa huomioon toteamuksensa oikeudellinen aspekti, jonka olisi pitänyt johtaa kaiken komission esittämän selvitysaineiston sivuuttamiseen. Enichemin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt ottaa huomioon tästä seuraava olennainen syytöksiä koskeva muutos.
- 554 Tältä osin Enichem arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on katsonut Enichemin syylliseksi samanlaiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen, josta komissio sitä syytti.
- 555 Enichem ei kiistä sitä, että ehdotusten muodollista hyväksymistä koskevan näytön puuttuessa sen menettelytapoja, jotka voivat vaikuttaa kaikkien tuottajien yhteisen toimintalinjan soveltamisena, olisi voitu pitää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisena.

556 Enichem katsoo kuitenkin, että sen syyllisyyden astetta olisi pitänyt pitää pienempänä sekä rikkomisen vakavuuden että keston takia. Enichemin mukaan osallistuminen tiettyyn yhteistoimintajärjestelyyn siten, että käyttäydytään tietyllä tavalla, on nimittäin varmasti vähemmän vakavaa kuin varsinainen liittyminen sopimukseen tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan. Sitä paitsi rikkomisen keston osalta Enichem huomauttaa, että ajankohta, jona rikkomisen katsottiin alkaneen, ei voinut olla vuoden 1980 elokuu, koska ehdotuksiin annettu vastaus menettäisi merkityksensä yhteistoimintajärjestelyyn liittymistä koskevana toimenä. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim on Enichemin mukaan todennut valituksenalaisen tuomion 940 kohdassa, ensimmäisessä hinta-aloitteessa, joka on peräisin vuoden 1980 marraskuulta, ei mitenkään mainita italialaisia tuottajia. Solvayn luota löydettyjen, asianomaisten yritysten vuoden 1980 myyntiä koskevia tietoja sisältävien taulukoiden (jäljempänä Solvay-taulukot) perusteella Enichemiä voitaisiin arvostella korkeintaan tietojen vaihtamisesta kilpailijan kanssa eikä missään nimessä Euroopan laajuisesta yhteistoimintajärjestelystä.

557 Niinpä Enichem vaatii valituksenalaisen tuomion kumoamista siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim, joka on todennut, ettei kaksi suunnitteluasiakirjaa vastaa toisiaan, ei ole tehnyt tästä toteamuksestaan kaikkia johdopäätöksiä kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston suhteen.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

558 Toisen PVC-päätöksen 1 artiklan mukaan ”ainakin noin vuoden 1980 elokuusta alkaen” on noudatettu niitä sopimuksia ja/tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joiden nojalla kyseiset tuottajat ovat osallistuneet säännöllisiin väliajoin pidettäviin kokouksiin vahvistaakseen tavoitteellisia hintoja ja tavoitteellisia kiintiöitä, suunnittelakseen yhdenmukaistettuja aloitteita hintatason korottamiseksi ja valvoakseen näiden salaisten järjestelyjen toteutumista.

- 559 Alkamisajankohdaksi näin todettu vuoden 1980 elokuu on toisessa PVC-päätöksessä ilmoitettujen tietojen ja Enichemin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle esittämässä kannekirjelmässä ilmoitettujen tietojen mukaan (V kohta, C, 1) se kuukausi, jona eräs ICI:n johtohenkilöistä laati valvontalistan. Se on myös kuukausi, jonka aikana yritysten säännöllisin väliajoin järjestettyjen kokousten pitäminen alkoi komission huomioon ottaman, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 675 kohdassa arvioiman selvitysaineiston mukaan.
- 560 Toisen PVC-päätöksen 48 kohdassa komissio perusteli tämän kuukauden pitämistä rikkomisen alkuajankohtana sekä ICI:n ehdotusten päivämäärällä että sillä ajankohdalla, jona uusi kokousjärjestelmä oli otettu käyttöön.
- 561 Komissio ei siis ole valinnut tätä kuukautta yksinomaan sellaisen tarkastelun perusteella, jossa katsottiin, että suunnitteluasiakirjat koskivat lainvastaista sopimusta, joka jo oli muodollisesti tehty.
- 562 Niinpä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 670 kohdassa esittämällä toteamuksella, jonka mukaan suunnitteluasiakirjojen sanamuodon perusteella ei voida olettaa, että ehdotuksiin annettu vastaus olisi muiden tuottajien vastaus ICI:n tekemiin ehdotuksiin ja että nämä asiakirjat olisivat ainoastaan ICI:n työntekijöiden mielipiteenilmaisuja, ei ole sitä merkitystä, jonka Enichem katsoo sillä olevan.
- 563 Tämä toteamus ei kyseenalaista selvitysaineistoa eikä merkitse syytöksen olennaista muutosta.
- 564 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimittäin valituksenalaisen tuomion 668 kohdassa, jossa se arvioi selvitysaineistoa sille yksinomaan kuuluvan toimivallan nojalla — eikä tältä osin ole väitetty, että selvitysaineisto olisi otettu huomioon vääristyneellä tavalla — todennut, että nämä kaksi suunnitteluasiakirjaa liittyivät toisiinsa. Erityisesti on huomattava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 671 kohdassa, myöskin

selvitysaineistoa sille yksinomaan kuuluvan toimivallan nojalla arvioituaan, todennut, että nämä suunnitteluasiakirjat olivat vähintäänkin perusta, jonka nojalla käytiin tuottajien välisiä neuvotteluja ja keskusteluja, jotka johtivat suunniteltujen lainvastaisten toimenpiteiden tosiasialliseen toteuttamiseen seuraavien viikkojen aikana.

- 565 Valituksessaan, jossa Enichem osoitti hyväksyvänsä sen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli lähinnä todennut, että suunnitteluasiakirjat olivat vain ICI:n suunnitelma, joka sai vastakaikua asianomaisten yritysten myöhemmin käyttöönottamien menettelytapojen myötä (ks. tämän tuomion 552 kohta), Enichem kuitenkin sittemmin implisiittisesti mutta väistämättä myöntää paikansapitäväksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 671 kohdassa esittämän johtopäätöksen, jonka mukaan suunnitteluasiakirjojen ja seuranneina viikkoina käyttöön otettujen menettelytapojen välillä oli yhteys.
- 566 Koska Enichem on hyväksynyt tämän seikan, se ei voi saattaa kyseenalaiseksi valituksenalaisen tuomion 673 kohdassa esitettyä lopullista johtopäätöstä, jonka mukaan yhteistoimintamenettelyn voitiin katsoa saaneen alkunsa suunnitteluasiakirjosta.
- 567 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen lopullinen johtopäätös merkitsee ainoastaan sitä, että se on katsonut, että suunnitteluasiakirjoissa ilmaistaan aloite, joka on laadittu myöhempien sopimusten tekemiseen tähtäävien ehdotusten muodossa, sen sijaan, että se olisi katsonut, että niissä todettaisiin jo tehty sopimus.
- 568 On kuitenkin syytä todeta, että nyt esillä olevassa tapauksessa tällaisella johtopäätöksellä ei ole konkreettista merkitystä rikkomisen keston osalta siltä osin kuin

— rikkomisen on katsottu alkaneen viimeistään ”noin” vuoden 1980 elokuussa

- sekä komissio että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ovat pitäneet tätä ajankohtaa alkuajankohtana myös siksi, että yritysten kokousten pitäminen alkoi kyseisenä kuukautena

- Enichemin osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on sille yksin-omaisesti kuuluvan toimivallan nojalla todennut valituksenalaisen tuomion 675, 677, 931 ja 932 kohdassa, että Enichem oli osallistunut joihinkin niistä kokouksista, joita pidettiin useiden vuosien ajan vuoden 1980 elokuusta lähtien

- lisäksi valittaja itse oli myöntänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistui-
messä kehitellessään kannekirjelmänsä siltä osin kuin kannekirjelmä koski
sitä, kuinka säännöllisesti valittaja osallistui kyseisiin kokouksiin (V kohta,
C, 1, seitsemäs alakohta), että ”voidaan enintään väittää, että tarkastelta-
vana olevan ajanjakson alussa ja lopussa Enichem on osallistunut joihinkin
kokouksiin”.

569 Tätä toteamusta eivät muutoksenhaun yhteydessä horjuta valittajan esittämät väitteet, jotka toistetaan tämän tuomion 556 kohdassa ja jotka liittyvät yhtäältä valituksenalaisen tuomion 940 kohtaan ja toisaalta Solvay-taulukoihin, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tarkasteli valituksenalaisen tuomion 618—636 kohdassa.

570 Ensimmäisen väitteen osalta riittää, kun todetaan, että siinä toistetaan valituk-
sessa aiemmin esitetty väite, joka koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomiois-
tuimen valituksenalaisen tuomion 940 kohdassa esittämää arviointia Enichemin
osallistumisesta hinta-aloitteisiin. Tätä väitettä on jo tarkasteltu ja se on jo
hylätty tämän tuomion 521 ja 522 kohdassa.

571 Toisella väitteellä, joka koskee Solvay-taulukkoita, pyritään aiemman väitteen tavoin saattamaan kyseenalaiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen selvitysaineistosta tekemä arviointi. Tämän tuomion 285 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaisesti tämän väitteen käsitteleminen jää yhteisöjen tuomioistuimen toimivallan ulkopuolelle, paitsi jos kyseinen selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, mitä ei nyt esillä olevassa tapauksessa väitetä tehdyn.

572 Enichem ei myöskään voi menestyksekkäästi väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi valituksenalaisen tuomion 670 kohdassa tekemänsä toteamuksen johdosta pitänyt arvioida rikkomisen vakavuutta toisin sillä perusteella, että tietyistä menettelytavasta ilmenevä liittyminen yhteistoimintajärjestelyyn on Enichemin mukaan vähemmän vakavaa kuin varsinainen liittyminen sopimukseen tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan.

573 Toisen PVC-päätöksen 53 kohdasta nimittäin ilmenee, että komissio ei sitä rikkomista arvioidessaan, josta kutakin yritystä syytettiin, ole mitenkään tehnyt eroa varsinaisen liittymisen ja sellaisen liittymisen välillä, joka ilmenee omaksutuista menettelytavoista. Tässä samassa kohdassa komissio toteaa yhtäältä, että se on ottanut huomioon erityisesti sen, missä määrin kukin yritys on ollut osallisena salaisissa järjestelyissä, ja sen tehtävän, joka niillä on näissä järjestelyissä ollut, ja toisaalta, että se ei ole luokitellut mitään yritystä ”johtajaksi” katsoakseen suurimman osan vastuusta kuuluvan sille. Enichemin osalta tämän tuomion 519 kohdassa on jo todettu, että sekä komissio että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ovat seuraamusta määrätessään ottaneet tosiaankin huomioon sen, että Enichem oli osallistunut enemmän tai vähemmän säännöllisesti kokouksiin.

574 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste, joka ei voi menestyä, on hylättävä.

5. Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämä peruste, jonka mukaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa ja asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa on rikottu

575 Wacker-Chemie ja Hoechst väittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa soveltaessaan tehnyt oikeudellisen virheen. Ne vetoavat myös asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkomiseen.

576 Kyseiset valittajat riitauttavat ensinnäkin valituksenalaisen tuomion 609—612 kohdassa esitetyt perustelut, jotka koskevat saksalaisten PVC:n tuottajien osallistumista kiintiöitä koskevaan yhteistoimintajärjestelyyn. Valittajat viittaavat tältä osin kolmeen muuhun valitusperusteeseensa, joista ensimmäinen koskee tosiseikkojen puutteellista tutkimista, toinen selvitysaineiston ottamista huomioon vääristyneellä tavalla ja kolmas valituksenalaisen tuomion perustelujen puutteellisuutta siltä osin kuin kyse on asiakirjaselvityksestä.

577 Tältä osin riittää, kun todetaan, että ensimmäinen nyt käsiteltävänä olevan perusteen yhteydessä näin esitetty väite liittyy kolmeen perusteeseen, joihin valittajat tyytyvät viittaamaan ja jotka jo on hylätty tämän tuomion 392—405, 407—413 ja 438—442 kohdassa.

578 Tällä väitteellä, joka ei ole itsenäinen, ei siis ole kohdetta.

579 Toiseksi Wacker-Chemie ja Hoechst riitauttavat arvioinnin, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien on tehnyt valituksenalaisen tuomion 662—673 kohdassa suunnitteluasiakirjoista, jotka komissio oli löytänyt vuoden

1983 marraskuussa ICI:n toimitiloista (ks. tämän tuomion 539 kohta) ja joita kyseiset valittajat pitävät ”asian selvittämisen ytimenä”.

580 Kyseiset valittajat korostavat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen katso-
neen valituksenalaisen tuomion 670 kohdassa, että näiden asiakirjojen eli val-
vontalistan ja ehdotuksiin annetun vastauksen sanamuodon (ks. tämän tuomion
539 kohta) perusteella ei voida olettaa, kuten komissio oli tehnyt toisen PVC-
päätöksen 7 kohdan viimeisessä alakohdassa ja 10 kohdan 1 alakohdassa, että
jälkimmäinen asiakirja olisi muiden PVC:n tuottajien vastaus ICI:n tekemiin
ehdotuksiin, eikä sanamuodon perusteella voida myöskään päätellä, että nämä
asiakirjat olisivat ainoastaan ICI:n työntekijöiden mielipiteenilmaisuja (ks. tämän
tuomion 548 kohta).

581 Wacker-Chemie ja Hoechst arvostelevat ensimmäisen oikeusasteen tuomio-
istuinta siitä, että se kuitenkin on valituksenalaisen tuomion 671 kohdassa pää-
tellyt yritysten sellaisen tosiasiallisen käyttäytymisen perusteella, jonka on
väitetty olevan kyseisten asiakirjojen mukaista, että vastaavat näissä asiakirjoissa
suunnitellut toimenpiteet oli toteutettu.

582 Tältä osin on palautettava mieliin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin
on valituksenalaisen tuomion 671 kohdassa sille yksinomaisesti kuuluvan toi-
mivallan nojalla todennut, että nämä suunnitteluasiakirjat olivat vähintään
perusta, jonka nojalla käytiin tuottajien välisiä neuvotteluja ja keskusteluja, jotka
johtivat suunniteltujen lainvastaisten toimenpiteiden tosiasialliseen toteuttami-
seen seuraavien viikkojen aikana (ks. tämän tuomion 564 kohta).

583 Tämä toteamus ei tarkoita sitä mitä valittajat esittävät sen tarkoittavan. Se ei
muodosta yhteistoimintajärjestelyn muodostavien toimien olemassaolon tote-
amisen ratkaisevaa perustaa.

584 Kyseisen toteamuksen tosiasiallista merkitystä täsmennetään valituksenalaisen tuomion 672 kohdassa, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa suunnitteluasiakirjojen ja niitä seuraavien kilpailua rajoittavien menettelytapojen, jotka on jo näytetty toteen muiden komission esittämien asiakirjojen avulla, olevan ”yhteydessä toisiinsa”.

585 Valituksenalaisen tuomion 671 kohdasta esitetty kritiikki ei näin ollen ole perusteltua.

586 Lopuksi Wacker-Chemie ja Hoechst esittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätelmä on joka tapauksessa perusteeton, koska kyseisten valittajien mukaan ei ole selvitetty, että ne olisivat osallistuneet kiintiöjärjestelmään, joka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan oli yksi yhteistoimintajärjestelyn osatekijöistä.

587 Tältä osin riittää, kun todetaan, että tällä väitteellä valittajat yrittävät uudelleen saattaa kyseenalaiseksi pelkän väitteen avulla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittaman tosiseikkojen arvioinnin, joka ei ole oikeuskysymys, joka sinänsä kuuluisi yhteisöjen tuomioistuimen valvonnan piiriin, paitsi jos selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla (ks. tämän tuomion 285 kohta). Wacker-Chemien ja Hoechstin esittämää perustetta, joka koskee niiden osallistumista kiintiöjärjestelmään koskevan selvitysaineiston ottamista vääristyneellä tavalla huomioon, on kuitenkin jo tarkasteltu tämän tuomion 407—413 kohdassa, joissa se on hylätty.

588 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä kokonaisuudessaan.

6. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa on rikottu, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim on tehnyt virheen toisen PVC-päätöksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihdon ja sakon määrän välisen suhteen osalta

589 Enichem arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1146—1148 kohdassa tehnyt virheen arvioidessaan komission päätöksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihdon, johon asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa viitataan, ja sakon määrän välistä suhdetta.

590 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki Enichemin mukaan väärin hylätesään valittajan väitteen, jonka mukaan komissio on toisessa PVC-päätöksessä määrännyt samansuuruisen sakon kuin ensimmäisessä PVC-päätöksessä oli määrätty ottamatta huomioon sitä seikkaa, että näissä olosuhteissa toisessa PVC-päätöksessä huomioon otetun liikevaihdon ja määrätyn sakon välinen suhde väistämättä poikkesi ensimmäisessä PVC-päätöksessä huomioon otetun liikevaihdon ja siinä määrätyn sakon välisestä suhteesta.

591 Valittajan mukaan toisessa PVC-päätöksessä on mullistettu yrityksen koon ja sakon suuruuden välillä edellytettyä suhdetta, kun siinä on asetettu samansuuruisen sakko kuin ensimmäisessä PVC-päätöksessä, vaikka ensimmäisen PVC-päätöksen tekemisestä oli kulunut kuusi vuotta. Komissio on Enichemin mukaan näin ollen rikkonut asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa riippumatta siitä, että kummassakaan päätöksessä ei ole ylitetty ylärajaa, jonka mukaan sakko voi olla enintään 10 prosenttia relevantista liikevaihdosta.

592 Tältä osin on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menettänyt aivan oikein muistuttaessaan valituksenalaisen tuomion 1146 kohdassa, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa mainitun liikevaihdon perusteella määritetään sen sakon enimmäismäärä, joka yritykselle voidaan määrätä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisen takia.

- 593 Tämä enimmäismäärä, joka on ”10 prosenttia — — edellisen tilikauden liikevaihdosta”, koskee päätöksen tekoajankohtaa edeltänyttä tilikautta (em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 85 kohta).
- 594 Valittajan kritiikki liittyy siihen, että sen mukaan ei ole otettu huomioon sen liikevaihdon kehittymistä tilikaudesta 1987, joka edelsi ensimmäisen PVC-päätöksen tekemistä, tilikauteen 1993, joka edelsi toisen PVC-päätöksen tekemistä.
- 595 Valittaja perustaa kritiikkinsä kahteen lähtökohtaan. Ensinnäkin kummankin päätöksen tekemisajankohtaa edeltäneen tilikauden liikevaihdolla on valittajan mukaan vaikutusta maksettavaksi määrättyyn sakkoon. Toiseksi siinä tapauksessa, että päätös kumotaan ja sen jälkeen tehdään uusi päätös, ensimmäisessä päätöksessä määrätyn sakon suuruus sitoo komissiota siten, että komissio on oikeudellisesti velvollinen määräämään jälkimmäisessä päätöksessä määrättävän sakon suuruuden siten, että sakon ja relevantin liikevaihdon välinen materiaattinen suhde on molemmissa päätöksissä sama.
- 596 Ilman, että olisi tarpeen tarkastella jälkimmäisen lähtökohdan paikkansapitävyyttä, riittää, kun todetaan yhtäältä, että Enichem ei ole yrittänyt näyttää toteen, että ensimmäinen lähtökohta pitäisi paikkansa, ja toisaalta, että asiakirja-aineisto ei sisällä sellaista selvitystä, josta ilmenisi, että komissio olisi ottanut huomioon päätöksen tekoajankohtaa edeltävän tilikauden liikevaihdon jotain muuta tarkoitusta kuin sakon enimmäismäärästä päättämistä varten.
- 597 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt perustellusti todetessaan valituksenalaisen tuomion 1147 kohdassa, että se, että suhde, joka toisaalta vallitsi ensimmäisessä PVC-päätöksessä maksettavaksi määrätyn sakon ja vuoden 1987 aikana kertyneen liikevaihdon välillä ja toisaalta toisessa PVC-

päätöksessä maksettavaksi määrätyn täysin saman suuruisen sakon ja vuoden 1993 aikana kertyneen liikevaihdon välillä, on muuttunut, ei yksinään merkitse asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan rikkomista. Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen menetteli perustellusti todetessaan, että se olisi merkinnyt sitä vain, jos toisessa PVC-päätöksessä maksettavaksi määrätty sakko olisi ylittänyt tässä artiklassa vahvistetun enimmäismäärän. Kyseinen tuomioistuin totesi kuitenkin, että sakko olennaisesti alitti tämän enimmäismäärän.

598 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

7. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan suhteellisuusperiaatetta on loukattu määrättäessä sakon määrästä

599 Enichem arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1218—1224 kohdassa hylännyt perusteen, jonka Enichem oli esittänyt ja jonka mukaan komissio oli loukannut suhteellisuusperiaatetta määrätessään sakon määrästä.

600 Enichem palauttaa mieleen, että toisessa PVC-päätöksessä määrätty sakko on sama kuin ensimmäisessä PVC-päätöksessä määrätty sakko. Sakon reaaliarvo kummankin päätöksen tekopäivänä on Enichemin mukaan kuitenkin hyvin erilainen ja johtaa epäoikeudenmukaiseen rangaistukseen. Enichemin mukaan nimittäin 2 500 000 ecun suuruinen sakko vastaa vuoden 1988 vaihtokurssin mukaan 3 842 000 000 Italian liiraa (ITL), kun se vuoden 1994 vaihtokurssilla laskettuna taas on 4 835 000 000 ITL. Tosiasiallisesti tämä merkitsee Enichemin mukaan sitä, että sakko on suurentunut 20 prosenttia, vaikka sen määrittämisen perustana olleet tekijät, erityisesti kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus ja kesto, ovat pysyneet täysin samoina.

601 Suhteellisuusperiaatteen noudattamiseksi komissio olisi Enichemin mukaan erittäin helposti voinut käyttää sellaista menetelmää, jonka avulla olisi ollut mahdollista säilyttää alun perin määrätyn sakon arvo. Se olisi näin ollen voinut sallia

sakon maksamisen vuoden 1988 vaihtokurssilla tai määrätä sakon suuruuden ecuissa toisen PVC-päätöksen tekopäivänä mutta sillä perusteella, mikä sakon arvo oli kansallisessa valuutassa vuoden 1988 vaihtokurssin mukaan laskettuna.

602 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on Enichemin mukaan menetellyt virheellisesti katsoessaan, että vaihtokurssin muuttuminen oli väistämätöntä. Vaihtokurssien heilahtelu on Enichemin mukaan kaupankäynnille ominainen epävarmuustekijä, joka kuitenkin on vieras seikka lain soveltamisen kannalta. Nyt esillä olevassa tapauksessa yritystä on Enichemin mukaan rangaistu kahdesti eli ensin sakkoa määrättäessä ja sitten vaihtokurssiin liittyvällä menetelmällä.

603 Tältä osin on todettava, että Enichemin kritiikki perustuu siihen oikeudelliseen lähtökohtaan, että jos päätös kumotaan ja sen jälkeen tehdään uusi päätös, näillä kahdella peräkkäisellä päätöksellä määrättyjen sakkojen kansallisessa valuutassa ilmoitetun arvon on pysyttävä samana. Toisin sanoen tämä lähtökohta merkitsee, että komissio on oikeudellisesti velvollinen säilyttämään ensimmäisessä päätöksessään määräämänsä sakon määrän absoluuttiselta arvoltaan muuttumattomana.

604 Ilman, että olisi syytä tarkastella ensimmäisen lähtökohdan paikkansapitävyyttä, riittää, kun todetaan, että lausuessaan valituksenalaisen tuomion 1222 kohdassa, että riskiä vaihtokurssien muutoksista ei voida välttää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vain perustellusti korostanut, että rahan arvon vaihtelussa on kyse epävarmuustekijästä, joka saattaa tuottaa sekä etuja että haittoja ja johon yritysten, joiden myynti kertyy osaksi vientimarkkinoilta, täytyy tavanmukaisesti varautua liiketoiminnassaan ja jonka esiintyminen ei sinänsä tee lainmukaisesti määrätyn sakon suuruutta epäasianmukaiseksi (asia C-282/98 P, Enso España v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok. 2000, s. I-9817, 59 kohta ja em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 89 kohta).

605 Tällainen epävarmuustekijä voi esiintyä sekä siinä tapauksessa, että komissio on käyttänyt sellaista sakkojen laskentamenetelmää, jonka perusteella se on voinut

arvioida kunkin yrityksen kokoa ja taloudellista merkitystä sekä kilpailusääntöjen rikkomisen laajuutta sen taloudellisen tilanteen valossa, joka vallitsi ajanjaksona, jona kilpailusääntöjä rikottiin (em. asia Enso Española v. komissio, tuomion 58 kohta ja em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 86 kohta) ja joka voi edeltää usealla vuodella sitä päivää, jona tehtiin päätös, jossa määrätään sakkoja, että siinä tapauksessa — josta nyt esillä olevassa tapauksessa on kyse — että on kulunut useita vuosia ensimmäisen päätöksen tekemisestä sellaisen toisen päätöksen tekemiseen, jossa ensimmäisen päätöksen kumoamisen jälkeen määrätään samansuuruinen sakko ecuissa ilmaistuna.

606 Päätöksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihdon perusteella asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan nojalla määräytyvä sakon enimmäismäärä on joka tapauksessa yläraja rahan arvon vaihtelusta mahdollisesti aiheutuville haitoille (em. asia Enso Española v. komissio, tuomion 59 kohta ja em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 89 kohta).

607 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin nyt esillä olevassa tapauksessa korostanut valituksenalaisen tuomion 1223 kohdassa, että toisessa PVC-päätöksessä maksettavaksi määrätty sakko alittaa huomattavasti tämän enimmäismäärän, vaikka sakko ilmaistaisiinkin kansallisessa valuutassa.

608 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

8. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan sakko on suhteettoman suuri ja epäoikeudenmukainen rikkomisen vakavuuteen ja kestoon nähden

609 Montedison arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 1216 ja 1224 kohdassa hylännyt Montedisonin perusteen, jonka mukaan sakko on suhteettoman suuri ja epäoikeudenmukainen. Montedisonin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin menetteli tältä osin väärin todetessaan, että Montedison ei ollut mitenkään näyttänyt, miltä osin sille määrätty sakko olisi ollut suhteettoman suuri.

- 610 Montedison ei hyväksy sitä, että sille on näin sen mukaan asetettu todistustaakka, vaikka se on koko menettelyn ajan väittänyt, että sen voitiin katsoa osallistuneen ainoastaan muutamaaan kokoukseen ajanjaksona, jonka pituus oli yhdestä kolmeen vuotta.
- 611 Tältä osin on huomautettava, että sen arvioiminen, onko maksettavaksi määrätty sakko oikeassa suhteessa rikkomisen vakavuuteen ja keston, jotka ovat asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädettyjä arviointiperusteita, kuuluu kyseisen asetuksen 17 artiklassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle annetun täyden harkintavallan piiriin.
- 612 Todetessaan valituksenalaisen tuomion 1216 kohdassa, että Montedison ei ollut mitenkään osoittanut, miltä osin sille määrätty sakko olisi ollut suhteettoman suuri ottaen huomioon rikkomisen vakavuus ja kesto, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei kirjaimellisesti asettanut valittajalle todistustaakkaa.
- 613 Turvautuessaan tähän negatiiviseen muotoiluun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vain ilmaissut sen johtopäätöksen, johon se oli tullut täyttää harkintavaltaansa käyttämällä arvioituaan niiden tekojen vakavuutta ja kestoja, joihin valittajan oli katsottu syyllistyneen, sekä lausumia, joilla Montedison oli kiistänyt vakavuuden ja keston tai suhteuttanut niitä ja jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli aiemmin hylännyt.
- 614 Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on päättänyt täyttää harkintavaltansa käyttäen yhteisön oikeuden rikkomisesta yrityksille määrättyjen sakkojen suuruudesta, yhteisöjen tuomioistuimen asiana ei ole korvata kohtuullisuussyistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen harkintaa omallaan, kun se käsittelee oikeuskysymyksiä valituksen yhteydessä (em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 96 kohta).

615 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

9. Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu sakon suuruudesta päätettäessä

616 Montedison arvostelea ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamisesta sakon suuruudesta päätettäessä. Montedison katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kohdellut sitä samoin kuin muita valittajia, jotka olivat jatkaneet toimintaa kyseisellä alalla koko tarkasteltavana olevan ajanjakson ajan ja jotka vaikuttivat aktiivisesti osallistuneen yhteistoimintajärjestelyksi luokiteltuihin menettelytapoihin. Syrjintä on Montedisonin mukaan vieläkin selvempää siltä osin kuin kyse on niistä huomattavista summista, joilla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pienensi kolmen kantaajan maksettavaksi määrättyjä sakkoja.

617 Tältä osin on huomautettava, että vaikka silloin, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päättää täyttä harkintavaltaansa käyttäen maksettavaksi määrättyjen sakkojen suuruudesta, yhteisöjen tuomioistuin ei voi valituksen yhteydessä korvata kohtuullisuussyistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen harkintaa omallaan (ks. tämän tuomion 614 kohta), täyden harkintavallan käyttäminen ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että yrityksiä, jotka ovat olleet osallisina perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisessa sopimuksessa tai yhdenmukaistetussa menettelytavassa, kohdellaan eri tavalla sakkojen suuruudesta päätettäessä (em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 97 kohta).

618 On kuitenkin palautettava mieliin, että valituksessa on ilmoitettava täsmällisesti sekä se, miltä osin tuomion kumoamista vaaditaan, että ne oikeudelliset perusteet, joilla erityisesti tuetaan tätä vaatimusta, uhalla, että valitusta tai kyseistä perustetta ei muuten oteta tutkittavaksi (ks. tämän tuomion 497 kohta).

619 On kuitenkin todettava, että Montedison esittää syrjimistä koskevan väitteensä yleisin sanankääntein.

620 Montedison ei ilmoita, mitä valituksenalaisen tuomion kohtia se arvostelee. Se ei myöskään täsmennä niiden yritysten osalta, jotka sen mukaan olivat sitä aktiivisempia ja joita se ei nimenomaisesti nimeä, sellaisia niiden tilannetta koskevia osatekijöitä, joista tapahtuneeksi väitetty syrjintä ilmenisi, kun kyseisiä osatekijöitä verrattaisiin objektiivisesti Montedisonin tilanteeseen.

621 Tarkasteltu peruste on näin ollen hylättävä.

10. Enichemin esittämä peruste, jonka mukaan yhteisön oikeutta on tulkittu ja sovellettu virheellisesti ja jonka mukaan selvitysaineistoa on arvioitu riittämättömästi siltä osin kuin kyse on valittajan maksettavaksi määrätyn sakon ja sen markkinaosuuden välisestä suhteesta

Valittajan lausumat

622 Enichem esittää väittäneensä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että komissio oli sakon suuruutta määritessään katsonut virheellisesti valittajan markkinaosuuden olleen keskimäärin 6 prosenttia vuodesta 1980 vuoteen 1982 ja 15 prosenttia vuosina 1983 ja 1984. Enichem korostaa, että se itse oli kaikissa menettelyn vaiheissa ilmoittanut keskimääräisen markkinaosuutensa olevan alle 4 prosenttia ensimmäisenä ajanjaksona, 12,8 prosenttia vuonna 1983 ja 12,3 prosenttia vuonna 1984.

- 623 Valittaja arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on katsonut valituksenalaisen tuomion 615 ja 616 kohdassa, että valittajan esittämät tiedot eivät olleet luotettavia, koska valittaja ei ollut täsmentänyt, minkä perusteella se oli vuoden 1984 markkinaosuutensa laskenut, ja koska valittaja oli pienentänyt tätä osuutta esittäessään sellaisia myyntilukuja, jotka eivät liittyneet eurooppalaisten tuottajien toteuttamaan myyntiin vaan eurooppalaista kulutusta koskeviin lukuihin, jotka väistämättä ovat korkeampia, koska niihin sisältyvät tuodut määrät.
- 624 Enichemin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen väitteet ovat paikkansapitämättömiä ja osoittavat, ettei Enichemin esittämiä seikkoja ole otettu huomioon.
- 625 Myyntilukujen pienentämistä koskevan väitteen osalta valittaja esittää, että on selvää, että jonkin tuotteen markkinoita ei määritellä niiden tuottajien toteuttaman myynnin perusteella, joiden komissio katsoo olleen osallisena kilpailusääntöjen rikkomisessa, vaan kaiken maantieteellisillä viitemarkkinoilla toteutuneen myynnin perusteella, jolloin tämä myynti käsittää myös tuodut määrät.
- 626 Enichem arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta lisäksi siitä, että tämä on ilmoittanut valituksenalaisen tuomion 1201—1204 kohdassa, että komissio oli katsonut Enichemin väitteiden vastaisesti tämän markkinaosuuden olleen vuosina 1980—1984 alle 10 prosenttia eikä 15 prosenttia.
- 627 Valittaja korostaa, että 10 prosentin keskiarvo — tai vielä tarkemmin todettuna 9,6 prosentin keskiarvo — perustuu niihin komission huomioon ottamiin lukuihin, joiden mukaan valittajan markkinaosuus oli 6 prosenttia vuosina 1980—1982 ja 15 prosenttia vuosina 1983—1984 ja joita valittaja ei koskaan ole hyväksynyt. Valittaja väittää, että kun otetaan huomioon sen keskimääräinen todellinen markkinaosuus kyseisinä neljänä vuotena eli 7,2 prosenttia ja vaikka sovellettaisiin keston muodostamaa raskauttavaa tekijää eli kyseinen markkinaosuus otettaisiin huomioon 110-prosenttisesti, Enichemin maksettavaksi mää-

rätyn sakon olisi pitänyt olla alle 2 000 000 ecua eikä nousta 2 500 000 ecuun, jotka se velvoitettiin maksamaan. Enichem lisää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voinut tosiseikkoja vääristämättä väittää, ettei Enichem ollut vakaasti kiistänyt sitä, että sen keskimääräisen markkinaosuuden oli katsottu olevan noin 10 prosenttia, koska suullisessa käsittelyssä Enichem oli nimenomaisesti ottanut kantaa tähän seikkaan ja huomauttanut, että komission huomioon ottamat tiedot herättivät siinä suurta kummastusta.

- 628 Valittaja siis vaatii valituksenalaisen tuomion kumoamista siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on sivuuttanut valittajan toimittamat valittajan markkinaosuutta koskevat tiedot epäluotettavina ja siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, ettei komission esittämiä lukuja ollut kiistetty.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 629 Esitetyllä perusteella pyritään lähinnä saattamaan kyseenalaiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittama selvitysaineiston arviointi. Tältä osin kyseinen peruste jää yhteisöjen tuomioistuimen toimivallan ulkopuolelle tämän käsitellessä valitusta, paitsi jos kyseinen selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla (ks. tämän tuomion 285 kohta), johon valittaja ohimennen vetoaa.
- 630 Valituksenalaisen tuomion 616 kohdassa, joka on Enichemin ensimmäisen väitteen kohteena, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tosiaankin jättänyt huomiotta Enichemin markkinaosuudestaan toimittamat tiedot sillä perusteella, ettei niiden voitu mitenkään katsoa olevan luotettavia.
- 631 Näiden tietojen arviointi liittyi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 584—617 kohdassa suorittamaan kiintiöjärjestelmän olemassaolon arviointiin, ja se oli yhteydessä Atochem-taulukon, joka jo on mainittu tämän tuomion 398 kohdassa, arviointiin.

632 Tässä tarkastelussa pyrittiin valituksenalaisen tuomion 614 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa erityisesti varmistamaan, vastasivatko kyseisten yritysten vuoden 1984 markkinaosuudet Atochem-taulukossa mainittuja tavoitteellisia osuuksia.

633 Enichemin osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin perusteli valituksenalaisen tuomion 615 kohdassa johtopäätöstään, jonka se teki kyseisen yrityksen toimittamien tietojen epäluotettavuudesta, seuraavalla tavalla:

”Enichem väittää, että sen osuus myynnistä oli noussut 12,3 %:iin vuonna 1984, mikä on selvästi vähemmän kuin Atochem-taulukossa ilmoitettu osuus. Tätä väitettä ei voida hyväksyä. Kyseistä kantajaa on kehoitettu täsmentämään niitä perusteita, joilla se on laskenut vuoden 1984 markkinaosuutensa, mutta se ei ole voinut esittää minkäänlaista selvitystä niistä. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kanteensa liitteissä (osa III, liite 2) kantaja on esittänyt taulukon, jossa on esitetty tiivistetysti Enichemin myyntiluvut kultakin vuodelta ajanjaksona 1979—1986; taulukosta voidaan päätellä, että markkinaosuudet on kullekin näistä vuosista laskettu täysin samalla tavalla. Vuosien 1979—1982 osalta kantaja on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen prosessinjohtotoimina esittämän kysymyksen johdosta yrittänyt selittää, kuinka se oli laskenut markkinaosuutensa. Tästä ilmenee, että kantaja on tyytynyt toisaalta esittämään myyntilukunsa kultakin näistä vuosista esittämättä mitään muuta tätä väitettä tukevaa seikkaa. Toisaalta nämä myyntiä koskevat luvut eivät liittyneet eurooppalaisten tuottajien Länsi-Euroopassa toteuttamaan myyntiin vaan eurooppalaista kulutusta koskeviin lukuihin, jotka väistämättä ovat korkeampia, koska niihin sisältyy tuodut määrät. Näin menetellessä markkinaosuus, johon kantaja vetoaa, osoittautuu huomattavasti pienemmäksi.”

634 Tästä perustelusta ilmenee selvästi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perusteellisesti tutkinut Enichemin itsensä toimittamat tiedot ja pyytänyt siltä yksityiskohtaisia selityksiä mutta että sille ei ole esitetty mitään selityksiä tai sille on esitetty selityksiä mutta ei mitään niitä tukevia seikkoja.

- 635 Tästä samasta perustelusta ilmenee, että päinvastoin kuin Enichem valituksessaan väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti kritisoinut sitä, että myyntiluvut, joihin Enichem vetosi, eivät koskeneet eurooppalaisten tuottajien Länsi-Euroopassa toteuttamaa myyntiä vaan eurooppalaista kulutusta, johon sisältyy tuodut määrät. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamassa tarkastelussa, sellaisena kuin sitä täsmällisesti kuvataan valituksenalaisen tuomion 614 kohdassa, nimittäin pyrittiin varmistamaan, vastasivatko Atochem-taulukossa ilmoitetut tavoitteelliset osuudet ja ”tuottajien keskinäiset” markkinaosuudet eli osuudet kiintiöjärjestelmän ja sitä kautta yhteistoimintajärjestelyn kohteena olevista markkinoista toisiaan.
- 636 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näin ollen ole ottanut asiakirjaineistoon liitettyä selvitysaineistoa mitenkään vääristyneellä tavalla huomioon, kun se on päätyntä siihen, että riidanalaiset tiedot ovat epäluotettavia, ja kun se jätti ne huomiotta.
- 637 Valittajan toisella väitteellä pyritään siihen, että todettaisiin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voinut pitää komission esittämiä tietoja sellaisina, ettei niitä olisi kiistetty, ja tältä osin on huomautettava ensin, että valituksenalaisessa tuomiossa on selvästi toistettu Enichemin esittämät väitteet, kun siinä todetaan seuraavaa:
- ”1189 Lopuksi Enichem huomauttaa, että komissio oli katsonut sen keskimääräiseksi markkinaosuudeksi ajanjaksona 1980—1984 15 prosenttia, joka oli huomattavasti korkeampi kuin sen todellinen keskimääräinen markkinaosuus ja jopa korkeampi kuin sen vuoden 1984 markkinaosuus (12,3 prosenttia).

1199 Enichemin osalta on todettava, että se väittää keskimääräisen markkinaosuutensa olleen vuonna 1980 ja 1981 noin 2,7 prosenttia, vuonna 1982 noin 5,5 prosenttia, vuonna 1983 noin 12,8 prosenttia ja vuonna 1984 noin 12,3 prosenttia, joten sen keskimääräinen markkinaosuus koko tänä ajanjaksona oli vähän enemmän kuin 7 prosenttia.”

638 Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi nämä väitteet seuraavilla perusteilla:

”1200 Ensiksi on huomattava, että kuten jo on todettu (ks. edellä 615 kohta), kantajan esittämät luvut eivät kuitenkaan ole riittävän luotettavia.

1201 Toiseksi on todettava, että päinvastoin kuin kantaja väittää, komissio ei ole katsonut sen keskimääräisen markkinaosuuden olleen ajanjaksona 1980—1984 15 prosenttia. Komission esittämässä taulukossa on nimittäin nimenomaisesti ilmoitettu tämän markkinaosuuden koskeneen vuotta 1984. Lisäksi kyseisellä sivulla olevassa alaviitteessä todetaan, että tämä markkinaosuus johtuu siitä, että Montedisonin PVC-alan toiminnot hankittiin vuoden 1983 maaliskuussa, minkä ei ole kiistetty nostaneen olennaisesti kantajan markkinaosuutta. Jos komissio olisi katsonut kantajan keskimääräiseksi markkinaosuudeksi 15 prosenttia koko ajanjaksolta, kantajalle määrätyn sakon olisi oltava suurempi kuin sakot, jotka oli määrätty Elf Atochemille ja Solvaylle, jotka olivat sekä rikkomisen keston että rikkomisessa olleen roolinsa perusteella täysin samanlaisessa asemassa kuin kantaja mutta joiden markkinaosuudet, sellaisina kuin komissio oli ne määrittänyt, olivat alle 15 prosenttia; Enichemin maksettavaksi määrätty sakko on sen sijaan olennaisesti pienempi kuin näille kahdelle yritykselle määrätty sakko.

1202 Kolmanneksi on todettava, että väitetiedoksiantoon liitetyissä yrityskohtaisissa yksityiskohdissa ilmoitettu markkinaosuus, 12 prosenttia,

ei ole ristiriidassa komission esittämässä taulukossa ilmoitetun osuuden kanssa; ensiksi mainittu nimittäin koskee koko vuotta 1983, kun taas jälkimmäinen on vain se markkinaosuus, joka kyseisellä yrityksellä oli sen hankittua Montedisonin PVC-alan toiminnot.

1203 Lopuksi on todettava, että kantaja on velvoitettu maksamaan sakko, joka vastaa 10,6:ta prosenttia sakkojen kokonaismäärästä. Ottaen huomioon komission käyttämät laskutavat on näin ollen todettava, että kantajan keskimääräisen markkinaosuuden Länsi-Euroopassa on katsottu alittavan 10 prosenttia.

1204 Koska kantaja ei ole vakavasti riitauttanut tätä, sen maksettavaksi määrättyä sakkoa ei näin ollen ole syytä alentaa.”

639 Vaikuttaa siis siltä, että perustellessaan sakon pienentämisvaatimuksen hylkäämistä sillä, että ”kantaja ei ole vakavasti riitauttanut” edellä esitettyä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei mitenkään ole todennut, ettei riidanalaisia tietoja olisi riitautettu. Toteamuksensa tällaisella muotoilulla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esitti tullessa siihen johtopäätökseen, että Enichemin väitteet, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tosiaankin palautti mieliin ja joita se sitten tarkasteli, eivät olleet perusteltuja.

640 Toinen väite, sellaisena kuin valittaja on sen esittänyt, on siis hylättävä.

641 Myöskään siinä tapauksessa, että kyseisen väitteen voitaisiin samalla katsoa sisältävän väitteen valituksenalaisen tuomion 1200—1203 kohdassa tarkastellun selvitysaineiston ottamisesta huomioon vääristyneellä tavalla, väite ei ole perusteltu.

642 Edellä on jo todettu, että siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinn päätöksi valituksenalaisen tuomion 1200 kohdassa hylätä Enichemin esittämät luvut ja perustella tätä viittaamalla valituksenalaisen tuomion 615 kohtaan, kyseistä arviointia tehtäessä selvitysaineistoa ei ollut otettu huomioon vääristyneellä tavalla (ks. tämän tuomion 636 kohta).

643 Kaiken lisäksi pelkämästä valituksenalaisen tuomion 1201—1203 kohtaan sisältyvien perustelujen sanamuodosta sekä asiakirja-aineistoon kuuluvista tarkasteluista asiakirjoista ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamassa arvioinnissa, joka on riitautettu valituksen yhteydessä ja jonka mukaan komissio olisi katsonut markkinaosuuden olevan alle 10 prosenttia eikä 15 prosenttia ajanjaksona 1980—1984, ei myöskään ole otettu selvitysaineistoa huomioon vääristyneellä tavalla. Kyseinen arviointi osoittaa jopa, että toisin kuin Enichem väittää, on niin, että vaikka komissio olisi tosiaankin ottanut huomioon 15 prosentin suuruisen markkinaosuuden, valittajan maksettavaksi määrätty sakko ei olisi ollut alle 2 000 000 ecua vaan suurempi kuin Elf Atochemin ja Solvayn, joille määrättiin ankarammat seuraamukset, maksettavaksi määrättyt sakot.

644 Tästä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä kokonaisuudessaan.

11. ICI:n esittämä peruste, joka koskee sitä, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole kumonnut tai pienentänyt sakkoa sen seurauksena, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta oli loukattu

645 ICI arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on hylännyt valittajan esittämät sakkojen kumoamista tai pienentämistä koskevat vaatimukset, joita perusteltiin käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamisella. Valittaja esittää, että näiden vaatimusten hylkääminen perustuu siihen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamukseen, että komissiossa käyty menettely ei kestänyt kohtuuttoman kauan. Valittaja esittää, että jos myönnettäisiin, että menettely on tosiaankin kestänyt kohtuuttoman kauan,

ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tehnyt virheen myös silloin, kun se jätti ottamatta tämän seikan huomioon arvioidessaan ICI:n maksettavaksi määrätyn sakon suuruutta. Tästä väitteestä erillään ICI esittää, että sen maksettavaksi määrättyä sakkoa olisi pienennettävä olennaisesti sillä perusteella, että menettely kokonaisuutena tarkastellen on ollut liian pitkä ja kestänyt kohtuuttoman kauan.

- 646 Tarkasteltu peruste voidaan vain hylätä, kun otetaan huomioon se, mitä tämän tuomion 235 kohdassa on todettu käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamisesta.

VI Valituksenalaisen tuomion osittaisen kumoamisen seuraukset

- 647 EY:n tuomioistuimen perussäännön 54 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään, että jos muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi, yhteisöjen tuomioistuin kumoaa yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätöksen. Yhteisöjen tuomioistuin voi joko ratkaista asian lopullisesti itse, jos asia on ratkaisukelpoinen, tai palauttaa asian yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaistavaksi.
- 648 Nyt esillä olevassa tapauksessa asia on ratkaisukelpoinen sekä sen Montedisonin esittämän perusteen osalta, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon on loukattu, ja sen Montedisonin esittämän perusteen osalta, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksia on lopullisesti siirtynyt yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksen.

A Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon on loukattu

- 649 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle 28.7.1997 toimittamissaan huomautuksissa Montedison esittää, että saatuaan oikeuden tutustua komission

asiakirja-aineistoon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen 7.5.1997 päivätyllä kirjeellä toteuttaman prosessinjohtotoimen seurauksena, se sai tiedon neljästä asiakirjasta, jotka valaisevat PVC:n italialaisten markkinoiden sellaisia piirteitä, jotka ovat täysin ristiriidassa yhteistoimintajärjestelyn olemassaolon kanssa.

650 Montedison esittää, että jos sillä olisi ollut nämä asiakirjat käytössään, kun se valmisti puolustustaan hallintomenettelyssä järjestettävää yritysten kuulemista varten ja kun se tämän jälkeen nosti kanteet ensimmäisestä ja toisesta PVC-päätöksestä, se olisi voinut vedota kyseisiin asiakirjoihin näyttääkseen toteen, että syytökseltä puuttuu perusta.

651 Tältä osin on todettava, että tämän tuomion 369—377 kohdasta ilmenee, että vaikka tätä perustetta ei ole esitetty kannekirjelmässä, se on otettava tutkittavaksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan nojalla, koska se perustuu käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin ja oikeudellisiin perusteisiin.

652 Niinpä on ryhdyttävä tarkastelemaan riidanalaisia asiakirjoja objektiivisesti niiden seikkojen valossa, jotka komissio on todennut toisessa PVC-päätöksessä, sen selvittämiseksi, sisälsivätkö kyseiset asiakirjat Montedisonin puolustuksen kannalta hyödyllisiä tietoja (ks. em. asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 75, 78, 80 ja 81 kohta).

653 Montedison esittää, että nämä asiakirjat liittyvät sellaisiin muistioihin, jotka Solvayn hallitus laati valmistelevista kokouksista italialaiselle osakkeenomistajalleen, Solvic SpA:lle.

654 Montedison ei esitä nimenomaisia huomautuksia ensimmäisestä näistä asiakirjoista, joka on sen 28.7.1997 päivättyjen huomautusten liitteenä 1.

655 Tämän 6.3.1981 päivätyn asiakirjan otsikkona on ”Hallituksen vierailu 13.3.1981”. Asiakirja muodostuu vain kyseisestä kokouksesta laaditun muistion yhden sivun pituisesta jäljennöksestä, josta valittaja on alleviivannut seuraavan lauseen, joka sisältyy Italiassa käytettyjä hintoja koskevaan kappaleeseen: ”Yleistilanne on hyvin vaikea ja jatkuvasti muuttuva, eikä mitään luotettavaa ennustusta ole mahdollista laatia tällä hetkellä.”

656 Tällä asiakirjalla Montedison pyrkii näyttämään toteen, että se olisi voinut vedota siihen, että Italiassa oli sellainen tilanne, joka oli ristiriidassa hinta-aloitteiden täytäntöönpanoa koskevan syytöksen kanssa.

657 Alleviivatussa virkkeessä kuitenkin puhutaan yleisin sanankääntein vaikeuksien olemassaolosta, mutta siinä ei kiisteta itse hinta-aloitteiden olemassaoloa.

658 Lisäksi tätä virkettä edeltävissä kolmessa virkkeessä, joissa myöskin käsitellään vaikeuksia, mainitaan seuraavat seikat:

— ”825—840 [ITL]/kg suuruinen taulukkohinta vuoden 1981 tammikuusta lähtien”

— ”kaikesta huolimatta kohtuullisen hyvä — — tilanne [tammikuun lopussa] Italiassa”, jossa ”oli saatu keskimäärin suuruusluokkaa 760 [ITL]/kg oleva hinta”

— ”päätökset saada viimeistään 1.3. mennessä taulukkohinta”.

659 Järjestyksessä toinen asiakirja, johon Montedison vetoaa ja joka on sen huomautusten liitteenä 2, on päivätty 22.3.1983 ja sen otsikkona on "Hallituksen vierailu 28. ja 29.3.1983".

660 Montedisonin mukaan tässä asiakirjassa tuodaan esille hintojen hyvin huolestuttava yleinen lasku Italian markkinoilla vuonna 1982.

661 Kyseisen asiakirjan avulla Montedison pyrkii myös näyttämään, että se olisi voinut kiistää hinta-aloitteiden täytäntöönpanoa koskevan syytöksen.

662 Vaikka tässä asiakirjassa tosiaankin viitataan hintojen "rajuun romahtamiseen" vuoden 1982 neljän ensimmäisen kuukauden aikana, uuteen "romahtamiseen" kyseisen vuoden heinä- ja elokuussa sekä hintojen "erittäin huolestuttavaan laskuun" vuoden 1983 tammikuun lopusta lähtien, siinä kuitenkin lisäksi viitataan

— "yritykseen nostaa hintoja [vuoden 1982] toukokuusta kesäkuuhun"

— "hintojen huomattavaan nousuun [vuoden 1982] syyskuusta lähtien", mikä oli seurausta "tiukemmasta hintapolitiikasta, jota tietyt tuottajat (erityisesti Solvic) noudattivat korjatakseen hyvin huolestuttavan tilanteen" ja jolla "oli tyydyttäviä seurauksia".

- 663 Lisäksi tässä asiakirjassa on seuraava loppuhuomautus: ”Olemme tänään jälleen kerran hinnankorotusyrityksen partaalla”.
- 664 Vaikuttaa siis siltä, että näillä 6.3.1981 ja 22.3.1983 päivätyillä asiakirjoilla ei ole sitä merkitystä, jonka valittaja väittää niillä olevan, ja että ne jopa sisältävät tietoja, jotka olisivat voineet tukea komission syytöstä.
- 665 Montedisonin huomautusten liitteenä 4 oleva asiakirja on päivätty 11.4.1983 ja sen otsikkona on ” — — suuntaviivoja valmisteleva toimintapolitiikkaa koskeva kokous, Milano, 13.4.1983”.
- 666 Valittaja katsoo, että tämä asiakirja vahvistaa sen, että Enoxy-niminen yhtiö (joka oli ENI:n ja Occidental Petroleumin yhteisyritys aina vuoden 1982 loppuun saakka) oli soveltanut aggressiivista hintapolitiikkaa. Valittaja lisää, että kyseisessä asiakirjassa ei tehdä mitään erityistä viittausta valittajan itsensä soveltamiin hintoihin.
- 667 Montedisonin 28.7.1997 päivätyistä huomautuksista ilmenee, että se katsoo, että se olisi voinut tukeutua myös kyseiseen asiakirjaan kiistäessään hinta-aloitteiden täytäntöönpanon.
- 668 On todettava, että kyseisessä asiakirjassa todellakin esitetään, että Enoxy-yhtiö on ”aggressiivisella hintapolitiikalla saanut takaisin Anic + Sir + Rumiancalla vuonna 1980 olleen aseman”.

- 669 Montedisonin kyseisestä asiakirjasta esittämissä väitteissä samoin kuin aiemmin tarkastelluista asiakirjoista esittämissä väitteissä on kuitenkin kaikissa taustalla ajatus, jonka mukaan hinta-aloitteiden täytäntöönpano oli ristiriidassa Italian markkinoilla vallinneen kireän kilpailun kanssa.
- 670 Toisesta PVC-päätöksestä ilmenee kuitenkin, että komissio on ottanut tarkastelussaan huomioon sen, että useat niiden yritysten, joita vastaan toimenpiteisiin ryhdyttiin, päätöksistä tosiasiaassa menettivät merkitystään joidenkin näiden yritysten kilpailukäyttäytymisen ja yleisen voimakkaan kilpailun takia.
- 671 Komissio ei nimittäin ole väittänyt, että hinnat olisivat jatkuvasti nousseet sen ajanjakson ajan, jonka kilpailusääntöjä rikottiin, eikä edes, että ne olisivat pysyneet vakaina tämän ajanjakson ajan. Päinvastoin, toisen PVC-päätöksen liitteinä olevista taulukoista ilmenee, että hinnat jatkoivat vaihtelua ja että ne saavuttivat alhaisimman tasonsa vuoden 1982 ensimmäisellä neljänneksellä.
- 672 Toisen PVC-päätöksen 22 kohdassa ja 36—38 kohdassa komissio
- on viitannut tiettyjen yritysten aggressiivisiin menettelytapoihin
 - nimenomaisesti todennut, että hinta-aloitteet menestyivät heikosti tai että niiden joskus jopa katsottiin epäonnistuneen

— maininnut tiettyjä näitä tuloksia selittäviä syitä.

- 673 Komissio on määrittänyt valittajien maksettaviksi määrättyjen sakkojen suuruuden juuri kaikkien näiden seikkojen perusteella.
- 674 Erityisesti kolmen edellä mainitun asiakirjan osalta on toisen PVC-päätöksen 20 kohdan neljännen alakohdan valossa korostettava, että Montedisonia kuten muitakaan tuottajia ei ole syytetty hinta-aloitteiden täytäntöönpanosta, koska komissio ei ole voinut saada Montedisonilta sovellettuja hintoja koskevia asiakirjoja. Kyseisen päätöksen 20 kohdan viidennestä alakohdasta ja 26 kohdan viimeisestä alakohdasta sen sijaan ilmenee, että sitä on syytetty vain osallistumisesta tuottajien välisiin epämuodollisiin kokouksiin, joissa päätettiin tavoitteellisten hintojen vahvistamisesta.
- 675 Edellä esitetystä seuraa, että Montedisonilla ei ole perusteita väittää, että 6.3.1981, 22.3.1983 ja 11.4.1983 päivätyt asiakirjat sisältäisivät sen puolustautumisen kannalta hyödyllisiä tietoja.
- 676 Montedisonin huomautusten liitteenä 3 oleva asiakirja on päivätty 23.3.1983 ja sen otsikkona on ”Hallituksen vierailu 28. ja 29.3.1983”.
- 677 Valittaja väittää ensinnäkin, että tässä asiakirjassa korostetaan italialaisten kuluttajien taipumusta kääntyä PVC-hankinnoissaan useamman kuin yhden toimittajan puoleen, mikä kuvaa ”asiakkaiden vaeltelua”.

678 Valittajan väite on ymmärrettävä siten, että se koskee sitä väitettä, jolla se kiisti niiden yritysten, joita vastaan toimenpiteisiin oli ryhdytty, säännöllisesti pitämässä kokouksissa käytyjen keskustelujen aiheen.

679 Toisen PVC-päätöksen 7 kohdan viidennessä alakohdassa komissio on katsonut yhden suunnitteluasiakirjan eli valvontalistan perusteella, että näiden kokousten aiheena oli erilaiset kysymykset kuten erityisesti "toimenpiteet, joilla taataan [hinta-aloitteiden] onnistuminen, mukaan luettuna toimenpiteet, joilla pyritään estämään asiakkaita 'vaeltamasta' (eli joilla pyritään saamaan ostajat luopumaan siitä, että ne vaihtaisivat tavarantoimittajansa siihen, joka tarjoaa alhaisimman hinnan)". Kyseisen päätöksen 39 kohdan kolmannessa alakohdassa komissio tämän jälkeen totesi, että "järjestelyillä, joilla pyritään estämään asiakkaita 'matkustelemasta', kuten esimerkiksi asiakassuhteiden 'jäädätyksellä' tai sillä, ettei tavarantoimituksia koskevia pyyntöjä oteta käsiteltäviksi, oli selvästikin tarkoitus estää uusien liikesuhteiden kehittyminen."

680 Montedison korostaa tältä osin 23.3.1983 päivätyn asiakirjan erästä kohtaa, jossa:

— todetaan, että "useissa tapauksissa" asiakkaat, joilla aiemmin oli useampi kotimainen vaihtoehtoinen tavarantoimittaja, "eivät tule helposti hyväksymään sitä, että ne olisivat sidoksissa vain yhteen ainoaan tavarantoimittajaan"

— lisätään, että "jo vuoden 1982 lopusta lähtien MTE:n ja Enoxyn vanhat asiakkaat, jotka halusivat tietää, voisimmeko toimittaa niille tavaraa säännöllisesti, ovat ottaneet yhteyttä meihin".

- 681 Ensimmäinen huomautus merkitsee sitä, että sen tekijä pyrki siihen, että tietty asiakas pikemminkin pysyisi sidoksissa vanhaan italialaiseen tavarantoimittajaan kuin hakeutuisi kontakteihin myös muiden tavarantoimittajien kanssa. Toisessa huomautuksessa tavarantoimituksia koskevat yhteydenotot nähdään uhkana tämän tavoitteen saavuttamiselle. Normaalisissa kilpailutilanteessa yritys, jonka puoleen on käännyt, kuitenkin pitää tällaisia yhteydenottoja pikemminkin mahdollisuutena kasvattaa markkinaosuuttaan kuin vaarana.
- 682 Niiden kohdattujen tai odotettavissa olevien vaikeuksien, jotka eivät riipu kyseisistä tavarantoimittajista, mainitseminen siis ennemminkin vahvisti kuin kyseenalaisti sen, että aikomuksena oli suojautua siltä, että asiakkaat kilpailuttaisivat kyseisiä tavarantoimittajia.
- 683 Montedisonilla ei näin ollen ole perusteita väittää, että asiakirja, johon se vetosi, sisältäisi tältä osin sen puolustautumisen kannalta hyödyllisiä tietoja.
- 684 Valittaja väittää toiseksi, että 23.3.1983 päivätty asiakirja sisältää Montedison-konsernin kaupallista rakennetta koskevan analyysin, joka perustuu ennemmin kuin arvioihin kuin varmoihin tietoihin. Kyseisessä asiakirjassa siis valittajan mukaan tuodaan esille, että tuottajien välillä ei olisi vaihdettu mitään Italian markkinoita koskevia tietoja.
- 685 Riittää kuitenkin, kun todetaan, että

— esitetyssä otteessa viitataan sen havainnollistamiseksi, kuinka myynti jakautuu eri tuottajien kesken, "taulukko 6", mutta siihen ei ole liitetty kyseisen taulukon jäljennöstä, joten ei voida selvittää sitä, ovatko analyysin perustana olevat tiedot arvioita

— ainoa kyseisen asiakirjan virke, jonka Montedison mainitsee huomautuksissaan ("Katsomme, että PVC:n myyntiin Italiassa — — osallistui noin 15 yksikköä — — ") ei ole omiaan tukemaan väitteitä, joilla valittaja on kiistänyt toteutunutta myyntiä koskevien erityisten lukujen vaihtamisen tuottajien kesken.

686 Niinpä valittajalla ei ole myöskään perusteita väittää, että 23.3.1983 päivätty asiakirja sisältäisi myös tältä osin sen puolustuksen kannalta hyödyllisiä tietoja.

687 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.

688 Niinpä tämän valittajan kanne on hylättävä siltä osin kuin se perustuu tähän perusteeseen.

B Montedisonin esittämä peruste, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksista siirtyy lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksensä

689 Kanteessaan Montedison esittää lähinnä, että perustamissopimuksen 172 artiklan ja asetuksen N:o 17/17 artiklan nojalla, kun niitä luetaan yhdessä perustamissopimuksen 87 artiklan 2 kohdan d alakohdan kanssa — joissa yhteisöjen tuomioistuimille annetaan täysi harkintavalta sellaisten komission päätösten suhteen, joissa määrätään kilpailuasioissa sakkoja — komissio menettää peruuttamattomasti oikeuden määrätä tällaisista sakoista, kun sen päätöksestä nostetaan kanne.

- 690 Komissiolla on Montedisonin mukaan täsmällinen velvollisuus vaatia toissijaisesti yhteisöjen tuomioistuimia käyttämään täyttä harkintavaltaansa ja ratkaisemaan asia siinä tapauksessa, että valittajan väitteet, joiden mukaan komissio on rikkonut olennaisia menettelymääräyksiä, hyväksyttäisiin. Jos komissio ei pyydä tätä, sillä ei valittajan mukaan ole oikeutta sen tuomion antamisen jälkeen, jossa sen päätös kumotaan, määrätä uusia seuraamuksia samoista teoista.
- 691 Valittaja kiistää sen, että komissio voisi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vireillä olevan oikeudenkäynnin aikana tai tuomion julistamisen jälkeen tehdä asiaa koskevia uusia päätöksiä tarvittaessa loputtomiin siinä tapauksessa, että nostettaisiin myöhemmin uusi kanne. Tulkintansa tueksi se vetoaa asiassa 14/81, Alpha Steel vastaan komissio, 3.3.1982 annettuun tuomioon (Kok. 1982, s. 749).
- 692 Tältä osin riittää, kun palautetaan mieliin, että Montedisonin mainitsemat määräykset ja säännökset koskevat vain sen valvonnan laajuutta, jota yhteisöjen tuomioistuimet kohdistavat komission kilpailuasioissa tekemiin päätöksiin. Yhteisöjen tuomioistuinten täysi harkintavalta, joka merkitsee enemmän kuin pelkkää laillisuusvalvontaa, jota harjoitettaessa voidaan vain hylätä kumoamiskanne tai kumota kanteen kohteena oleva toimi, merkitsee sitä, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat muuttaa kanteen kohteena olevaa toimea, jopa silloin, kun sitä ei kumota, ja ottaa huomioon kaikki tosiseikat muuttaakseen esimerkiksi maksettavaksi määrätyn sakon määrää.
- 693 Pelkkä kanteen nostaminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että oikeus määrätä seuraamuksista siirtyisi lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille. Komissio menettää lopullisesti kyseisen oikeuden silloin, kun yhteisöjen tuomioistuimet tosiaanakin käyttävät täyttä harkintavaltaansa. Sen sijaan silloin, kun yhteisöjen tuomioistuimet tyytyvät kumoamaan päätöksen tapahtuneen lainvastaisuuden takia ilman, että ne itse lausuisivat rikkomisen paikkansapitävyydestä ja seuraamuksesta, kumotun toimen toteuttanut toimielin voi jatkaa menettelyä siitä vaiheesta, jossa lainvastaisuuden todettiin tapahtuneen, ja käyttää uudelleen oikeuttaan määrätä seuraamuksista.

- 694 Montedisonin väitteiden hyväksyminen olisi ristiriidassa laillisuusvalvonnan rakenteen ja tavoitteen kanssa. Koska yhteisöjen tuomioistuimet eivät selvästikään ole toimivaltaisia toimimaan komission asemesta jatkettaessa kokonaan tai osittain kumottua hallintomenettelyä, todetun lainvastaisuuden korjaaminen menettäisi kaiken vaikutuksen, jos komissiolla ei olisi oikeutta määrätä seuraamuksia sellaisen menettelyn päätteeksi, jossa se on korjannut todetun lainvastaisuuden.
- 695 Nyt esillä olevassa tapauksessa yhteisöjen tuomioistuimen 15.6.1994 antamassa tuomiossa ei ole käytetty täyttä harkintavaltaa vaan sitä annettaessa on harjoitettu vain laillisuusvalvontaa. Kyseinen tuomio ei siis ole poistanut komissiolta oikeutta määrätä seuraamuksista.
- 696 Edellä mainitussa asiassa Alpha Steel vastaan komissio annetulla tuomiolla, johon valittaja on vedonnut, ei ole merkitystä tässä oikeudenkäynnissä kyseessä olevan tilanteen kannalta. Tuohon tuomioon johtaneessa asiassa komissio oli oikeudenkäynnin kuluessa peruuttanut kanteen kohteena olleen päätöksen ja korvannut sen toisella päätöksellä. Tämä tuomio joka tapauksessa vahvistaa komission oikeutta tehdä uusi päätös.
- 697 Edellä esitetystä seuraa, että tarkasteltu peruste on hylättävä.
- 698 Niinpä tämän valittajan kanne on hylättävä siltä osin kuin se perustuu tähän perusteeseen.

Oikeudenkäyntikulut

- ⁶⁹⁹ Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään, että jos valitus on perusteltu ja yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee itse riidan lopullisesti, se päättää oikeudenkäyntikuluista. Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdassa, jota sovelletaan valitukseen kyseisen työjärjestyksen 118 artiklan nojalla, määrätään, että asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska valittajien perusteita, jotka ne ovat esittäneet valituksissaan tai jotka yhteisöjen tuomioistuin on katsonut esitetyn, ei ole hyväksytty, valittajat on velvoitettava korvaamaan näiden oikeudenkäyntien oikeudenkäyntikulut komission vaatimusten mukaisesti. Ensimmäisessä oikeusasteessa käytyihin oikeudenkäynteihin, joiden päätteeksi annettiin valituksenalainen tuomio, liittyvistä kuluista vastataan kyseisen tuomion tuomiolauselman 5 kohdassa määrättyllä tavalla.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

- 1) Asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P—C-252/99 P ja C-254/99 P yhdistetään tuomion antamista varten.

- 2) Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa T-305/94—T-307/94, T-313/94—T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. vastaan komissio 20.4.1999 antama tuomio kumotaan siltä osin kuin

— siinä on hylätty Montedison SpA:n esittämä uusi peruste, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon on loukattu

— siinä ei ole otettu kantaa Montedison SpA:n perusteeseen, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksista siirtyy lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksen.

- 3) Valitukset hylätään muilta osin.

- 4) Montedisonin kanne hylätään siltä osin kuin se perustuu perusteeseen, jonka mukaan sen oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon on loukattu, ja siltä osin kuin se perustuu perusteeseen, jonka mukaan oikeus määrätä seuraamuksista siirtyy lopullisesti yhteisöjen tuomioistuimille sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksen.

- 5) Valittajat veloitetaan korvaamaan tämän oikeudenkäynnin oikeudenkäyntikulut. Ensimmäisessä oikeusasteessa käytyyn oikeudenkäyntiin, jonka päätteeksi annettiin edellä mainittu tuomio yhdistetyissä asioissa Limburgse Vinyl Maatschappij ym. vastaan komissio, liittyvistä kuluista vastataan kyseisen tuomion tuomiolauselman 5 kohdassa määrättyllä tavalla.

Rodríguez Iglesias

Puissochet

Gulmann

Edward

La Pergola

Jann

Macken

Colneric

von Bahr

Julistettiin Luxemburgissa 15 päivänä lokakuuta 2002.

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias

kirjaaja

presidentti